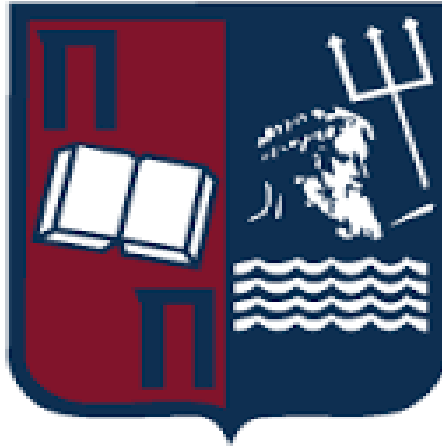

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

« ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »

Χριστίνα Καρκούλια

Διπλωματική εργασία
που υποβλήθηκε στο Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών
του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των
απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού
Διπλώματος Ειδίκευσης στην Ναυτιλία

Πειραιάς Νοέμβριος 2018

Δήλωση Αυθεντικότητας / ζήτημα Copyright

“Το άτομο το οποίο εκπονεί την Διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού η οποία ορίζεται με βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού κα χαρακτήρα της χρήσης (εμπορικός, μη κερδοσκοπικός ή εκπαιδευτικός), της φύσης του υλικού, που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες ή χάρτες), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος, που χρησιμοποιεί σε σχέση με όλο το κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή στη γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου”.

Η δηλούσα,

Χριστίνα Καρκούλια

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή που ορίστηκε από το ΓΣΕΣ του Τμήματος Ναυτιλιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιώς σύμφωνα με το Κανονισμό Λειτουργίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Ναυτιλία.

Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Τσελέντης Βασίλειος-Στυλιανός (Επιβλέπων καθηγητής)
- Πελαγίδης Θεόδωρος
- Τσελεπίδης Αναστάσιος

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η παρουσίαση της έννοιας του θαλάσσιου οικοτουρισμού και των δραστηριοτήτων που εντάσσονται στο πλαίσió του. Αρχικά παρουσιάζονται οι έννοιες του οικοτουρισμού, της οικοτουριστικής δραστηριότητας και του οικοτουρίστα. Αναλύονται τα κύρια χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού και οι βασικές αρχές ανάπτυξής του· επίσης αυτός αντιπαρατίθεται ή συγκρίνεται με άλλες μορφές τουρισμού. Στο δεύτερο κεφάλαιο προσδιορίζονται και περιγράφονται οι θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες και η σχέση του θαλάσσιου οικοτουρισμού με τις θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι τρεις κύριες περιοχές στις οποίες αναπτύσσεται ο θαλάσσιος οικοτουρισμός στην Ελλάδα. Ακολουθεί στο τέταρτο κεφάλαιο η διερεύνηση των επιχειρήσεων θαλάσσιου οικοτουρισμού που δραστηριοποιούνται στη χώρα, οι οποίες ταξινομούνται σε κατηγορίες ανάλογα τον βαθμό συμμετοχής των οικοτουριστών στις δραστηριότητές τους και την ευαισθητοποίησή τους για την προστασία του περιβάλλοντος. Στο πέμπτο κεφάλαιο συνάγονται συμπεράσματα για τις μορφές θαλάσσιου οικοτουρισμού που επικρατούν στην Ελλάδα. Συνοψίζονται οι παράγοντες που λειτουργούν ανασταλτικά ως προς την ανάπτυξη αυτού του είδους δραστηριοτήτων και προτείνονται μέτρα για την ενίσχυση και προώθηση του θαλάσσιου οικοτουρισμού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1. Θεωρητική προσέγγιση του οικοτουρισμού και της αναπτυξιακής πολιτικής του

- 1.1 Από τον μαζικό τουρισμό στον οικοτουρισμό
- 1.2 Ορισμός του οικοτουρισμού
- 1.3 Διαφορές του οικοτουρισμού από τον μαζικό τουρισμό και η σύνδεσή του με άλλες μορφές τουρισμού
- 1.4 Η αναπτυξιακή πολιτική του οικοτουρισμού
- 1.5 Η αειφόρος ανάπτυξη του οικοτουρισμού
- 1.6 Οικοτουριστικές δραστηριότητες, οικοτουρίστας, οικοτουριστικό πακέτο

Κεφάλαιο 2. Προσέγγιση του θαλάσσιου οικοτουρισμού και των δραστηριοτήτων του

- 2.1 Γενικά περί του θαλάσσιου οικοτουρισμού
- 2.2 Οι δραστηριότητες του θαλάσσιου οικοτουρισμού
 - 2.2.1 Κολύμβηση και περιήγηση επιφάνειας [snorkeling]
 - 2.2.2 Κατάδυση [scuba-diving]
 - 2.2.3 Η παρατήρηση θαλάσσιων θηλαστικών
 - 2.2.4 Η υποβρύχια παρατήρηση
 - 2.2.5 Το καγιάκ
- 2.3 Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές
 - 2.3.1 Τι είναι οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές
 - 2.3.2 Το έργο και η σημασία των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών
 - 2.3.3 Οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και ο Τουρισμός

Κεφάλαιο 3. Θαλάσσιος οικοτουρισμός στην Ελλάδα

- 3.1 Η Ελλάδα ως τουριστικός και ως οικοτουριστικός προορισμός
- 3.2 Περιοχές θαλάσσιου οικοτουρισμού στην Ελλάδα
 - 3.2.1 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου

3.2.2 Αμβρακικός Κόλπος

3.2.3 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου

Κεφάλαιο 4. Επιχειρήσεις θαλάσσιου οικοτουρισμού στην Ελλάδα

4.1. Οικοτουριστική επιχείρηση

4.2 Ταξινόμηση των επιχειρήσεων θαλάσσιου οικοτουρισμού

4.2.1 Οι «σκληροπυρηνικοί» του οικοτουρισμού

4.2.2 Οι «αφοσιωμένοι» του οικοτουρισμού

4.2.3 Οι «συμβατικοί» του οικοτουρισμού

4.2.4 Οι «περιστασιακοί» του οικοτουρισμού

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα

5.1 Οι επιχειρήσεις θαλάσσιου οικοτουρισμού στην Ελλάδα: σύνοψη

5.2 Παράγοντες που αναστέλλουν την ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού

5.3 Προτάσεις για την ενίσχυση του θαλάσσιου οικοτουρισμού

Βιβλιογραφία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ

1.1 Από τον μαζικό τουρισμό στον οικοτουρισμό

Τουρισμός είναι η προσωρινή μετακίνηση και διαμονή ατόμων σε περιοχές εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας τους για οιονδήποτε λόγο πέραν της εργασίας που αμείβεται από φορέα της περιοχής ή της χώρας προορισμού. Τέτοιοι λόγοι μπορεί να είναι οι διακοπές, η ψυχαγωγία και η αναψυχή, αλλά και επαγγελματικοί, αθλητικοί, θρησκευτικοί, οικογενειακοί, λόγοι υγείας κ.λπ. Ο τουρισμός είναι ποικιλόμορφος, μπορεί δηλαδή να εκδηλωθεί με πολλούς τρόπους και σε πλήθος διαφορετικών χώρων και τόπων. Σε ό,τι αφορά τη διάσταση των διακοπών, της ψυχαγωγίας και της αναψυχής, που κυρίως μας ενδιαφέρει σε αυτή την εργασία, ο τουρισμός έχει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά:

- Είναι επιχειρηματική δραστηριότητα που προσφέρει στους πελάτες-τουρίστες ένα άυλο προϊόν –την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών για τη συλλογή μη μετρήσιμων εμπειριών
- Ο πελάτης-τουρίστας, για να αποκομίσει τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, θα πρέπει να ταξιδέψει και να διαμείνει σε έναν προορισμό που έχει επιλέξει
- Ο πελάτης-τουρίστας για τη συλλογή των εμπειριών θα πρέπει κατά τη διάρκεια των διακοπών να συμμετάσχει σε διάφορες δραστηριότητες, να διασκεδάσει, να ψυχαγωγηθεί και να επισκεφθεί όσο το δυνατό περισσότερα μέρη.¹

Επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική διερεύνηση του τουριστικού φαινομένου διαπιστώνουμε ότι αυτού του είδους ο τουρισμός αφορούσε μόνο τους εύπορους τουλάχιστον έως περίπου τα μέσα του 19ου αιώνα. Μόνον εκείνοι είχαν τη δυνατότητα να ταξιδέψουν για λόγους αναψυχής. Ωστόσο από το 1841 ο βρετανός Thomas Cook άρχισε να οργανώνει τη μετακίνηση ομάδων ανθρώπων για διάφορους λόγους που δεν είχαν σχέση με την εργασία τους. Σιγά-σιγά άρχισε να προσφέρει οργανωμένες περιηγήσεις εντός αλλά και εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου βάζοντας

¹ Singh, Dash & Vashko (2016).

έτσι τα θεμέλια του μαζικού τουρισμού, όπως τον γνωρίζουμε σήμερα: «ομαδικά ταξίδια» σε προσιτές τιμές που απευθύνονταν εκείνη την εποχή και στις μεσαίες τάξεις.²

Έκτοτε αρχίζει η τουριστική ανάπτυξη, η οποία εξαπλώνεται σε όλο και περισσότερες χώρες διευρύνοντας τον χάρτη των τουριστικών προορισμών. Εάν ανατρέξουμε στη βιβλιογραφία θα εντοπίσουμε πολλούς λόγους που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού. Μεταξύ των σημαντικότερων συγκαταλέγονται και οι εξής:³

- Η ανάπτυξη των κοινωνιών. Η βελτίωση συνθηκών εργασίας, η αύξηση του εισοδήματος, η αναβάθμιση του μορφωτικού επιπέδου καθώς και της ποιότητας ζωής των ανθρώπων.
- Η τεχνολογία. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησε στην ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς. Το δε δίκτυο των αεροπορικών μεταφορών είναι εκείνο που ωφέλησε περισσότερο στη διάδοση του μαζικού τουρισμού, καθώς μείωσε τις αποστάσεις μεταξύ των χωρών παρέχοντας τη δυνατότητα εύκολης και γρήγορης μετακίνησης. Επιπλέον με την ανάπτυξη της τεχνολογίας οι πληροφορίες είναι πιο άμεσα προσβάσιμες και ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα να αντλήσει στοιχεία για κάθε προορισμό.
- Η αστυφιλία, με τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων στα αστικά κέντρα, δημιούργησε την ανάγκη για φυγή από την καθημερινότητα. Οι άνθρωποι χρειάζονται ξεκούραση τόσο σωματική όσο και ψυχική. Επιδιώκουν να απομακρυνθούν περιστασιακά από τα προβλήματα της καθημερινότητας, τις έγνοιες και την πίεση και να χαλαρώσουν με αναψυχή και διασκέδαση.
- Το κράτος πρόνοιας συνειδητοποιώντας την ανάγκη των εργαζομένων για ξεκούραση νομοθέτησε την παροχή αμειβόμενων αδειών. Με αυτόν τον τρόπο δόθηκε το δικαίωμα και η οικονομική δυνατότητα στους εργαζόμενους να ταξιδεύουν και να ικανοποιούν την ανάγκη τους για διαφυγή από την καθημερινότητα.
- Σημαντικός παράγοντας ήταν και η δημιουργία των «πακέτων διακοπών». Οι διακοπές έτσι γίνονται πιο προσιτές και παρέχεται στους ενδιαφερόμενους η δυνατότητα να επιλέξουν το «πακέτο» που ταιριάζει στις προτιμήσεις και στον

² Βαρβαρέσος (2013).

³ Αβδελλή (2004), Σιταράς & Τζένος (2007), Βενετσανοπούλου, 2006, Λύτρας (1993).

προϋπολογισμό τους.

- Τέλος σημαντικό ρόλο έχει παίξει η επικράτηση οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας.

Όλοι οι προαναφερθέντες παράγοντες οδήγησαν στη μετατροπή του τουρισμού σε μαζικό τουρισμό, με στόχο την ανάπτυξη σε μεγάλες αγορές. Επιδιώκεται η αύξηση του αριθμού των τουριστών σε ευρεία κλίμακα με την προσφορά υπηρεσιών που καλύπτουν τις ανάγκες όλο και περισσότερων ανθρώπων. Ο τουρισμός εξελίχθηκε σταδιακά σε μια ισχυρή βιομηχανία με απώτερο στόχο το κέρδος. Για να μεγιστοποιηθεί το κέρδος έπρεπε να προσελκύνονται διαρκώς περισσότεροι τουρίστες, πράγμα που εκτός από την ανάπτυξη των κατάλληλων υποδομών συνεπάγεται και τη διαρκή επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και επιλογών.

Με τον καιρό όμως άρχισαν να γίνονται εμφανείς και οι αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού. Αυτές αφορούν τρεις διαστάσεις: την οικονομική, τη διάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και τέλος εκείνη του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η οικονομική διάσταση. Ο μαζικός τουρισμός, παρόλο που έχει ως στόχο το κέρδος με την αύξηση των εισοδημάτων στην αγορά, έχει και αρνητικές συνέπειες στην οικονομία. Αυτό συμβαίνει διότι: δημιουργεί εποχικότητα· μέρος των εισοδημάτων καταλήγει στο εξωτερικό· και τα εισοδήματα αυτά κατανέμονται άνισα σε περιοχές ή χώρες.

Λόγω της μαζικοποίησης του τουρισμού οι τιμές διαφόρων αγαθών αυξάνονται σε περιοχές που είναι πιο δημοφιλείς ως τουριστικοί προορισμοί. Αυτές οι αυξήσεις ζημιώνουν τους μόνιμους κατοίκους των εν λόγω περιοχών, καθώς είναι αναγκασμένοι να προμηθεύονται τα αγαθά σε υψηλότερες τιμές σε σχέση με κατοίκους άλλων περιοχών. Επίσης τα έργα υποδομής, στα οποία προβαίνουν οι κυβερνήσεις –όπως σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο, ξενοδοχειακές και άλλες εγκαταστάσεις– προκειμένου να προσελκύσουν περισσότερους τουρίστες, προκαλούν επιβαρύνσεις για τους μόνιμους κατοίκους μέσω της αύξησης των φόρων για την κατασκευή έργων και την ανάπτυξη του τουρισμού.

Ο μαζικός τουρισμός δημιουργεί επίσης εποχικότητα, γεγονός που συνεπάγεται εργασιακή ανασφάλεια σε όσους απασχολούνται σε αυτόν. Οι θέσεις εργασίας που δημιουργεί είναι εποχικές με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι να αντιμετωπίζουν μεγάλα

διαστήματα ανεργίας. Επιπλέον, ενώ θεωρητικά θα έπρεπε να είναι πηγή εισαγωγής συναλλάγματος, αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε, καθώς μεγάλο μέρος των εσόδων εισπράττεται από τους ξένους πράκτορες και τις αλυσίδες ξενοδοχείων. Μία ακόμη αρνητική επίπτωση για την οικονομία από τον μαζικό τουρισμό είναι η άνιση κατανομή του εντός μιας χώρας ή μιας περιφέρειας, η οποία συνεπάγεται και άνιση κατανομή των εσόδων, δημιουργώντας ανισότητες μεταξύ γειτονικών περιοχών. Η υπέρμετρη τουριστική εκμετάλλευση αποδίδει ενδεχομένως περισσότερα χρήματα, προκαλεί όμως και επιβαρύνσεις στο περιβάλλον.

Η περιβαλλοντική διάσταση. Το φυσικό περιβάλλον πλήττεται και αυτό από τις αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού. Για δε πολλούς ερευνητές είναι ο τομέας που συγκεντρώνει τις περισσότερες επιβαρύνσεις. Οι πλευρές του φυσικού περιβάλλοντος που κυρίως έχουν επηρεαστεί δυσμενώς είναι τα εδάφη, η βλάστηση και το νερό. Πολλά δάση έχουν καταστραφεί για να κατασκευαστούν δρόμοι, ξενοδοχεία και άλλες υποδομές που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού. Η κατανάλωση γλυκού νερού αυξάνεται από τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες στις περιοχές που ο τουρισμός είναι μαζικός και οι θάλασσες μολύνονται και από την τουριστική ανάπτυξη. Άλλες αρνητικές συνέπειες της μαζικοποίησης του τουρισμού είναι η επιπλέον ατμοσφαιρική μόλυνση από τα μέσα μεταφοράς, η υπερβάλλουσα παραγωγή σκουπιδιών στους τουριστικούς προορισμούς κ.λπ.

Η διάσταση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Το κοινωνικό περιβάλλον έχει δεχθεί και αυτό αρνητικές συνέπειες. Παράγοντες ενόχλησης είναι η αύξηση του θορύβου, που συνεπάγονται οι επιχειρήσεις διασκέδασης των τουριστών, η πολυκοσμία, που μπορεί επιπλέον να οδηγήσει σε πτώση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε τουρίστες αλλά και σε ντόπιους, τυχόν περιστατικά αισχροκέρδειας από πλευράς των επιχειρηματιών του τουρισμού κ.λπ. Στις περιοχές που συγκεντρώνουν πλήθη τουριστών παρατηρείται ενίοτε και μια εμπορευματοποίηση του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης. Τέλος υπάρχουν και ομάδες τουριστών, για τους οποίους η λογική των διακοπών δεν είναι η ξεκούραση, η διασκέδαση και η γνωριμία ενός άλλου τόπου, αλλά η δραπέτευση από την καθημερινότητα. Συμβαίνει δε αυτή η τάση να λειτουργεί σε βάρος της καθημερινότητας των κατοίκων του τουριστικού προορισμού. Η εκτόνωσή τους μπορεί να συνοδεύεται από την κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων αλκοόλ και/ή τη

χρήση ναρκωτικών ουσιών, που οδηγούν ενίοτε σε άρση των αναστολών και απρεπείς συμπεριφορές.

Από τα παραπάνω είναι εύλογο το συμπέρασμα ότι η προσέλκυση μαζικού τουρισμού δεν θεωρείται πλέον ο μόνος ενδεδειγμένος τρόπος τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής· οι αρνητικές του συνέπειες είναι εμφανείς, πολλαπλασιάζονται και φτάνουν σε αρκετές περιπτώσεις να επιδρούν και στην ποιότητα των υπηρεσιών.

Έτσι αρκετοί άνθρωποι στρέφονται πλέον στην αναζήτηση διαφορετικών μορφών διακοπών· διακοπών που θα τους προσφέρουν την ποιότητα που αναζητούν μειώνοντας στο μέγιστο δυνατό τις αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον που θα τους φιλοξενήσει. Ρόλο σε αυτή την αλλαγή τάσεων παίζει βεβαίως και η μεγάλη δημοσιότητα που έχει προσελκύσει τα τελευταία χρόνια η προστασία του περιβάλλοντος γενικώς (π.χ. οικολογικά κόμματα σε διάφορες χώρες, περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία, η κλιματική αλλαγή και η προσπάθεια ορισμένων κρατών να την αποτρέψουν, δραστήριες περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.λπ.).

Αποτέλεσμα αυτών των αναζητήσεων είναι ο τουρισμός που συνδέεται με τη φυσιολατρία: ο οικοτουρισμός. Σε γενικές γραμμές ο οικοτουρισμός μπορεί να περιγραφεί ως το είδος του τουρισμού που φέρνει τον τουρίστα σε επαφή με την περιοχή που επισκέπτεται, με το περιβάλλον και τον πολιτισμό της και του διδάσκει την υγιή αλληλεπίδραση τόσο με το φυσικό όσο και με το πολιτισμικό περιβάλλον. Λειτουργεί επίσης εξισοροποιητικά από οικονομική άποψη, καθόσον δημιουργεί έσοδα στις περιοχές που προσελκύουν τέτοιου τύπου τουρίστες.

Στη στροφή των ανθρώπων προς τον οικοτουρισμό βοήθησε, όπως προαναφέρθηκε, η αυξημένη οικολογική συνείδηση της εποχής μας, που αφορά τις αρχές προστασίας του περιβάλλοντος και αρμονικής συνύπαρξης του ανθρώπου με τη φύση. Λειτουργήσε επίσης η οικονομική ανάπτυξη πολλών κοινωνιών τις τελευταίες δεκαετίες, η οποία επιτρέπει δαπάνες για τη διασφάλιση ποιοτικών υπηρεσιών. Αντίστοιχα έχει βελτιωθεί και η παροχή των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών, οι προορισμοί είναι ασφαλέστεροι και με τη βοήθεια της ανάπτυξης της τεχνολογίας, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία για κάθε πλευρά ενός τόπου. Ακριβώς όπως συνέβη και με τον μαζικό τουρισμό, η τεχνολογία παρέχει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να συγκεντρώσουν πληροφορίες για οιονδήποτε προορισμό· στους ανθρώπους που ενδιαφέρονται για οικοτουριστικές δραστηριότητες το διαδίκτυο δίνει πρόσβαση σε πληροφορίες ακόμη και για περιοχές που δεν

επισκέπτεται πολύς κόσμος, για την πανίδα και τη χλωρίδα, τον πολιτισμό και τους ανθρώπους τους, όπως και για τις οργανώσεις που δραστηριοποιούνται για την προστασία τους. Και πολλές φορές αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο για να τις επισκεφθούν.

1.2 Ορισμός του οικοτουρισμού

Ο όρος «οικοτουρισμός» προέρχεται από τον συνδυασμό των λέξεων «οικοσύστημα» και «τουρισμός». Είναι με λίγα λόγια ο τουρισμός ο οποίος πραγματοποιείται στο οικοσύστημα και έχει ως κύριο χαρακτηριστικό του την προστασία του περιβάλλοντος.⁴

Δεν αναφέρεται όμως σε μια απλή επίσκεψη στο οικοσύστημα. Ακολούθως θα διατρέξουμε την πληθώρα των ορισμών που υπάρχουν για τον οικοτουρισμό στη διεθνή βιβλιογραφία και θα επιχειρήσουμε μια σύνθεση των βασικών χαρακτηριστικών του.

Ο πρώτος ορισμός για τον οικοτουρισμό δόθηκε από τον μεξικανό αρχιτέκτονα και περιβαλλοντολόγο Hector Ceballos-Lascrain το 1983 στο Συμβούλιο για την Προστασία της Φύσης του Μεξικού [Pronatura]. Η θεωρία του Ceballos-Lascrain (1996) εστιάζει περισσότερο στην περιβαλλοντική πλευρά του οικοτουρισμού: τον ορίζει ως ένα ταξίδι σε άθικτες φυσικές περιοχές, έναντι των οποίων ο επισκέπτης δρα με υπευθυνότητα. Το ταξίδι στοχεύει να προσφέρει αναψυχή, απόλαυση και επαφή με το φυσικό περιβάλλον –το οποίο ο επισκέπτης δεν βρίσκει στο αστικό κέντρο όπου ζει– και με τον πολιτισμό της περιοχής, τον οποίο ο ορισμός αυτός ενσωματώνει στις διαστάσεις του περιβάλλοντος.⁵

Ένας άλλος ορισμός, τον οποίο ενστερνίζεται η Διεθνής Εταιρεία Οικοτουρισμού [The International Ecotourism Society, TIES], επισημαίνει ότι οικοτουρισμός είναι μια μορφή υπεύθυνου ταξιδιού σε περιοχές της φύσης, ενός ταξιδιού που προστατεύει και συντηρεί το περιβάλλον, υποστηρίζει την ευημερία των τοπικών κοινωνιών και δίνει έμφαση στην κατανόηση και την εκπαίδευση όλων των μετεχόντων (διοργανωτών, τουριστών αλλά και κατοίκων).⁶

⁴ Jha (2014): 47.

⁵ Κομίλης (2007): 35-36, Sander (2012), Jha (2014): 48.

⁶ Βλ. <http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism> [“responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of the local people, and involves interpretation and education”].

Μια άλλη προσέγγιση θεωρεί τον οικοτουρισμό μια νέα μορφή τουρισμού η οποία έχει ως επίκεντρο την προστασία του περιβάλλοντος και την ορθή χρήση των φυσικών πόρων. Επιπροσθέτως επιχειρεί να αναδείξει τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Αφορά περιοχές που χαρακτηρίζονται οικολογικά αξιόλογες και προστατεύονται από συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο.⁷

Κατά την Ziffer ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή δραστηριότητας μέσω της οποίας ο επισκέπτης αποκομίζει εμπειρίες από τον πολιτισμό και τη φυσική ιστορία κάθε περιοχής. Επιπροσθέτως η δραστηριότητα αυτή γίνεται με τρόπο που αποτρέπει την ανάλωση των φυσικών πόρων και την καταστροφή της φύσης· στοχεύει δε στην ευημερία τόσο του φυσικού όσο και του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος.⁸

Η Honey θεωρεί ότι ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού μικρής κλίμακας, που λαμβάνει χώρα σε εύθραυστες παρθένες και προστατευόμενες περιοχές εστιάζοντας στην επιμόρφωση των ταξιδευτών, στην οικονομική ανάπτυξη και στην πολιτική ενδυνάμωση των κοινοτήτων προωθώντας διάφορους πολιτισμούς και τα δικαιώματα των ανθρώπων που κατοικούν στον τόπο. Τονίζει επίσης ότι αυτή η μορφή τουρισμού έχει τις λιγότερες επιπτώσεις τόσο για το περιβάλλον όσο και για τις κοινότητες που υποδέχονται τη δραστηριότητα και ακόμη ότι τα τουριστικά οφέλη κατανέμονται όσο πιο ισότιμα γίνεται στις κοινότητες προορισμού των τουριστών.⁹

Ο Mieczkowski έχει μια γενικότερη αντίληψη για τον οικοτουρισμό. Δεν τον θεωρεί νέα μορφή τουρισμού· αντιθέτως εκτιμά ότι εντάσσεται στη λογική του εναλλακτικού τουρισμού –περιλαμβάνει ή συμπληρώνει επιμέρους μορφές του, όπως εξάλλου και ο τουρισμός φύσης.¹⁰

Σύμφωνα τέλος με τον Mowforth ο οικοτουρισμός ως έννοια προσλαμβάνει πολλούς διαφορετικούς ρόλους, ανάλογα από το ποιος φέρεται κάθε φορά ως υποκείμενό του. Οι επιστήμονες, οι ερευνητές, οι επιχειρήσεις, οι κυβερνήσεις, οι κοινότητες αλλά και οι ίδιοι οι τουρίστες που επιδίδονται σε αυτόν διαφοροποιούν τον ορισμό του βάσει των αντιλήψεων και της δράσης τους. Σε γενικές γραμμές θεωρεί ότι ο οικοτουρισμός αποτρέπει από τον μαζικό τουρισμό, ότι οι πρακτικές για την υλοποίησή του είναι ακόμα πρώιμες και ενδεχομένως συγκεχυμένες και ότι η συνολική αντίληψη χρειάζεται περισσότερο χρόνο για να ωριμάσει.¹¹

⁷ Τσελέντης & Μανώλογλου (χ.χ.).

⁸ Ziffer (1989).

⁹ Honey (1999).

¹⁰ Mieczkowski (1995) όπως αναφέρεται στο Κομίλης (2007): 36.

¹¹ Mowforth (1993) όπως αναφέρεται στο Κομίλης (2007): 34-35.

Η πληθώρα αυτών των ορισμών υποδεικνύει ένα «μειονέκτημα»: υπάρχουν ακόμη αρκετές και σχετικά αποκλίνουσες απόψεις για το τι ακριβώς ορίζεται ως οικοτουρισμός. Πολλοί θεωρούν ότι εάν δεν υπάρξει μία καθοδηγητική αντίληψη για το τι είναι και τι ακριβώς περιλαμβάνει ο οικοτουρισμός και περαιτέρω εάν δεν δημιουργηθεί μια διαδικασία πιστοποίησης των εκδηλώσεών του, η έννοια θα εξακολουθήσει να αντιμετωπίζεται ποικιλοτρόπως, ανάλογα με την οπτική γωνία κάθε υποκειμένου.

Ένας παράγοντας που συμβάλλει στην αποτυχία του να δοθεί ένας ακριβής ορισμός είναι ότι ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει πολλούς συμμετέχοντες και ανήκει σε ένα πολυδιάστατο φάσμα. Αυτοί που καλούνται να συνεργαστούν είναι οι τουρίστες, δηλαδή οι καταναλωτές, οι ταξιδιωτικοί πράκτορες (η τουριστική βιομηχανία), οι κάτοικοι των περιοχών προορισμού, οι επιχειρηματικές ενώσεις, οι ομάδες ειδικού ενδιαφέροντος, όπως η WWF [Worldwide Fund for Nature], διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), τα πανεπιστήμια, κρατικές αρχές και διάφοροι αρμόδιοι φορείς, διεθνείς οργανισμοί κ.λπ. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι δεν είναι εφικτή η διεξοδική και πλήρης συνεργασία όλων αυτών των συμμετεχόντων· εν προκειμένω κάθε πλευρά λειτουργεί χωρίς να υπολογίζει την αλληλεξάρτηση που έχει με τις υπόλοιπες.

Διαπιστώνουμε έτσι ότι όλοι οι ορισμοί του οικοτουρισμού κινούνται σε ένα συνεχές στο ένα άκρο του οποίου υπάρχει η παθητική αποδοχή των αρχών του οικοτουρισμού από την πλευρά των συμμετεχόντων και στο άλλο άκρο η ενεργή συμβολή τους στις αρχές του.¹²

Πέραν αυτών πάντως επιστήμονες και ειδικοί συμφωνούν ότι ο οικοτουρισμός διέπεται από συγκεκριμένες αρχές:

- σεβασμός και προστασία του περιβάλλοντος
- περιβαλλοντική ενημέρωση/συζήτηση
- ανάδειξη πολιτισμικών στοιχείων
- συμμετοχή της κοινότητας
- ενδυνάμωση των οικονομικών ωφελειών
- εθελοντική συμμετοχή και εκπαίδευση.

¹² Υπουργείο Ανάπτυξης & Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (2000).

Η περιβαλλοντική συζήτηση είναι ουσιαστική για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων, τη λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση των αρνητικών συνεπειών των οικοτουριστικών δράσεων. Η συμμετοχή της κοινότητας είναι καίρια για την ανάδειξη του πολιτισμού κάθε τόπου, αλλά και για να δημιουργηθεί το επιθυμητό εισόδημα. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι σημαντική, διότι με αυτή γίνεται κατανοητό πόσο σημαντικό είναι να διασφαλιστεί η φυσική περιουσία. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η εκπαίδευση είναι το μέσο που θα οδηγήσει στην επιτυχία του οικοτουρισμού. Αυτό συμβαίνει καθώς μέσω της εκπαίδευσης των οργανωτών, των συμμετεχόντων, των κυβερνήσεων και των εμπλεκόμενων οργανώσεων θα προωθηθεί η νοοτροπία της προστασίας του περιβάλλοντος, η οποία με τη σειρά της θα επιτρέψει την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και τη μεγιστοποίηση του κέρδους από αυτόν. Τα κριτήρια αυτά τέθηκαν¹³ προκειμένου να διαμορφωθεί μια κοινή πολιτική από τις επιχειρήσεις του τουρισμού, τις κυβερνήσεις και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, έτσι ώστε να μπορέσουν να αναδείξουν τον οικοτουρισμό και να τον εντάξουν στη βιομηχανία του τουρισμού.

1.3 Διαφορές του οικοτουρισμού από τον μαζικό τουρισμό και η σύνδεσή του με άλλες μορφές τουρισμού

Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τους παραπάνω ορισμούς, ο οικοτουρισμός είναι ένα ταξίδι στο περιβάλλον –φυσικό, χωρίς πολλές παρεμβάσεις, ακόμη και άγριο– που συνδυάζεται με την εκπαίδευση όσων παίρνουν μέρος σε αυτό, από τους διοργανωτές μέχρι τους τουρίστες, και με την οικονομική συνεισφορά στην τοπική κοινωνία.

Είναι προφανές ότι διαφοροποιείται από τον μαζικό τουρισμό· ίσως μάλιστα να μπορεί να θεωρηθεί ως εκ διαμέτρου αντίθετος. Οι διαφορές μεταξύ των δύο είναι εμφανείς. Οι κυριότερες από αυτές αφορούν το πλήθος των επισκεπτών, την επιλογή του προορισμού, το κόστος, τον βαθμό επαφής με την τοπική κοινωνία και βεβαίως την περιβαλλοντική διάσταση.

Το πρώτο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τον μαζικό τουρισμό από τον οικοτουρισμό είναι το πλήθος των ανθρώπων που συμμετέχουν. Στον δεύτερο, στον

¹³ Βλ. Mowforth (1993) όπως αναφέρεται στο Κομίλης (2007): 35.

οποίο πρωταρχικό σκοπός είναι η προστασία και η διατήρηση του περιβάλλοντος, η ομάδα είναι μικρή, προκειμένου να μην επιβαρυνθεί το περιβάλλον. Στον μαζικό τουρισμό αντιθέτως δεν τίθενται όρια στον αριθμό των επισκεπτών ενός τόπου, εκτός από αυτά που θέτουν οι τουριστικές υποδομές. Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι το είδος του προορισμού. Ο οικοτουρισμός εκτυλίσσεται σε παρθένες περιοχές με άγρια ομορφιά, όπου ο τουρίστας συμμετέχει σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το περιβάλλον· ο μαζικός τουρισμός από την άλλη πλευρά επικεντρώνεται σε αξιοθέατα, θέρετρα ή χειμερινούς προορισμούς, όπου οι επισκέπτες επιδιώκουν να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστες στιγμές. Σε ό,τι αφορά τον τρίτο παράγοντα διαφοροποίησης, το κόστος, ο οικοτουρισμός είναι σχετικά πιο δαπανηρός, διότι στοχεύει στην προσέλκυση ανθρώπων που ενδιαφέρονται πραγματικά για το περιβάλλον και έχουν την επιθυμία να ωφεληθούν από το ταξίδι. Πρόκειται για αγορά μικρής κλίμακας. Ο μαζικός τουρισμός από την πλευρά του, ακριβώς για να είναι μαζικός, πρέπει να προσφέρει πιο οικονομικές διεξόδους. Το χαμηλότερο κόστος του είναι ένας από τους παράγοντες που τον καθιστούν ελκυστικό.

Ο οικοτουρισμός δίνει το πλεονέκτημα οι τουρίστες να γνωριστούν με την κοινωνία της περιοχής που επισκέπτονται και να συμμετάσχουν σε αυτήν –σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό, ο οποίος θεωρείται πιο απρόσωπος. Αυτό οφείλεται στο ότι ο μαζικός τουρισμός επιδιώκει τη γενική ανάπτυξη με αντίθεση τον οικοτουρισμό που επιδιώκει την τοπική ανάπτυξη. Μια ακόμα ουσιαστική διαφορά είναι ότι ο μαζικός τουρισμός ενδιαφέρεται για το περιβάλλον μόνο ως προς όσα έχει να λαμβάνει από αυτό. Χρησιμοποιεί το περιβάλλον για να κατασκευάσει μεγάλες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και υποδομές που θα προσφέρουν άνεση και πολυτέλεια στους τουρίστες, χωρίς να λαμβάνει μέτρα για την προστασία του. Ο οικοτουρισμός απεναντίας φροντίζει να περιορίσει όσο το δυνατόν περισσότερο τις αρνητικές συνέπειές του, για να προστατεύσει τα σπάνια είδη και να διατηρήσει την άγρια ομορφιά. Η διαφορά του μαζικού τουρισμού από τον οικοτουρισμό είναι ακόμα εμφανής στις δραστηριότητες στις οποίες μετέχουν οι τουρίστες στο πλαίσιο του ενός και του άλλου. Στον μαζικό τουρισμό οι τουρίστες επιδίδονται σε δραστηριότητες με στόχο τη διασκέδαση και την ψυχαγωγία, ενώ στον οικοτουρισμό ο στόχος πέραν αυτών είναι η επιμόρφωση για το περιβάλλον και την άγρια ζωή, η επαφή με την τοπική κοινωνία και η κατανόηση της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τη φύση.

Πέραν των διαφορών και της αντίστιξης του οικοτουρισμού με τον μαζικό τουρισμό, πρέπει να επισημανθούν και τα κοινά στοιχεία που έχει αυτός με άλλα είδη

τουρισμού.

Το πρώτο είναι ο *τουρισμός περιπέτειας*, που παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τον οικοτουρισμό, με αποτέλεσμα να υπάρχει η άποψη ότι ο τελευταίος είναι μέρος του τουρισμού περιπέτειας. Τουρισμός περιπέτειας ονομάζεται το είδος του τουρισμού που λαμβάνει χώρα στην ύπαιθρο, όπου δεν είναι έντονη η ανθρώπινη παρουσία, και αποτελείται από αθλητικές ή περιηγητικές δραστηριότητες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από έναν βαθμό δυσκολίας και προκαλούν έντονα συναισθήματα στους συμμετέχοντες.¹⁴ Στον τουρισμό περιπέτειας συμμετέχουν άνθρωποι οι οποίοι θέλουν να αποκτήσουν πρωτόγνωρα συναισθήματα, να νιώσουν την αδρεναλίνη να εκτινάσσεται στα ύψη με δραστηριότητες που εκτυλίσσονται σε μέρη που απέχουν αρκετά από τα αστικά κέντρα: τροπικά δάση, ποτάμια, ορεινοί όγκοι –γενικά κάθε χερσαία ή υδάτινη περιοχή που συντηρεί την άγρια ομορφιά της. Στον τουρισμό περιπέτειας επιδιώκεται η γνωριμία των τουριστών με την τοπική κοινωνία καθώς και η εκπαίδευσή τους πριν από κάθε δραστηριότητα. Από τα προαναφερθέντα γίνεται αντιληπτό ότι ο τουρισμός περιπέτειας έχει αρκετά κοινά με τον οικοτουρισμό και ειδικά σε ό,τι αφορά τις δραστηριότητες. Δραστηριότητες όπως η ποδηλασία, η περιήγηση, η ιστιοπλοΐα, η παρατήρηση της άγριας ζωής, το καγιάκ και άλλες είναι συναφείς με τις δραστηριότητες που προωθεί ο οικοτουρισμός. Συμβαίνει μάλιστα συχνά οι μετέχοντες να θεωρούν ότι λαμβάνουν μέρος σε οικοτουριστική δραστηριότητα, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για δραστηριότητα του τουρισμού περιπέτειας. Η ουσία της διαφοροποίησης των δύο έγκειται στο ότι οι συμμετέχοντες στον τουρισμό περιπέτειας επιδιώκουν μέσω των δραστηριοτήτων να διασκεδάσουν, να ξεφύγουν από την καθημερινότητα και να αθληθούν. Στον οικοτουρισμό αντιθέτως πρωταρχική έμφαση κάθε δραστηριότητας είναι η εκπαίδευση των συμμετεχόντων και η αφύπνιση της περιβαλλοντικής συνείδησής τους.

Υπάρχει επίσης η άποψη ότι ο οικοτουρισμός αποτελεί μέρος του *τουρισμού φύσης*, του “nature-based tourism”. Και εδώ όμως υπάρχουν διαφοροποιήσεις: ο οικοτουρισμός δίνει έμφαση στη βιωσιμότητα και την περιβαλλοντική συνείδηση, ενώ ο τουρισμός φύσης βλέπει το περιβάλλον ως διέξοδο χαλάρωσης και ξεκούρασης.

Εκτός από τον τουρισμό περιπέτειας και τον τουρισμό φύσης υπάρχουν και

¹⁴ Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμα (2011): 406.

άλλα είδη τουρισμού στοιχεία των οποίων σχετίζονται με τα κύρια γνωρίσματα του οικοτουρισμού. Αυτά είναι:

- Ο *φυσιολατρικός τουρισμός*. Χωρίς να έχει δεδηλωμένο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, ο φυσιολατρικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί μια πιο «ελαστική» εκδοχή του οικοτουρισμού.
- Ο *τουρισμός άγριας φύσης*. Έχει ως προορισμούς περιοχές στις οποίες η ανθρώπινη παρουσία δεν είναι έντονη και επικεντρώνεται στην παρατήρηση της άγριας ζωής.
- Ο *πολιτισμικός τουρισμός*. Εστιάζει στη γνωριμία με τον πολιτισμό κάθε προορισμού και τη συμμετοχή των τουριστών σε πολιτισμικά δρώμενα. Σε αυτόν μπορεί να ενταχθεί και η υποκατηγορία του θρησκευτικού τουρισμού.

Υπάρχουν επίσης και διάφορες ονομασίες για τα είδη τουρισμού που ξεφεύγουν από την πεπατημένη του μαζικού τουρισμού. Αυτές διαφοροποιούνται ως προς την κύρια έμφασή τους, αλληλοεπικαλύπτονται όμως σε κάποιον βαθμό:

- Ο *ήπιος τουρισμός*. Χαρακτηρισμός ειδών τουρισμού που δίνουν έμφαση στη μείωση των αρνητικών συνεπειών για το περιβάλλον.
- Ο *πράσινος τουρισμός*. Η έμφασή του αφορά περισσότερο τη στάση έναντι της τουριστικής βιομηχανίας συνολικά, χωρίς συγκεκριμένη εστίαση στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ο *εναλλακτικός τουρισμός*. Ευρύτερη και συμπεριληπτική ονομασία για είδη τουρισμού που αντιπαρατίθενται στον μαζικό τουρισμό. Μπορεί να είναι ατομική επιλογή ή να πραγματοποιούνται από μικρά γκρουπ, πολλές φορές περιλαμβάνουν «διαφορετικές» δραστηριότητες και επικεντρώνονται είτε στη φύση είτε στον πολιτισμό των διάφορων προορισμών.

Από τα παραπάνω καθίσταται εμφανές ότι το κύριο χαρακτηριστικό που διακρίνει τον οικοτουρισμό από τα άλλα είδη ή κατηγορίες τουριστικών δραστηριοτήτων, ακόμη και από τις συγγενείς με αυτόν μορφές, είναι ότι ο οικοτουρισμός διαχειρίζεται τους φυσικούς πόρους με άριστο τρόπο με σκοπό τη διατήρηση και τη συντήρησή τους και ότι στοχεύει στην εκπαίδευση των μετεχόντων.

Σε ό,τι αφορά την πολιτισμική διάσταση, οι οικοτουρίστες επιδιώκουν τη γνωριμία με τον πολιτισμό του τόπου που επισκέπτονται επιδεικνύοντας σεβασμό στις επιλογές των κατοίκων και φροντίδα η παρουσία τους να μην ανατρέπει ισορροπίες. Παράδειγμα συνιστά η παρατήρηση, χωρίς παρεμβάσεις, της άγριας ζωής των ιθαγενών.

1.4 Η αναπτυξιακή πολιτική του οικοτουρισμού

Ο κόσμος στρέφεται όλο και περισσότερο στον οικοτουρισμό. Σε αυτή τη στροφή συντελεί η αυξανόμενη συνειδητοποίηση του πόσο απειλείται το περιβάλλον, η οποία κινείται παράλληλα με την αντίστοιχη συνειδητοποίηση της ανάγκης προστασίας του. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού τα τελευταία χρόνια επιτρέπει την εκτίμηση ότι αυτός αποτελεί πλέον σημαντική συνιστώσα της τουριστικής βιομηχανίας. Στη διάδοσή του έχει συμβάλει και η επέκτασή του σε πιο προσιτούς προορισμούς, πράγμα που του επιτρέπει να εισδύσει σε όλο και περισσότερες αγορές τουριστικών υπηρεσιών.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, η ανάπτυξη και η διάδοση του οικοτουρισμού οφείλεται στην εντεινόμενη επιθυμία των ανθρώπων να συμμετάσχουν ενεργά στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί αντικείμενο σχεδιασμού από κυβερνήσεις και διάφορους φορείς. Ο σχεδιασμός αυτός στηρίζεται σε περιβαλλοντικές και οικονομικές μελέτες για την προστασία της φυσικής περιουσίας αλλά και για τη στήριξη και ανάπτυξη των εμπλεκόμενων κοινοτήτων, προκειμένου αυτές να κατανοήσουν τη σημασία και την αξία ενός υγιούς περιβάλλοντος. Με τη βοήθεια της τεχνολογίας, που επιτρέπει τη μεταφορά των πληροφοριών και των γνώσεων για τους κινδύνους που διατρέχει το περιβάλλον σε διάφορα σημεία του πλανήτη, για τα σπάνια είδη ζώων, για τα οικοσυστήματα που απειλούνται, πολλοί άνθρωποι αναζητούν και επιλέγουν ως προορισμό περιοχές στις οποίες μπορούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με συνεισφορά στο δύσκολο έργο της προστασίας του περιβάλλοντος. Και αυτό βεβαίως πέραν της όποιας συνεισφοράς τους, οικονομικής ή άλλης, που δεν σχετίζεται με τις διακοπές τους. Η πεποίθηση ότι το περιβάλλον και οι οργανισμοί που ζουν σε αυτό δεν επιτρέπεται πλέον να θυσιάζονται στον βωμό των διακοπών και των απολαύσεων των τουριστών διαδίδεται όλο και περισσότερο.

Ο οικοτουρισμός μπορεί να πάρει αρκετές μορφές, ανάλογα την περιοχή όπου

πραγματοποιείται. Στηρίζεται στο τρίπτυχο οικονομία-οικολογία-κοινωνία σε σύνδεση φυσικά με τον πολιτισμό· καθώς επομένως κάθε τόπος διαφέρει σε σχέση με τα στοιχεία αυτά, ο οικοτουρισμός προσαρμόζεται αναλόγως. Σύμφωνα με τη θεωρία η οικοτουριστική ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα διεθνών δράσεων και της βαθιάς κατανόησης ότι κάθε τόπος έχει διαφορετικούς πόρους που χρήζουν διαφορετικής αντιμετώπισης. Η αντίληψη αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική προκειμένου να υπάρξει ένα σχέδιο που θα προστατεύει το περιβάλλον, θα διαχειρίζεται τους πόρους και θα επιδιώκει την ανάπτυξη εντός των ορίων που θέτει το ίδιο το περιβάλλον κάθε περιοχής. Το είδος της ανάπτυξης που αρμόζει σε κάθε τόπο είναι θεμελιώδες για τη διατήρηση του περιβαλλοντικού και του πολιτισμικού πλούτου της και θα πρέπει να γίνεται σεβαστό διαχρονικά. Στο πλαίσιο αυτό οι οικοτουριστικές δραστηριότητες πρέπει να προσφέρουν στους συμμετέχοντες διασκέδαση αλλά και επιμόρφωση.

Παρά τις ειδικότερες μορφές που μπορεί να πάρει ο οικοτουρισμός για να προσαρμοστεί σε κάθε περιοχή, υπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που διέπουν κάθε πλευρά του:

1. Ο οικοτουρισμός στοχεύει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον. Λαμβάνει μέτρα για την ορθή χρήση των φυσικών πόρων, την ανάδειξη της αξίας του φυσικού περιβάλλοντος και την αρμονική συνύπαρξη με τον άνθρωπο. Ιδιαίτερα μέτρα λαμβάνονται στις περιοχές με υψηλό κίνδυνο απειλής.
2. Ο τόπος όπου εκτυλίσσονται οι δραστηριότητες του οικοτουρισμού πρέπει να είναι κατά το δυνατόν άγριος, άθικτος, παρθένος.
3. Εκπαίδευση. Κύριος στόχος είναι οι μετέχοντες να ευαισθητοποιηθούν ως προς την προστασία του περιβάλλοντος και να συνειδητοποιήσουν την αξία και τη σημασία του υγιούς περιβάλλοντος για τον άνθρωπο. Οι οικοτουρίστες παρακολουθούν κατάλληλα σεμινάρια επιμόρφωσης, ανάλογα με τον προορισμό και τις ιδιαίτερες συνθήκες του. Ανάλογη εκπαίδευση περνούν και όλοι όσοι μετέχουν σε οικοτουριστικές δραστηριότητες (διοργανωτές, συντονιστές κ.λπ.).
4. Η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ο σχεδιασμός κάθε οικοτουριστικού ταξιδιού πραγματοποιείται έτσι ώστε να δώσει εισόδημα στην τοπική κοινωνία. Αυτό επιχειρείται με την ομαλή συνεργασία των τοπικών κοινωνιών και των διοργανωτών των δραστηριοτήτων. Αφήνει πρωτοβουλίες στους ντόπιους και

τη δυνατότητα να μετέχουν ενεργά στον οικοτουρισμό, με αποτέλεσμα να έχουν και οι ίδιοι έσοδα.

5. Η ανάδειξη και ο σεβασμός του τοπικού πολιτισμού. Πέρα από τη διατήρηση του περιβάλλοντος ο οικοτουρισμός επικεντρώνεται και στη διατήρηση του πολιτισμού κάθε περιοχής. Μέσα από τις δραστηριότητες φέρνει τον τουρίστα σε επαφή με πλήθος στοιχείων του τοπικού πολιτισμού, μεταφέροντας την κουλτούρα, τα ήθη και τα έθιμα στους επισκέπτες και αναδεικνύοντας την ιδιαιτερότητα κάθε τόπου.
6. Η εναρμόνιση των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων. Ο οικοτουρισμός μπορεί να γίνει αντιληπτός και ως ένα ταξίδι ανταλλαγής πολιτιστικών πληροφοριών μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων. Κάθε πλευρά προβάλλει τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά και είναι δεκτική να γνωρίσει τα χαρακτηριστικά της άλλης. Κύριο γνώρισμα των δραστηριοτήτων που εκτυλίσσονται υπό την αιγίδα του οικοτουρισμού είναι ο σεβασμός στις τοπικές συνήθειες και ιδιαιτερότητες, ακόμη και εάν για τους επισκέπτες είναι ανοίκειες και ξένες.

Σε γενικές γραμμές θεωρείται ότι ο οικοτουρισμός έχει πολλά θετικά στοιχεία σε όλους τους τομείς: περιβάλλον, οικονομία, κοινωνία. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και αρνητικές πλευρές. Το σκεπτικό που τον διέπει είναι να στοχεύει στη μείωσή τους: αυτές ωστόσο δεν μπορούν να εξαλειφθούν ολοκληρωτικά.

Η οικονομική διάσταση. Ο οικοτουρισμός συμβάλλει οικονομικά στην τοπική κοινωνία καθώς εισφέρει στα έσοδα της κοινότητας προορισμού. Αυτό επιτυγχάνεται παραδείγματος χάριν με την πληρωμή αντιτίμου για την είσοδο σε αρχαιολογικούς χώρους ή περιβαλλοντικά πάρκα, με την παρότρυνση για αγορά αναμνηστικών ή τοπικών προϊόντων κ.λπ. Σύμφωνα με έρευνες οι περισσότεροι οικοτουρίστες είναι πρόθυμοι να πληρώσουν, εφόσον πρόκειται για συγκεκριμένες και ποιοτικές παροχές. Με κύριο χαρακτηριστικό του την εμπλοκή μελών της τοπικής κοινωνίας ο οικοτουρισμός δημιουργεί θέσεις εργασίας (οδηγοί, ξεναγοί κ.λπ.) και συμβάλλει στην ανάπτυξη των υποδομών για την εξυπηρέτηση επισκεπτών και κατοίκων. Για να φέρει όμως τα μέγιστα αποτελέσματα θα πρέπει να υπάρχει άψογη συνεργασία με την τοπική κοινωνία. Και η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων θα πρέπει να είναι τέτοια, ώστε τα οικονομικά οφέλη να κατανέμονται σε όλους με όσο το δυνατόν πιο

δίκαιο τρόπο.

Για να αποδίδουν μακροπρόθεσμα οι οικοτουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να είναι βιώσιμες. Τα περιβαλλοντικά πάρκα για παράδειγμα πρέπει να έχουν αρκετά έσοδα ώστε να συντηρούνται επαρκώς. Εάν λόγω χάρη το αντίτιμο του εισιτηρίου είναι χαμηλό, ο προϋπολογισμός του πάρκου δεν μπορεί να καλυφθεί από ίδια έσοδα. Μελέτες σε φυσικά πάρκα σε περιοχές της Αφρικής και της Ασίας προτείνουν την καθιέρωση δύο κατηγοριών εισιτηρίων: μία, χαμηλότερη, για τους εσωτερικούς τουρίστες και μία, υψηλότερη, για τους τουρίστες από το εξωτερικό. Σε κάθε περίπτωση για τον περιορισμό των αρνητικότητων κάθε χώρα θα πρέπει να προάγει τον οικοτουρισμό και οι κάτοικοι των περιοχών ενδιαφέροντος να κατανοήσουν τα οφέλη που έχει αυτός, ώστε να υπάρχει συνεργασία για την ορθή και ισορροπημένη διεξαγωγή του.

Η κοινωνική και πολιτισμική διάσταση. Τα θετικά αποτελέσματα στον κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα θα επέλθουν εάν η κοινότητα πράττει σαν μια οντότητα. Μια οντότητα την οποία ενώνει η καθημερινότητα, οι αρχές, τα ήθη, η παράδοση και το γεγονός ότι όλα τα μέλη της επιθυμούν την εξέλιξη του τόπου τους. Κάθε περιοχή επωφελείται από τον οικοτουρισμό, από τη χρήση των υποδομών που κατασκευάζονται για την υποστήριξη του και τη φιλοξενία των τουριστών. Η τοπική κοινωνία αντιλαμβάνεται μέσα από την πράξη τη σημαντικότητα της διατήρησης και προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι λειτουργεί με αυτόν τον σκοπό, χρησιμοποιεί με μέτρο τις φυσικές πηγές, καθώς έχει αντιληφθεί τη διαφορά μεταξύ των φυσικών πόρων που οδεύουν προς εξάντληση και των φυσικών πόρων που προστατεύονται με στόχο την αρμονική συνύπαρξη περιβάλλοντος ανθρώπου. Στις ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες είναι η επαφή του τοπικού πληθυσμού με τους τουρίστες και τη διαφορετική κουλτούρα, τις διαφορετικές συνήθειες και αξίες που ενδέχεται αυτοί να έχουν. Η αλόγιστη μίμηση ξένων στοιχείων μπορεί να οδηγήσει τους κατοίκους μιας περιοχής στην απώλεια της αυθεντικότητάς τους. Για τη γόνιμη επαφή διαφορετικών πολιτισμών απαιτείται ανοικτό πνεύμα και κυρίως σεβασμός της μίας πλευράς προς την άλλη.

Η περιβαλλοντική διάσταση. Ένα κύριο χαρακτηριστικό του οικοτουρισμού είναι ότι οι περιοχές όπου αυτός εκτυλίσσεται είναι παρθενικές, με άγρια ομορφιά και σημαντική απουσία ανθρώπινης δραστηριότητας. Ακόμη όμως και η προσεκτική

επαφή με το φυσικό περιβάλλον μπορεί να έχει αρνητικές επιδράσεις στους οργανισμούς και στην ίδια τη φύση. Μερικές από αυτές τις επιδράσεις είναι γνωστές και «εσκεμμένες»: η κατασκευή οδικού δικτύου, η ανέγερση καταλυμάτων, η δημιουργία κάθε είδους υποδομών είναι απαραίτητες για τον τουρισμό. Πρόκειται για τη «θυσία» που απαιτείται προκειμένου να υπάρξει τουριστική ανάπτυξη. Αυτή η θυσία όμως πρέπει να γίνεται σε μέρη που μπορούν να την υποστηρίξουν, όπου η επιβάρυνση δεν θα καταστρέψει φυσικές ομορφιές, σπάνια είδη της χλωρίδας και της πανίδας. Για αυτού του είδους τις παρεμβάσεις πρέπει να προϋπάρχουν μελέτες, ώστε οι αρνητικότητες να είναι οι ελάχιστες δυνατές και οι επεμβάσεις να σέβονται κατά το μέγιστο το περιβάλλον. Η ζωή στη φύση επηρεάζεται όμως και από μη εσκεμμένες, απρόβλεπτες επιδράσεις. Αυτές προέρχονται κυρίως από τη συμπεριφορά των τουριστών. Η παρουσία για παράδειγμα ανθρώπων σε χρόνο και τόπο που δεν είναι κατάλληλος σε συνδυασμό με απρεπή συμπεριφορά προς το περιβάλλον μπορεί να συμβάλουν στη διακοπή της ανάπτυξης της χλωρίδας ή της αναπαραγωγής ζώων.

Για όλα τις αρνητικές συνέπειες που προαναφέρθηκαν λαμβάνονται διάφορα μέτρα από κυβερνήσεις, οργανώσεις, ταξιδιωτικούς πράκτορες αλλά και τους ίδιους τους τουρίστες. Τα μέτρα αυτά όμως δεν αποδεικνύονται πάντοτε επαρκή. Το σημαντικότερο τελικώς είναι να κατανοήσουν όλοι οι εμπλεκόμενοι τη σημασία που έχει η προστασία του περιβάλλοντος, τους λόγους για τους οποίους αυτή είναι ζωτική και τα οφέλη που αποφέρει στον άνθρωπο συνολικά. Αυτό πραγματοποιείται με την εκπαίδευση όσων μετέχουν υπό οιαδήποτε ιδιότητα στον οικοτουρισμό.

Η εκπαίδευση μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε από επίσημους είτε από ανεπίσημους φορείς. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα πανεπιστήμια, τα σχολεία κ.λπ. που διοργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα. Σχετικό παράδειγμα συνιστά η συνεργασία του πανεπιστημίου του Μέριλαντ και των ιθαγενών Kayapo στη Βραζιλία. Στο εν λόγω πρόγραμμα οι ιθαγενείς έχουν αναλάβει τον ρόλο του εκπαιδευτή, για να μεταλαμπαδεύσουν τις περιβαλλοντικές τους γνώσεις και στοιχεία της τοπικής κουλτούρας στους φοιτητές του πανεπιστημίου. Η πορεία της γνώσης όμως είναι αμφίδρομη: και οι ιθαγενείς μαθαίνουν από τους φοιτητές, καθώς διαπιστώνεται μια έμμεση κυρίως ανταλλαγή πληροφοριών.¹⁵

Ανεπίσημοι φορείς είναι οι οργανωτές του οικοτουριστικού ταξιδιού που

¹⁵ Sander (2012).

αναλαμβάνουν τον ρόλο του εκπαιδευτή. Πριν από την έναρξη κάθε ταξιδιού ενημερώνουν τους τουρίστες για τη βιοποικιλότητα της περιοχής προορισμού, τη ζωή σε αυτή και τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να την αντιμετωπίσουν. Παράδειγμα εκπαίδευσης τέτοιου είδους είναι το εκπαιδευτικό υλικό που προσφέρει μια εταιρεία η οποία διοργανώνει κρουαζιέρες στα νησιά Γκαλαπάγκος. Παρέχει έξι πιστοποιημένα εγχειρίδια, στα οποία συνοψίζονται στοιχεία και πληροφορίες από την πολυετή εμπειρία της εταιρείας σε αυτού του είδους τον οικοτουρισμό. Κατά τη διάρκεια δε της κρουαζιέρας οι επισκέπτες, αφού παρακολουθήσουν δίωρη διάλεξη, συμμετέχουν σε διάφορες περιβαλλοντικές δραστηριότητες. Με αυτόν τον τρόπο οι διοργανωτές προσπαθούν να εμπλέξουν τους τουρίστες με την προστασία της περιοχής. Τέτοιου είδους προγράμματα ωφελούν κυρίως όσους δεν έχουν αρκετές περιβαλλοντικές γνώσεις: η άμεση συσχέτιση θεωρίας και πράξης τους επιτρέπει να αφομοιώσουν γνώσεις για τη φύση και την αρμόζουσα συμπεριφορά απέναντί της.

1.5 Η αειφόρος ανάπτυξη του οικοτουρισμού

Η προστασία του περιβάλλοντος δεν συνεπάγεται ότι η οικονομική ανάπτυξη αποτρέπεται.¹⁶ Οι δύο έννοιες δεν θεωρούνται ασύμβατες· το αντίθετο: ο ισορροπημένος συνδυασμός τους είναι το επιθυμητό. Αναφερόμαστε στην αειφόρο ανάπτυξη [sustainable development], μια αντίληψη για την ανάπτυξη που παρουσιάστηκε το 1987 από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη [World Commission on Environment and Development] του ΟΗΕ, επικεφαλής της οποίας ήταν η νορβηγίδα Gro Harlem Brundtland.

Η αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του σήμερα, χωρίς ωστόσο να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους. Διατηρεί με άλλα λόγια την κληρονομιά κάθε τόπου για κάθε γενιά. Είναι ένα πρόγραμμα ανάπτυξης οι οικονομικοί στόχοι του οποίου επιτυγχάνονται χωρίς να προκαλούνται επιβαρύνσεις σε άλλους τομείς, όπως το περιβάλλον, η πολιτισμική κληρονομιά και η ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Αντιθέτως η ανάπτυξη συμβαδίζει με την προστασία του περιβάλλοντος και σέβεται τον ανθρώπινο παράγοντα. Στόχος της αειφόρου ανάπτυξης είναι η διατήρηση του οικοσυστήματος, η ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων, η εξασφάλιση του περιβαλλοντικού και

¹⁶ Στο ίδιο.

του πολιτισμικού πλούτου για τις επόμενες γενιές, η ισορροπία στην κοινωνία. Αναδεικνύει τρόπους προστασίας του περιβάλλοντος που συμβαδίζουν με την οικονομική ανάπτυξη και διδάσκει τον τρόπο λήψης αποφάσεων που διατηρούν τη βιωσιμότητα όλων των πόρων.

Ο οικοτουρισμός είναι η κατεξοχήν μορφή τουρισμού που έχει τη δυνατότητα να υλοποιήσει την αειφόρο ανάπτυξη. Επιδιώκει ακριβώς ό,τι έχει θέσει αυτή ως στόχο της. Προωθεί τρόπους και μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της οικονομίας δημιουργώντας θέσεις εργασίας και παράγοντας εισόδημα, εκπαιδεύει τους συμμετέχοντες για την προστασία του περιβάλλοντος και τους φέρνει σε επαφή με τον πολιτισμό και τα κοινωνικά δρώμενα κάθε τόπου.

Ο οικοτουρισμός έχει θέσει περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς στόχους για να επιτύχει την αειφόρο ανάπτυξη.

Περιβαλλοντικοί στόχοι. Επιδιώκει να προστατέψει το περιβάλλον χρησιμοποιώντας ένα εξειδικευμένο πλάνο για κάθε περιοχή στην οποία διοργανώνει δραστηριότητες. Σε αυτό προβλέπονται τρόποι εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, αποφυγή της χρήση επιβλαβών εργαλείων, χρήση καταλυμάτων που είναι φιλικά προς το περιβάλλον κ.ά. Έτσι ο τουρισμός μειώνει κατά το δυνατόν τις αρνητικές συνέπειες των δραστηριοτήτων του. Επιπροσθέτως προσφέρει εκπαίδευση σε κάθε συμμετέχοντα, ώστε να γίνει αντιληπτή η σημασία του σεβασμού στη φύση και να προωθηθεί η ανάλογη συμπεριφορά. Τέλος συγκεντρώνει πόρους για τις προστατευόμενες περιοχές και τη συντήρησή τους.

Οικονομικοί στόχοι. Δημιουργεί θέσεις εργασίας για όλη τη διάρκεια του έτους καθώς προσπαθεί να μην είναι εποχικός· προωθεί την κατανάλωση τοπικών προϊόντων· εξασφαλίζει πόρους για τη διατήρηση αλλά και τη δημιουργία προστατευόμενων περιοχών· αναβαθμίζει τις τοπικές υποδομές.

Πολιτισμικοί στόχοι. Ο οικοτουρισμός προωθεί τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και των τοπικών επιχειρήσεων στις δραστηριότητες του. Προσπαθεί να χρησιμοποιεί μόνο τοπικά προϊόντα και τοπικά καταλύματα. Τονώνει την αυτοεκτίμηση των ντόπιων με άμεσο σκοπό την πιο ενεργή συμμετοχή τους. Διευκολύνει επίσης την αλληλεπίδραση ανθρώπων από διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς καθώς επιδιώκει τη γνωριμία και την εμπλοκή των τουριστών με την τοπική κοινωνία.

Όλα τα παραπάνω όμως, για να φέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, θα πρέπει να διοργανώνονται και να εκτελούνται βάσει σχεδιασμού και με συνειδητή

διαχείριση. Κάθε τέτοιος σχεδιασμός θα πρέπει να στηρίζεται στους άξονες της οικολογίας, του πολιτισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης και να έχει μελετηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Μόνον έτσι μπορούν να προληφθούν και να αποφευχθούν τυχόν αρνητικά αποτελέσματα.

1.6 Οικοτουριστικές δραστηριότητες, οικοτουρίστες, οικοτουριστικό πακέτο

Οι *οικοτουριστικές δραστηριότητες*. Όπως έχει αναφερθεί ο οικοτουρισμός προσαρμόζεται στο περιβάλλον στο οποίο διεξάγεται. Οι δραστηριότητές του επομένως έχουν διαφορετική μορφή ανάλογα με τον τόπο και τους περιβαλλοντικούς πόρους που αυτός προσφέρει. Υπάρχουν δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε παρθένους τόπους, όπου υπερισχύει η άγρια ζωή. Τέτοιες είναι η παρατήρηση της άγριας ζωής (και η επιμόρφωση για αυτή), η φωτογράφιση τοπίων, οι καταδύσεις, η ορειβασία. Τις επιλέγουν οι άνθρωποι που επιθυμούν μια μέτριας δυσκολίας δραστηριότητα στο φυσικό περιβάλλον, για ξεκούραση, ηρεμία, άμεση επαφή με τη φύση και όσοι επιθυμούν να επιμορφωθούν για την άγρια ζωή και το άθικτο περιβάλλον. Άλλες οικοτουριστικές δραστηριότητες πραγματοποιούνται σε παραδοσιακούς οικισμούς, σε ιδιαίτερους πολιτισμούς, σε απομονωμένες κοινότητες. Επιλέγονται από τουρίστες που επιθυμούν να γνωρίσουν σχετικά άγνωστους πολιτισμούς, να γευτούν ιδιαίτερα προϊόντα, που δεν διατίθενται στη μαζική αγορά, σε συνδυασμό πάντοτε με την επαφή με τη φύση. Τέτοια ταξίδια είναι οι περιηγήσεις με καραβάνια, με άλογα, η παραμονή σε παραδοσιακά καταλύματα, με συμμετοχή στις τοπικές εργασίες και άμεση επαφή με τους ντόπιους. Οικοτουριστικές δραστηριότητες μπορούν επίσης να θεωρηθούν το καγιάκ, η παρατήρηση της ορνιθοπανίδας, το ράφτινγκ, το motocross, οι κατεβάσεις με τζιπ και πλήθος άλλων. Το εάν μια δραστηριότητα θα θεωρηθεί οικοτουριστική εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο ασκείται: πρέπει να τηρεί τα κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν τον οικοτουρισμό.

Σύμφωνα με το Τμήμα Οικονομικής Ανάπτυξης του Υπουργείου Βιώσιμης Διαχείρισης Πόρων της Βρετανικής Κολομβίας¹⁷ οι οικοτουριστικές δραστηριότητες μπορούν να χωριστούν σε δύο ευρείες κατηγορίες: δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο θαλάσσιο περιβάλλον [marine ecotourism] και

¹⁷ Βλ. Economic Development Branch του BC Ministry of Sustainable Resource Management (2003), όπως αναφέρεται στο Kiper (2013): 791.

δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο έδαφος [land-based ecotourism].

Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται η ιστιοπλοΐα, το θαλάσσιο καγιάκ, η κολύμβηση, η βαρκάδα και γενικά το cruising. Στη δεύτερη η ποδηλασία μέσα από χαραγμένα μονοπάτια, η ιππασία, το trekking, η ορειβασία, το canoeing, χειμερινές δραστηριότητες όπως το σκι και το snowshoeing, η πεζοπορία, η παρατήρηση της άγριας ζωής και της φύσης και πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.

Ένα επιπλέον στοιχείο που χαρακτηρίζει τις οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι οι εμπειρίες που αποκομίζουν οι άνθρωποι από αυτές. Σύμφωνα με τον Κομίλη¹⁸ οι εμπειρίες αυτές διακρίνονται σε άμεσες και έμμεσες. Τις άμεσες εμπειρίες τις αποκτάει κάποιος μέσω της ενεργής συμμετοχής του στην εκάστοτε δραστηριότητα ή τα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα, σε αντίθεση τις έμμεσες, που είναι απόρροια της παρατήρησης των φυσικών και κοινωνικοπολιτικών πόρων.

Η απουσία, όπως προαναφέρθηκε, επακριβούς ορισμού για τον οικοτουρισμό επιτρέπει και κάποια ασάφεια ως προς το ποιες είναι και ποιες δεν είναι οικοτουριστικές δραστηριότητες. Για τον λόγο αυτόν κάποιες χώρες προχώρησαν στη δημιουργία συστήματος πιστοποίησης του οικοτουρισμού. Στόχος ήταν να είναι σαφές σε τουριστικούς πράκτορες αλλά και στους πελάτες τους ποιες δραστηριότητες είναι πράγματι οικοτουριστικές και ποιες όχι.

Μία αξιοσημείωτη προσπάθεια σε αυτή την κατεύθυνση έγινε στην Κόστα Ρίκα το 1990, όταν καθιερώθηκε η Πιστοποίηση για Βιώσιμο Τουρισμό [Certification for Sustainable Tourism, CST]. Σύμφωνα με έναν από τους εμπνευστές του προγράμματος αυτού, σκοπός ήταν να διακριθούν οι εταιρείες που επικεντρώνονται στην προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την εκπαίδευση από εκείνες που απλώς λειτουργούν φιλικά προς το περιβάλλον· δεύτερος στόχος δε ήταν η προσφορά πληροφοριών και διευκρινίσεων σχετικά με τον οικοτουρισμό και ειδικότερα την αειφόρο ανάπτυξη.¹⁹ Το πρόγραμμα πιστοποίησης CST, που διεξήχθη από ντόπιους οι οποίοι είχαν εκπαιδευθεί κατάλληλα, απευθυνόταν σε όλες τις τουριστικές επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους. Αυτές καλούνταν να απαντήσουν σε 150 ερωτήσεις (τύπου ναι/όχι) οι οποίες αφορούσαν το φυσικό/βιολογικό περιβάλλον, τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τις υπηρεσίες που πρόσφεραν στους ταξιδιώτες και το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Ανάλογα με την τελική βαθμολογία

¹⁸ Κομίλης (2007): 37.

¹⁹ Sander (2012).

προσδιοριζόταν σε κάθε εταιρεία τι έπρεπε να διορθώσει, τι να βελτιώσει και τι να καθιερώσει. Όταν πληρούσε πλέον όλα τα κριτήρια, η εταιρεία έπαιρνε την πιστοποίηση. Κατά την πρώτη δεκαετία το πρόγραμμα δεν είχε αρκετή απήχηση, καθώς οι κρατικές αρχές δεν το υποστήριζαν ούτε με χρηματοδότηση ούτε καθιστώντας υποχρεωτική την πιστοποίηση όσων εταιρειών διαφήμιζαν οικοτουριστικές δραστηριότητες. Με την πάροδο του χρόνου όμως αυτό άλλαξε, καθώς οι τουρίστες που ήταν ενήμεροι για την ύπαρξη της πιστοποίησης, την αναζητούσαν όταν έκαναν τις κρατήσεις τους. Έτσι η κυβέρνηση κατέστησε υποχρεωτική την πιστοποίηση κάθε επιχειρηματικής δραστηριότητας που διαφημίζεται ως «αιεφόρος τουρισμός» –ακόμη και για τα καταλύματα. Το γεγονός βεβαίως ότι τέτοιες πιστοποιήσεις βασίζονται σε τοπικά κριτήρια, εμποδίζει τη γενίκευσή τους. Αυτό με τη σειρά του μειώνει τη βαρύτητά τους για τους διεθνείς τουρίστες, διότι δεν διασφαλίζεται πάντοτε η ανταπόκριση με τις προσδοκίες τους.

Ο *οικοτουρίστας*. Όπως με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες έτσι και για τους οικοτουρίστες δεν υπάρχει ακριβής ορισμός –οικοτουρίστας θεωρείται όποιος επιδίδεται σε οικοτουρισμό.

Ένας κατάλογος με τα «επιθυμητά χαρακτηριστικά του οικοτουρίστα» μπορεί να συναχθεί από την προσέγγιση των Ballantine & Eagles,²⁰ οι οποίοι επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που επιδίδονται σε τέτοιες δραστηριότητες:

- περιβαλλοντική ευαισθησία
- επιθυμία αλλά και ενεργή δράση για την προστασία των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής
- εσωτερικά κίνητρα για τις ενέργειες τους, τα οποία δεν επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες
- προσανατολισμός περισσότερο βιοκεντρικός παρά ανθρωποκεντρικός, υψηλές γνωστικές και συναισθηματικές λειτουργίες
- ενεργή συμμετοχή στις δραστηριότητες με άμεσο σκοπό την απόκτηση περισσότερων εμπειριών και επαφής με το περιβάλλον
- διάθεση για δια βίου εκπαίδευση. Θα πρέπει να επιμορφώνονται, να ενημερώνονται μακροπρόθεσμα για την προστασία των φυσικών πόρων, του

²⁰ Ballantine & Eagles (1994).

περιβάλλοντος και την εξέλιξη τους και για τις υπάρχουσες κάθε φορά συνθήκες.²¹

Πολλοί επιστήμονες από την άλλη πλευρά θεωρούν ότι οι οικοτουρίστες πρέπει να χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τον βαθμό της προτίμησης τους για τις δραστηριότητες του οικοτουρισμού ή του φυσικού τουρισμού, με τον χρόνο που δαπανούν σε αυτές και με την έκταση των γνώσεων τους σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Lindberg²² υπάρχουν τέσσερις τέτοιες ομάδες οικοτουριστών:

- Οι σκληροπυρηνικοί [“hardcore”]: σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι επιστήμονες, οι ερευνητές ή μέλη ομάδων εκπαιδευτών ή ομάδων προστασίας. Έχουν την περισσότερη γνώση και ασχολούνται με το περιβάλλον και εκτός τουρισμού. Δεν έχουν πρόβλημα με τις ελάχιστες ανέσεις που τους προσφέρει αυτό το είδος τουρισμού.
- Οι αφοσιωμένοι [“dedicated”]: εκείνοι που επισκέπτονται κυρίως προστατευόμενες περιοχές με σκοπό να μάθουν για την ιστορία και την κουλτούρα κάθε τόπου. Είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι, κάποιοι έχουν ειδικότερες γνώσεις, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι απαραίτητο. Και αυτής της κατηγορίας οι τουρίστες αποδέχονται τις ελάχιστες ανέσεις που προσφέρει το εν λόγω είδος τουρισμού.
- Οι συμβατικοί [“mainstream”]: όσοι παίρνουν μέρος σε ένα ταξίδι με προορισμό μια φυσική περιοχή, επιδιώκοντας απλώς μια ξεχωριστή εμπειρία μοναδικού τύπου, όπως να δουν άγρια ζώα .
- Οι περιστασιακοί [“casual”] ή περιορισμένου χρόνου [“part-time”]: διοργανώνουν μια εκδρομή στη φύση ή μετέχουν σε ένα ταξίδι σε φυσικό προορισμό, χωρίς το φυσικό περιβάλλον να αποτελεί τον κύριο σκοπό της μετακίνησής τους, τυχαία, στο πλαίσιο μιας γενικότερης τουριστικής εμπειρίας.

Συμπερασματικά οικοτουρίστες θεωρούνται οι τουρίστες που συμμετέχουν σε ένα ταξίδι σε περιοχή με άγρια ομορφιά, χωρίς την έντονη παρουσία της ανθρώπινης

²¹ Κομίλης (2007): 38-39, Tao, Eagles & Smith (2010).

²² Lindberg (1991), Tao, Eagles & Smith (2010), Tungchawal (2001), Υπουργείο Ανάπτυξης & Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (2000).

παρέμβασης. Επιδίδονται σε δραστηριότητες που τους φέρνουν πιο κοντά στη φύση και τους προσφέρουν σωρεία εμπειριών. Σύμφωνα με έρευνες πρόκειται για άτομα 35 έως 54 ετών, κυρίως μορφωμένα και καταναμημένα εξίσου στα δύο φύλα. Είναι τουρίστες που ταξιδεύουν μόνοι ή σε μικρές ομάδες και διακρίνονται για το ενδιαφέρον τους για την οικολογία. Θέλουν να ξεφύγουν από την καθημερινότητα, να μάθουν για το περιβάλλον και τους οργανισμούς που ζουν σε αυτό, να δουν νέους πολιτισμούς και να γνωρίσουν καινούργιους ανθρώπους. Μα περισσότερο από όλα έχουν ανάγκη να μάθουν ποια είναι η ορθή συμπεριφορά απέναντι στο περιβάλλον και να την υιοθετήσουν προκειμένου να προωθήσουν την υγιή συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης. Οι άνθρωποι αυτοί επιδιώκουν άριστης ποιότητας άυλες παροχές του τουρισμού, χωρίς να ενδιαφέρονται για υλικές ανέσεις και τις πολυτέλειες.

Το *οικοτουριστικό πακέτο*. Οι οικοτουριστικές δραστηριότητες, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εκτυλίσσονται κυρίως σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από τον φυσικό τους πλούτο και πραγματοποιούνται συνήθως σε περιόδους κατά τις οποίες η τουριστική κίνηση δεν βρίσκεται σε αιχμή –κυρίως από το φθινόπωρο έως την άνοιξη.

Συχνά ο οικοτουρισμός δεν στηρίζεται σε κάποιο έτοιμο πακέτο που προωθείται από ένα τουριστικό γραφείο (αν και υπάρχουν και τέτοιες προσφορές). Οι περισσότεροι οικοτουρίστες διοργανώνουν μόνοι τους το ταξίδι και απευθύνονται σε ταξιδιωτικά γραφεία μόνο για τα εισιτήριά τους. Είναι αλήθεια ότι η δαπάνη για αυτού του είδους τα ταξίδια είναι αρκετά μεγάλη. Γι' αυτό και ο οικοτουρισμός απευθύνεται κυρίως σε ανθρώπους μέσης ηλικίας με οικονομική άνεση.

Το κόστος είναι μεγάλο και σε σχέση με αυτά που προσφέρονται σε ό,τι αφορά τις ανέσεις. Η διαμονή γίνεται σε απλά καταλύματα, τα οποία είναι φιλικά προς το περιβάλλον και έχουν μειώσει κατά το δυνατόν τις αρνητικές επιπτώσεις τους σε αυτό. Το φαγητό είναι απλό, κυρίως από τοπικά προϊόντα. Οι μεταφορές γίνονται συνήθως με ΙΧ. Η δε συνήθης διάρκεια του ταξιδιού είναι μία έως δύο εβδομάδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ

2.1 Γενικά περί του θαλάσσιου οικοτουρισμού

Ο θαλάσσιος οικοτουρισμός είναι αρκετά δύσκολο να οριστεί. Οι ερμηνείες του όρου είναι πολλές και διάφορες, καθώς για τον καθένα μπορεί να σημαίνει διαφορετικά πράγματα. Οι επιστήμονες για παράδειγμα ορίζουν τον θαλάσσιο οικοτουρισμό διαφορετικά από ό,τι οι άνθρωποι που εργάζονται για αυτόν.

Στη μελέτη Delphi,²³ που διενεργήθηκε για να δοθεί μια πιο συγκεκριμένη ερμηνεία στον θαλάσσιο οικοτουρισμό, αυτός ορίζεται ως ο θαλάσσιος τουρισμός που στοχεύει στη διασφάλιση του θαλάσσιου οικοσυστήματος (όπου εκτυλίσσεται) και στην οικονομική άνοδο των γηγενών σε κάθε περιοχή με την απαραίτητη προϋπόθεση ότι είναι βιώσιμος τουρισμός. Τονίζεται δε η αναγκαιότητα να υπάρχει εκπαίδευση των τουριστών για το θαλάσσιο οικοσύστημα κάθε περιοχής από τους διοργανωτές. Από την άλλη πλευρά δεν υπάρχει μνεία στην ενεργή συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών, που θεωρείται ένα από τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού γενικώς.

Σύμφωνα με τον Orams²⁴ ο θαλάσσιος τουρισμός περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο θαλάσσιο περιβάλλον ή εστιάζουν σε αυτό και για την πραγματοποίησή τους οι τουρίστες-καταναλωτές πρέπει να ταξιδέψουν από τον τόπο κατοικίας τους. Συνήθως ως θαλάσσιες δραστηριότητες νοούνται όσες έχουν σχέση με το θαλάσσιο περιβάλλον όπως είναι η κολύμβηση, το περπάτημα στις ακτές, η κρουαζιέρα.

Επομένως σύμφωνα με τη μελέτη Delphi και με τον ορισμό του θαλάσσιου τουρισμού που προαναφέρθηκε θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι ο θαλάσσιος οικοτουρισμός είναι μέρος του θαλάσσιου τουρισμού, το οποίο διαφοροποιείται ως προς κάποια στοιχεία του. Στον θαλάσσιο οικοτουρισμό πρέπει να υπάρχουν τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού, δηλαδή εκπαίδευση για το θαλάσσιο περιβάλλον, συνεισφορά στην τοπική κοινωνία μέσω επιστροφής χρημάτων όπως οι φόροι και η αγορά τοπικών προϊόντων. Επιπλέον θα πρέπει να βοηθά στη διατήρηση

²³ Garrod (2003).

²⁴ Orams (1999) όπως αναφέρεται στο Cater & Cater (2007): 7.

και την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος και να μειώνει όσο είναι εφικτό τις παρενέργειες της παρουσίας του τόσο σε επίπεδο φύσης όσο και από πολιτισμική άποψη. Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα επομένως μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο θαλάσσιος οικοτουρισμός είναι ο οικοτουρισμός που αναπτύσσεται στο θαλάσσιο περιβάλλον. Μερικοί μάλιστα τον θεωρούν νέα μορφή τουρισμού, έναν συνδυασμό του βιώσιμου θαλάσσιου τουρισμού και του τουρισμού φύσης που δραστηριοποιείται στο θαλάσσιο περιβάλλον.

Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι ο θαλάσσιος φυσικός τουρισμός [marine-based natural tourism] μπορεί να μετατραπεί σε «έξυπνο» οικοτουρισμό. Αυτό βεβαίως εξαρτάται κυρίως από τον ταξιδιωτικό πράκτορα. Το συνηθέστερο πρόβλημα που παρατηρείται στις περιπτώσεις μετατροπής του απλού θαλάσσιου τουρισμού σε έξυπνο οικοτουρισμό, είναι ότι πολλοί ταξιδιωτικοί πράκτορες προσθέτουν απλώς ένα «οικο-» [eco-] στις επιχειρήσεις και στις δραστηριότητες που προτείνουν, αρκούμενοι στο να είναι αυτές φιλικές προς το περιβάλλον και να μην το επιβαρύνουν. Αυτό όμως δεν τις εντάσσει αυτομάτως στο φάσμα του οικοτουρισμού. Όπως έχει επισημανθεί ήδη για να είναι μια επιχείρηση οικοτουριστική πρέπει να δίνει έμφαση στην αφύπνιση του ενδιαφέροντος των τουριστών για το περιβάλλον και την προστασία του, στην επιμόρφωσή τους μέσω των δραστηριοτήτων που προτείνουν, οι οποίες πρέπει να εκτυλίσσονται σε περιβάλλον με άγρια ομορφιά και όσο το δυνατό πιο άθικτο από ανθρώπινη παρουσία. Επιπροσθέτως η ίδια η επιχείρηση πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και να την προωθεί.

Εντάσσοντας τον θαλάσσιο οικοτουρισμό στο γενικότερο πλαίσιο του θαλάσσιου τουρισμού μπορούμε να αντιληφθούμε ευκολότερα σε ποια σημεία είναι επιτυχής και σε ποια αποτυγχάνει. Χρήσιμη σε αυτή την προσπάθεια είναι η μελέτη της αλληλεπίδρασης του θαλάσσιου οικοτουρισμού με τους άλλους τομείς του τουρισμού και με άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Εάν δανειστούμε την επισήμανση του σουηδού οικονομολόγου Gunnar Myrdal, ότι «υπάρχουν διαδεδομένα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα μεταξύ των τομών, των επιπέδων και των ενδιαφερόντων»,²⁵ θα καταλάβουμε ότι ο θαλάσσιος οικοτουρισμός είναι συνδεδεμένος με το γενικό σύνολο του τουρισμού και δεν γίνεται να μην επηρεάζεται από την τουριστική βιομηχανία· αντιστοίχως όμως δεν γίνεται και να μην την επηρεάζει με τη σειρά του.

²⁵ Garrod (2003): 27.

Η θετική επίδραση του θαλάσσιου οικοτουρισμού στο σύνολο του τουρισμού είναι ότι ενισχύει την περιβαλλοντική συνείδηση καθώς και τη νοοτροπία ότι μέσω αυτού οι επιχειρήσεις μπορούν να αποκομίσουν κέρδος. Οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού γενικώς στον θαλάσσιο οικοτουρισμό είναι ότι υπάρχουν ανταγωνιστικές δραστηριότητες που ενδέχεται να θέτουν εμπόδια στην επιτυχία του. Παραδείγματος χάριν σε μια θαλάσσια περιοχή μπορεί να αναπτύσσονται δραστηριότητες και θαλάσσιου τουρισμού και θαλάσσιου οικοτουρισμού. Ο δεύτερος έτσι αναγκάζεται να δεχθεί τις επιρροές του πρώτου και καλείται να χειριστεί τις ενδεχόμενες αρνητικές επιδράσεις του στο περιβάλλον.

Ένα ακόμη πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει ο θαλάσσιος οικοτουρισμός είναι ότι η περιοχή στην οποία δραστηριοποιείται είναι εκτενής, πράγμα που δημιουργεί διαχειριστικά προβλήματα. Η έκταση περιορίζει επίσης και την προσβασιμότητα, καθώς δεν είναι εύκολο να οριοθετηθεί το υγρό στοιχείο προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για δραστηριότητες. Οι οργανισμοί που ζουν στη θάλασσα, όπως και το ίδιο το υγρό στοιχείο μπορούν να επηρεαστούν δραστικά από παρεμβάσεις που σημειώνονται μίλια μακριά. Εξάλλου και ο εξοπλισμός που απαιτείται, για να μπορέσει ο άνθρωπος να απολαύσει τις δραστηριότητες στο θαλάσσιο περιβάλλον, μπορεί πολύ συχνά να είναι επιζήμιος για το οικοσύστημα. Επίσης καθώς οι ωκεανοί και οι θάλασσες συνιστούν κοινόκτητο αγαθό, τα ενδεχόμενα οφέλη δεν είναι δυνατόν να μεγιστοποιηθούν.

Τέλος στις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει ο θαλάσσιος οικοτουρισμός θα πρέπει να προσθέσουμε και παράγοντες όπως η κλιματική αλλαγή, που κατά περιπτώσεις μπορεί να έχει καταστροφικές επιπτώσεις στο περιβάλλον αλλά και σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα.

2.2 Οι δραστηριότητες του θαλάσσιου οικοτουρισμού

Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να οριοθετήσουμε τις θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες ως αυτές που λαμβάνουν χώρα στο θαλάσσιο περιβάλλον –αν και αυτό μπορεί να μην ισχύει πάντοτε, καθώς κάποιες δραστηριότητες συνδυάζουν τη θάλασσα και την ακτή. Πραγματοποιούνται και αυτές ατομικά ή σε μικρές ομάδες, μπορούν να οργανωθούν ως διακοπές ή να διενεργούνται ανεξάρτητα από αυτές.

Ποιες θεωρούνται όμως θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες; Πρόκειται

για ερώτημα που δεν έχει απαντηθεί επίσημα. Και πάλι έχει σημασία ο τρόπος διεξαγωγής τους: η παρατήρηση της άγριας θαλάσσιας ζωής, η κατάδυση, η περιήγηση με σκάφος στο πλούσιο υδάτινο περιβάλλον, η απλή κολύμβηση μπορούν και να ενταχθούν και να μην ενταχθούν στο πλαίσιο του οικοτουρισμού.

Ο θαλάσσιος οικοτουρισμός έχει στόχο να προσφέρει στους συμμετέχοντες διασκέδαση, επαφή με το θαλάσσιο περιβάλλον αλλά και την τοπική κοινωνία, εκπαίδευση και κυρίως το κίνητρο και τις γνώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι διοργανωτές είναι σκόπιμο να έχουν συντάξει έναν οδηγό «ορθής συμπεριφοράς», ο οποίος θα καθοδηγεί τόσο τους συμμετέχοντες όσο και τους διοργανωτές. Θα αναφέρει παραδείγματος χάριν με ποιον τρόπο και από ποια απόσταση οι οικοτουρίστες πλησιάζουν τα θαλάσσια θηλαστικά, πώς παρατηρούν την υδάτινη χλωρίδα, πώς προσεγγίζουν τους υδάτινους αρχαιολογικούς χώρους στην περίπτωση των καταδύσεων. Θα ορίζει επίσης τον αριθμό επισκεπτών που είναι βιώσιμος για κάθε περιοχή. Το πιο σημαντικό όμως που πρέπει να περιέχει αυτός ο οδηγός είναι μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος από την παρουσία των τουριστών σε αυτό –αυτός εξάλλου είναι και ένας από τους θεμελιώδεις στόχους του οικοτουρισμού: η ελαχιστοποίηση των επιδράσεων της ανθρώπινης παρουσίας στο φυσικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τους Cater & Cater²⁶ οι οικοτουριστικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με το ποσοστό επαφής του ανθρώπου με το θαλάσσιο περιβάλλον και το ποσοστό αλληλεπίδρασης τους. Επομένως θα τις χωρίζαμε στις κάτωθι κατηγορίες :

1. Δραστηριότητες στις οποίες ο άνθρωπος (ατομικά) συμμετέχει ενεργά και έρχεται σε άμεση επαφή με το θαλάσσιο περιβάλλον. Τέτοιους είδους οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι η κολύμβηση, η κατάδυση, η περιήγηση επιφάνειας.
2. Δραστηριότητες στις οποίες ο άνθρωπος ενεργεί με την ομάδα που συμμετέχει στην οικοτουριστική δραστηριότητα διατηρώντας όμως την άμεση επαφή του με το θαλάσσιο περιβάλλον. Τέτοιους είδους οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι η παρατήρηση της άγριας ζωής τόσο στην επιφάνεια όσο και υποβρύχια, το θαλάσσιο καγιάκ.

²⁶ Cater & Cater (2007): 79.

3. Δραστηριότητες στις οποίες ο άνθρωπος έρχεται σε απλή επαφή με το θαλάσσιο περιβάλλον και δεν αλληλεπιδρά καθόλου με αυτό. Αυτές του είδους οι οικοτουριστικές δραστηριότητες συνήθως πραγματοποιούνται σε θαλάσσια οικοτουριστικά πάρκα, όπως η επίσκεψη σε ένα ενυδρείο, το ψάρεμα.

2.2.1 Κολύμβηση και περιήγηση επιφάνειας [snorkeling]

Η κολύμβηση και η περιήγηση με μάσκα συγκαταλέγονται στις πλέον δημοφιλείς και γνωστές οικοτουριστικές δραστηριότητες, καθώς επιδίδονται σε αυτές παιδιά και ενήλικες σε όλον τον κόσμο. Είναι πραγματικά απλές και οικονομικές επιλογές, διότι δεν χρειάζονται ειδικό εξοπλισμό: τα μόνα που απαιτούνται είναι μάσκα, αναπνευστήρας και βατραχοπέδιλα. Προσφέρουν δε διασκέδαση, μια ήπιας μορφής άσκηση και άμεση επαφή με το πλούσιο θαλάσσιο περιβάλλον.

Φωτογραφία από το <http://www.visitningaloo.com.au/things-to-see-do/whale-watching>

Είναι πολύ διαδεδομένες στο πλαίσιο του θαλάσσιου οικοτουρισμού και επειδή μπορούν να συνδυαστούν, όπου βεβαίως είναι εφικτό, με άλλες οικοτουριστικές δραστηριότητες. Υπάρχει για παράδειγμα η δυνατότητα κολύμβησης με θηλαστικά όπως δελφίνια ή φάλαινες ή περιήγησης με μάσκα θαλάσσιων περιοχών με ιδιαίτερη θαλάσσια χλωρίδα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τοποθεσίας όπου η περιήγηση με μάσκα

συνιστά ξεχωριστή εμπειρία είναι το Ningaloo Reef²⁷ στη δυτική Αυστραλία· εκεί οι οικοτουρίστες έχουν τη δυνατότητα να δουν, να κολυμπήσουν και να πλησιάσουν αρκετά κοντά μεγαλοπτεροφάλαινες. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται το διάστημα από Ιούνιο έως Νοέμβριο, όταν τα κητώδη αυτά θηλαστικά επισκέπτονται την περιοχή του υφάλου ως ενδιάμεση στάση από τις περιοχές όπου αναπαράγονται τα καλοκαίρια προς τον χειμερινό προορισμό τους στην Ανταρκτική.

Όσο και εάν η κολύμβηση και η περιήγηση με μάσκα συγκαταλέγονται στις απλούστερες δραστηριότητες θαλάσσιου οικοτουρισμού, όσοι επιδίδονται σε αυτές πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών τους στο θαλάσσιο περιβάλλον –ακριβώς όπως συμβαίνει με κάθε οικοτουριστική δραστηριότητα. Θα πρέπει να δίνονται οδηγίες για την ορθή συμπεριφορά των κολυμβητών προς τα θηλαστικά και για το πώς θα πρέπει να αλληλεπιδρούν με αυτά. Επιπλέον θα πρέπει να ελέγχεται και ο αριθμός των επισκεπτών σε περιοχές με άγρια ομορφιά, ώστε να μην επιβαρύνεται το περιβάλλον. Ένα παράδειγμα είναι το Ελαφονήσι της Κρήτης, όπου προεδρικό διάταγμα προσπαθεί να ορίσει το ύψος της επισκεψιμότητας και την έκταση των δραστηριοτήτων προκειμένου να προστατευθεί και να διατηρηθεί ο πλούτος της περιοχής. Είναι προφανές ότι και η απλή κολύμβηση, εάν δεν πραγματοποιείται με μέτρο, μπορεί να προκαλέσει φθορά στο θαλάσσιο περιβάλλον.

2.2.2 Κατάδυση [*scuba-diving*]

Κατάδυση είναι η δραστηριότητα κατά την οποία ο άνθρωπος εισέρχεται από την επιφάνεια της θάλασσας σε υποβρύχιο περιβάλλον.²⁸ Η κατάδυση προσφέρει στους ανθρώπους ένα αίσθημα ελευθερίας, φυγής από την πραγματικότητα και την ευκαιρία να εξερευνήσουν τον υδάτινο κόσμο και να παρατηρήσουν τη λειτουργία του.

Μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα η κατάδυση γινόταν κυρίως από δύτες που κρατούσαν την αναπνοή τους (ελεύθερη κατάδυση). Υπήρχαν βεβαίως ανά τους αιώνες προσπάθειες αυτονόμησής τους με πλήθος συσκευών, σκάφανδρα και διάφορα μηχανικά μέσα υποστήριξης ή παροχής οξυγόνου από την επιφάνεια. Το σημείο καμπής ωστόσο υπήρξε η δημιουργία αυτόνομων συσκευών παροχής αέρα, ο

²⁷ Βλ. <http://www.visitningaloo.com>.

²⁸ Βλ. www.katadisi.gr.

αναπνευστικός εξοπλισμός που ο δύτες φέρει μαζί του και ο οποίος του προσφέρει πλήρη αυτονομία (αυτόνομη κατάδυση).

Έκτοτε η ζήτηση για καταδύσεις άρχισε να αυξάνεται και πλέον θεωρείται μια από τις πιο δημοφιλείς δραστηριότητες. Δεν έχει αυξηθεί μόνο ο αριθμός έκδοσης πιστοποιήσεων· πολλαπλασιάζονται επίσης και οι περιοχές όπου διεξάγονται καταδύσεις, καθώς εντοπίζονται ολοένα και περισσότερα σημεία τα οποία χαρακτηρίζονται από άγρια ομορφιά και σπάνιο βυθό.

Η έκδοση πιστοποιητικών για δύτες γίνεται από οργανισμούς όπως η Επαγγελματική Ένωση Εκπαιδευτών Κατάδυσης PADI [Professional Association of Dive Instructors], που εδρεύει στην Καλιφόρνια και είναι ένας από τους μεγαλύτερους οργανισμούς εκπαίδευσης δυτών παγκοσμίως – εκπαιδεύει περίπου το 55% των δυτών του κόσμου. Στην Ελλάδα υπάρχει η Ελληνική Ομοσπονδία Υποβρύχιας Δραστηριότητας Αθλητικής Αλιείας και Τεχνικής Κολύμβησης, η Σχολή Δυτών Καλύμνου, η Andi²⁹ και άλλες που εκπαιδεύουν και εκδίδουν τα σχετικά πιστοποιητικά.

Πολλοί μελετητές του οικοτουρισμού διαφωνούν ως προς το εάν η κατάδυση εντάσσεται στον οικοτουρισμό ή στον μαζικό τουρισμό. Τα επίπεδα ζήτησης και το κόστος –το οποίο είναι μεγάλο, καθώς ο δύτες χρειάζεται ειδική στολή και ανεξάρτητο αναπνευστήρα– ίσως την κατατάσσουν περισσότερο στον μαζικό τουρισμό. Ωστόσο, εάν εξετάσουμε την κατάδυση ως δραστηριότητα για την οποία ο μετέχων πρέπει να έχει εκπαιδευτεί, τότε μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί οικοτουριστική δραστηριότητα. Στην εκπαίδευσή τους οι μελλοντικοί δύτες ενημερώνονται για το θαλάσσιο περιβάλλον. Μαθαίνουν για τον βυθό, τη χλωρίδα και την πανίδα του, τον τρόπο συνύπαρξης με την υποβρύχια ζωή. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσεται το αίσθημα προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος, διότι μελετούν και κατανοούν την αναγκαιότητα σεβασμού του όπως και κάθε οργανισμού που ζει μέσα σε αυτό. Οι δύτες διδάσκονται για παράδειγμα τρόπους ελέγχου της πλευστότητας, ώστε να μην επιβαρύνουν τις κοραλλιογενείς εκτάσεις του βυθού σε περίπτωση που νιώσουν την ανάγκη να ξεκουραστούν.

Άλλο ένα στοιχείο που ενισχύει την άποψη ότι η κατάδυση ανήκει στο φάσμα του οικοτουρισμού είναι ότι πραγματοποιείται πάντα από ζευγάρι δυτών για τη μεγιστοποίηση της ασφάλειας τους. Η ασφάλεια αυτή επεκτείνεται και στο

²⁹ Βλ. www.andi.gr.

περιβάλλον, καθώς δύο άνθρωποι είναι πιο προσεκτικοί από έναν. Κατά τη διάρκεια της κατάδυσης το ένα άτομο παρακολουθεί πάντα το άλλο, για την ασφάλειά του· η υποχρέωση αυτή σε συνδυασμό με τις περιβαλλοντικές γνώσεις που έχουν αποκτήσει οι δύτες κατά την εκπαίδευσή τους μειώνει σημαντικά τις ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες για το φυσικό περιβάλλον του βυθού.

Φωτογραφία από το <http://www.underwater.gr/wp-content/uploads/2013/06/milo.jpg>

Υπάρχουν πολλά στοιχεία ότι οι δύτες αναπτύσσουν σε τέτοιο βαθμό την ευαισθησία τους απέναντι το περιβάλλον, μέσω της εκπαίδευσής τους, που μετατρέπονται στους καλύτερους υπερασπιστές του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ειδικά του βυθού. Ζητούν από τους διοργανωτές να ακολουθούν τακτικές κατάδυσης φιλικές προς το περιβάλλον και να εξετάζουν όλους τους παράγοντες στον σχεδιασμό των υποβρύχιων διαδρομών, προκειμένου να μειώσουν όσο είναι εφικτό τις αρνητικές συνέπειες της παρουσίας τους.

2.2.3 Η παρατήρηση θαλάσσιων θηλαστικών

Η παρατήρηση της άγριας ζωής είναι μια οικοτουριστική δραστηριότητα. Στον θαλάσσιο οικοτουρισμό αφορά την παρατήρηση των θαλάσσιων θηλαστικών, όπως είναι τα δελφίνια, οι φάλαινες, οι θαλάσσιες φώκιες, στο φυσικό τους περιβάλλον. Η παρατήρηση των φαλαινών επί παραδείγματι χρονολογείται από το 1950, στο εθνικό μνημείο Cabrillo, στο Σαν Ντιέγκο των ΗΠΑ. Η τοποθεσία πιστοποιήθηκε ως

επισκέψιμος δημόσιος χώρος με αποτέλεσμα να διευκολυνθεί η παρατήρηση των γκρίζων φαλαινών. Με τον καιρό ο αριθμός των επισκεπτών αυξανόταν, ώσπου έφτασε τα 10.000 άτομα ετησίως. Από το 1995 άρχισε η εμπορική εκμετάλλευση της παρακολούθησης των θαλάσσιων θηλαστικών με την καθιέρωση εισιτηρίου. Η ιδέα διαδόθηκε και η παρακολούθηση των φαλαινών –όπως και άλλων θαλάσσιων θηλαστικών: δελφίνια, φώκιες, θαλάσσιοι λέοντες– άρχισε να εξαπλώνεται.³⁰ Σήμερα είναι μία από τις πιο διαδεδομένες οικοτουριστικές δραστηριότητες. Οι περισσότερες χώρες τα νερά των οποίων επισκέπτονται θαλάσσια θηλαστικά εκμεταλλεύονται την παρουσία τους για την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων παρακολούθησης. Οι πιο δημοφιλείς προορισμοί παγκοσμίως είναι το Τοφίνο στη Βρετανική Κολομβία του Καναδά, το Χέρβεϊ Μπέι στην Αυστραλία, η Καϊκούρα στη Νέα Ζηλανδία και το Πουέρτο Πιράμιδες στην Αργεντινή.³¹

Φωτογραφία από το <http://www.bluedolphintours.com.au/tours/whale-watching-tours-hervey-bay/>

Η παρατήρηση των θαλάσσιων θηλαστικών γοητεύει τον κόσμο, καθώς προσφέρει τη δυνατότητα επαφής με τα ομορφότερα ζώα της θάλασσας. Ο τουρίστας μπορεί να δει τη συμπεριφορά τους στο περιβάλλον τους, τις κινήσεις τους, να συνειδητοποιήσει το μέγεθός τους, να θαυμάσει την αναπήδηση τους στον αέρα και την επιστροφή τους στο νερό. Τα θαλάσσια θηλαστικά ειδικά οι φάλαινες και τα δελφίνια είναι σχετικά φιλικά με τους ανθρώπους και τους δείχνουν αρκετή εμπιστοσύνη, πράγμα που τα καθιστά συναρπαστικά για τους παρατηρητές και τους

³⁰ Βλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Whale_watching

³¹ Cater & Cater (2007): 86.

ωθεί να μάθουν όσα περισσότερα μπορούν για τη ζωή τους.

Όσο όμως εξαπλώνεται η δραστηριότητα της παρατήρησης τόσο διαπιστώνονται και περισσότερα προβλήματα για τα ίδια τα θηλαστικά αλλά και για το θαλάσσιο περιβάλλον. Η παρατήρηση πραγματοποιείται με σκάφη που πλέουν στη περιοχή συγκέντρωσής τους, τα οποία αναπόφευκτα μολύνουν το νερό και ρυπαίνουν την ατμόσφαιρα. Επίσης όταν πλησιάζουν αρκετά τα θηλαστικά, ο θόρυβος των μηχανών τα αποσυντονίζει εμποδίζοντάς τα να διακρίνουν τον ήχο άλλων θαλάσσιων ζώων και ειδικότερα εκείνων που ενδεχομένως τα απειλούν. Τέλος όταν οι επισκέψεις πραγματοποιούνται όλες τις εποχές του χρόνου, συμβαίνει η ανθρώπινη παρουσία να επηρεάζει ενίοτε και βασικές λειτουργίες τους, όπως είναι η αναπαραγωγή.

Αυτοί είναι ορισμένοι από τους λόγους για τους οποίους τα σκάφη που χρησιμοποιούνται για την παρατήρηση των θαλάσσιων θηλαστικών θα πρέπει να λειτουργούν όσο πιο οικολογικά μπορούν και να προσέχουν η ταχύτητα πλεύσης τους να μην είναι μεγάλη, ώστε να μη δημιουργούνται κύματα που επηρεάζουν τα ζώα. Επιπλέον θα πρέπει να μελετάται και να προκαθορίζεται ο μέγιστος αριθμός ανθρώπων που θα επισκέπτεται την περιοχή, ώστε να αποφευχθεί η οχλαγωγία και η ανθρώπινη παρουσία να γίνει αποδεκτή από τα θηλαστικά: να ορίζονται οι περίοδοι κατά τις οποίες η παρατήρηση δημιουργεί τα λιγότερα προβλήματα και να προσδιορίζεται η ελάχιστη απόσταση που πρέπει να έχουν τα σκάφη από τα θηλαστικά.

2.2.4 Η υποβρύχια παρατήρηση

Υποβρύχια παρατήρηση ονομάζεται η παρατήρηση του βυθού σε θαλάσσια πάρκα ή από σκάφη. Πρόκειται για δραστηριότητα κατά την οποία ο άνθρωπος δεν έχει καμία άμεση αλληλεπίδραση με το θαλάσσιο περιβάλλον.

Με την πρόοδο της τεχνολογίας η κατασκευή των παρατηρητηρίων εξελίχθηκε με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός τους, ιδιαίτερος όσων βρίσκονται σε υφάλους. Τα θαλάσσια παρατηρητήρια προσφέρουν τη θέα των ωκεανών από τους εξωτερικούς χώρους τους και τη θέα του βυθού από τους υπόγειους θαλάμους τους. Εκεί μέσα από μεγάλα παράθυρα και με την καθοδήγηση ειδικών «ξεναγών» οι επισκέπτες μπορούν να παρατηρήσουν την πανίδα και τη χλωρίδα του βυθού σαν να βρίσκονται κατά κάποιον τρόπο μέσα σε αυτόν.

Το Busselton Jetty στην Αυστραλία έχει καταταγεί στην έκτη θέση των σημαντικότερων υποβρύχιων παρατηρητήριων παγκοσμίως. Ο επισκέπτης του έχει τη δυνατότητα να απολαύσει και τη θέα της θάλασσας –με ένα τρενάκι και ξενάγηση στη θέα του κόλπου Geographe Bay– αλλά και την εικόνα του βυθού. Στο εσωτερικό τμήμα του παρατηρητηρίου οι επισκέπτες οδηγούνται σε θαλάμους, που βρίσκονται 8 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, και μέσα από τα έντεκα παράθυρα προβολών απολαμβάνουν τον βυθό της περιοχής όπου ζουν πάνω από τριακόσια είδη ψαριών, κοραλλιών, σφουγγαριών κ. ά.³²

Φωτογραφία από το https://www.quicksilver-cruises.com/obr_activities/uwobserv/index.html

Η πρόοδος της τεχνολογίας έχει δώσει τη δυνατότητα παρατήρησης του βυθού και από σκάφη, τα οποία είναι ειδικά διαμορφωμένα, ώστε ο καλυμμένος με τζάμι πυθμένας τους να επιτρέπει την παρατήρηση του βυθού. Ένα παράδειγμα υποβρύχιας παρατήρησης από ειδικά κατασκευασμένα σκάφη είναι οι περιηγήσεις που οργανώνονται στο Kyle του Lochalsh, στη βορειοδυτική ακτή της Σκωτίας. Η εταιρεία Seaprobe Atlantis διοργανώνει εκδρομές διάρκειας 35 λεπτών με τα ειδικά σκάφη της που μεταφέρουν επιβάτες σε σημεία όπου μπορούν να δουν δάση από φύκια, φώκιες και ορισμένες εποχές του χρόνου δελφίνια. Η εταιρεία πραγματοποίησε την πρώτη τέτοια περιήγηση το 1998, προσελκύοντας κατά την καλοκαιρινή περίοδο εκείνου του έτους πάνω από δύο χιλιάδες άτομα. Το ειδικά διαμορφωμένο σκάφος όμως προτού χρησιμοποιηθεί για αυτές τις εκδρομές είχε ναυλωθεί από ομάδα ειδικών της κοινότητας με σκοπό την επιμόρφωση των κατοίκων της περιοχής για τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης [Special Area of

³² Βλ. <http://www.busseltonjetty.com.au/underwater-observatory/>.

Conservation, SAC], περιοχές που ορίζονται ζώνες προστασίας της χλωρίδας και της πανίδας. Η διαχείριση αυτών των ζωνών γίνεται από τις τοπικές κοινότητες και από μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες θέλοντας να αναδείξουν την περιοχή τους μέσω του οικοτουρισμού επιχείρησαν να παρουσιάσουν στους ντόπιους τον πλούτο και τις δυνατότητες που είχε η περιοχή τους για τέτοιου είδους δραστηριότητες. Οι προσπάθειες ωστόσο απέβησαν άκαρπες, καθώς οι κάτοικοι δεν θέλησαν να υιοθετήσουν αυτή τη δυνατότητα.³³

2.2.5 Το καγιάκ

Το καγιάκ είναι ελαφρύ σκάφος ενός ή δύο ατόμων που χρησιμοποιείται για κωπηλασία. Μοιάζει με κανό, αν και το καγιάκ είναι κλειστό στο πάνω τμήμα σε αντίθεση με το κανό, το οποίο αφήνει ακάλυπτα τα πόδια του κωπηλάτη. Επιπλέον είναι πιο σταθερό στην πορεία του, όταν υπάρχουν άνεμοι, διότι έχει χαμηλό προφίλ ενώ το κανό υψηλό. Η χαμηλή θέση του κωπηλάτη στο καγιάκ επιτρέπει τη χρήση διπλών κουπιών, με αποτέλεσμα το σκάφος να κινείται πιο γρήγορα.

Το καγιάκ είναι το παραδοσιακό σκάφος των Εσκιμών των βόρειων αρκτικών περιοχών. Κατασκευαζόταν από οστά φάλαινας και ξύλα, επενδυόταν με δέρμα φάλαινας και χρησιμοποιούνταν στο ψάρεμα και το κυνήγι. Το ελαφρύ και ευέλικτο σκάφος προσέελκυσε το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων, άρχισε να χρησιμοποιείται ως σκάφος αναψυχής σε ποτάμια και μετατράπηκε σε άθλημα –έχει ενταχθεί ως αγώνισμα μαζί με το κανοέ στους Ολυμπιακούς Αγώνες από το 1936.³⁴

Θεωρείται εξαιρετικό παράδειγμα βιώσιμου οικοτουρισμού. Είναι αρκετά οικολογικό και δεν ρυπαίνει το θαλάσσιο περιβάλλον, καθώς για την κίνησή του χρειάζεται μόνο η προσπάθεια του κωπηλάτη. Είναι μονοθέσιο ή διθέσιο, επομένως δεν είναι κατ' ανάγκη πολυάνθρωπη δραστηριότητα. Προσφέρει δε τη δυνατότητα απόλαυσης της επαφής με το νερό και της κίνησης σε αυτό –είτε πρόκειται για ποτάμι είτε για θάλασσα– σε συνδυασμό με την παρατήρηση της άγριας ομορφιάς της φύσης. Για όλους αυτούς τους λόγους το καγιάκ διαδίδεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Εξαπλώνεται και σε περιοχές που δεν ήταν ιδιαίτερα γνωστές όπως στην Ασία, από τη νότια Ταϊλάνδη μέχρι το δυτικό Βιετνάμ, τις Φιλιππίνες και τον Νότιο Ειρηνικό.

³³ Cater &Cater (2007): 97-98.

³⁴ Βλ. <https://en.wikipedia.org/wiki/Kayaking>

Αυτό που παρατηρείται στις περιοχές που επενδύουν στη δραστηριότητα του καγιάκ είναι ότι οι οργανώσεις τους στελεχώνονται από την τοπική κοινωνία σε κάθε στάδιο της οικοτουριστικής δραστηριότητας. Οι χρηματοδότες εκπαιδεύουν τόσο το προσωπικό όσο και τους συμμετέχοντες. Όλες οι ενέργειες πραγματοποιούνται σύμφωνα με τα κριτήρια του οικοτουρισμού για την οικονομική συμβολή στις τοπικές κοινωνίες. Έτσι όλα τα έσοδα που μπορεί να αποφέρει η δραστηριότητα μένουν στην τοπική κοινωνία κάθε περιοχής.

Φωτογραφία από το <http://kayakinggreece.com/>

Ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για θαλάσσιο καγιάκ είναι τα ζεστά νερά των Sarasota Keys της Φλόριντα, όπου οι οικοτουρίστες που επιλέγουν αυτή τη δραστηριότητα μπορούν να απολαύσουν την άγρια φύση, να δουν μανάτους, δελφίνια, αστέρια της θάλασσας και αχινούς και να χαλαρώσουν.³⁵

Το καγιάκ, όπως προαναφέραμε, έχει λίγες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Στο μόνο που πρέπει να δίδεται προσοχή είναι τα σημεία εκκίνησης, καθώς το σύρσιμο του σκάφους στο έδαφος για να εισέλθει στο νερό μπορεί να προκαλέσει ζημιά στη θαλάσσια βλάστηση. Τα σημεία εισόδου, είτε σε ποτάμια είτε στη θάλασσα, πρέπει

³⁵ Βλ. <http://www.srqmagazine.com/articles/146/Kayak-Coasting>

να είναι ευρύχωρα προκειμένου να μην καταστρέφονται φυσικά τοιχώματα ή φωλιές ζώων. Τέλος οι οργανωτές θα πρέπει να ενημερώνονται για την περίοδο που είναι κατάλληλη για καγιάκ, ώστε να μην επηρεάζεται η βιοποικιλότητα της θαλάσσιας περιοχής.³⁶

2.3 Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές

2.3.1 Τι είναι οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές

Οι άνθρωποι με τις ποικίλες δραστηριότητές τους εκμεταλλεύονται σε μεγάλο βαθμό τις θαλάσσιες και τις παράκτιες πηγές. Η εκβιομηχάνιση όλων και περισσότερων περιοχών του πλανήτη παράλληλα με τον τουρισμό έχουν οδηγήσει σε εξαντλητική εκμετάλλευση αυτών των πηγών σχεδόν σε κάθε περιοχή του κόσμου. Ξενοδοχειακές και άλλες υποδομές, εργοστάσια διαφόρων ειδών, θαλάσσιες μεταφορές, εκμετάλλευση πόρων –όλα έχουν οδηγήσει τη βιωσιμότητα του οικοσυστήματος στα όριά της. Η μη ορθή χρήση των θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών και η εκτεταμένη αλιεία έχουν επιπτώσεις ακόμα και στα ιχθυοαποθέματα διαφόρων περιοχών. Πολλά είδη βρίσκονται υπό απειλή εξαφάνισης, γεγονός που συνιστά μία ακόμη δυσοίωνη πρόβλεψη για το μέλλον του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ψάρεμα του μπακαλιάρου στον κόλπο του Maine που είχε ιστορία πέντε χιλιετιών έως το 1920, όταν οι ανθρώπινες παρεμβάσεις είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμού του και την ανάγκη αντικατάστασής του από μικρότερα ψάρια.³⁷ Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται και στην Ελλάδα. Η αλιεία έχει δεχθεί αρνητικές επιδράσεις και το μεγαλύτερο ποσοστό των ψαριών που καταναλώνονται προέρχονται από ιχθυοκαλλιέργεια.

Ως απάντηση στη συνειδητοποίηση της ανάγκης να υπάρξει ένα σχέδιο προστασίας των θαλάσσιων πόρων και του οικοσυστήματος δημιουργήθηκε ο θεσμός των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (ΘΠΠ) [Marine Protected Areas, MPAs] –ένα εργαλείο της διεθνούς κοινότητας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ορθή χρήση και την προστασία θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών καθώς και για τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων που αυτές έχουν υποστεί και την κατά το δυνατόν αποκατάστασή τους. Ο ρόλος του θεσμού επεκτείνεται και στη σωστή

³⁶ Βλ. http://www.ukmarinesac.org.uk/activities/recreation/r06_08_2.htm

³⁷ Βλ. <http://www.environment.gov.au>

διαχείριση της αλιείας, ώστε αυτή να παραμείνει βιώσιμη, και προωθεί την οικονομική συμβολή στις τοπικές και περιφερειακές οικονομίες.

Ο ισχύων ορισμός των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών δόθηκε το 1988 στη γενική συνέλευση της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης [International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, IUCN], στην οποία μετείχαν πολλές κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης θαλάσσια προστατευόμενη περιοχή χαρακτηρίζεται κάθε περιοχή (συμπεριλαμβανομένων και των χερσαίων-υδάτινων επιφανειών της όσο και των υπόγειων-υποβρύχιων τμημάτων της) που βρίσκεται σε καθεστώς προστασίας για την πανίδα, τη χλωρίδα και για την πολιτισμική κληρονομιά της. Η προστασία καθορίζεται μέσα από νομικό πλαίσιο το οποίο διαχειρίζονται κυβερνήσεις ή οργανισμοί προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα: η διατήρηση του περιβάλλοντος.³⁸

Η περιοχή που χαρακτηρίζεται ως Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή αναλαμβάνει το έργο της διατήρησης/συντήρησης του περιβάλλοντος στη φυσική του μορφή. Προσπαθεί να διατηρήσει τη βιοποικιλότητα εξασφαλίζοντας ότι οι περιοχές αναπαραγωγής και ανάπτυξης των ζώων δεν αλλοιώνονται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και παραμένουν όσο το δυνατό πιο άθικτες. Πέρα όμως από την αντιμετώπιση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, επιχειρεί να αντισταθμίσει κατά το δυνατόν τις τυχόν επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, αλλά και τις δυσμενείς επιδράσεις της ίδιας της φύσης στο περιβάλλον. Επίσης επιδίδεται στην ενημέρωση και στην εκπαίδευση των κατοίκων και των επισκεπτών για τη λειτουργία του οικοσυστήματος και την αξία που έχει η συντήρησή του, με στόχο να συμβάλει στη μείωση των αρνητικών συνεπειών της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τη φύση. Όλα αυτά τα μέτρα πέραν του περιβάλλοντος, αποδεικνύονται θετικά και για τον άνθρωπο. Η προστασία των θαλάσσιων περιοχών υποστηρίζει την αλιεία, η οποία σε πολλές περιοχές λόγω της μόλυνσης των νερών και της επακόλουθης υποβάθμισης της βιοποικιλότητας έχει μειωθεί αρκετά· ενισχύει επίσης τον τουρισμό στρέφοντάς τον σε οικοτουριστική λογική.

Τα μέτρα προστασίας που λαμβάνονται συναρτώνται βεβαίως από τις ανάγκες κάθε περιοχής. Αλλού τα μέτρα προστασίας μπορεί να είναι ιδιαίτερα αυστηρά και να απαγορεύουν για παράδειγμα οιαδήποτε αλιευτική ή τουριστική δραστηριότητα

³⁸ Commonwealth Department of Environment and Heritage (2003): 5.

και αλλού να είναι πιο «χαλαρά», θέτοντας απλώς ορισμένους περιορισμούς σε κάποιες δραστηριότητες. Πολλές Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές έχουν κατορθώσει, με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την επαρκή χρηματοδότηση των φορέων δράσης, να αντεπεξέλθουν με επιτυχία στον ρόλο τους και να βοηθήσουν τόσο στην προστασία και την ανάπτυξη της βιοποικιλότητας όσο και στο να προσκομίσουν πολιτικά και οικονομικά οφέλη στις κοινότητες.

Οι πρώτες θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές δημιουργήθηκαν πριν από 100 χρόνια, στο πλαίσιο όμως προσπαθειών για τη διάσωση συγκεκριμένων σπάνιων ειδών και όχι προστασίας γενικώς της βιοποικιλότητας. Παράδειγμα αποτελεί το Royal National Park νότια του Σίδνεϋ στην Αυστραλία, που ιδρύθηκε το 1879. Από την άλλη πλευρά, πιο κοντά στη λογική των σημερινών Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών, βρίσκεται ο ορισμός του Fort Jefferson ως Εθνικού Μνημείου το 1935, καθόσον η ιδιότητα του εθνικού μνημείου ενέταξε σε καθεστώς προστασίας τις ακτές και τη θαλάσσια περιοχή γύρω από το φρούριο (μάλιστα το 1992 η προστατευόμενη περιοχή επεκτάθηκε συμπεριλαμβάνοντας το σύμπλεγμα νησιών Dry Tortugas και μετονομάστηκε σε Dry Tortugas National Park). Η πραγματική ώθηση για την προστασία θαλάσσιων περιοχών οφείλει πολλά στην Παγκόσμια Σύνοδο για τα Εθνικά Πάρκα [World Parks Congress on National Parks] το 1962 και το 1982 που προώθησε την ενσωμάτωση θαλάσσιων, παράκτιων και άλλων υδάτινων περιοχών στις προστατευόμενες περιοχές του πλανήτη. Το 1995 μια τετράτομη σειρά κειμένων ειδικών επιστημόνων σύστηνε τη δημιουργία ενός αντιπροσωπευτικού διεθνούς συστήματος θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών και το 2000 εκδόθηκε επίσημος οδηγός για τους σχεδιαστές και διαχειριστές των περιοχών αυτών. Τέλος το 2002 η Παγκόσμια Σύνοδος για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη [World Summit on Sustainable Development] απήθυνε έκκληση για τη δημιουργία δικτύων θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών.³⁹

Η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα του 2006 έθεσε ως στόχο έως το 2012 να βρίσκεται υπό προστασία τουλάχιστον το 10% των θαλάσσιων οικολογικών περιοχών κάθε περιοχής του πλανήτη, και όταν διαπιστώθηκε ότι αυτό δεν ήταν εφικτό, το χρονικό όριο επεκτάθηκε ως το 2020 με αναθεώρηση της στόχευσης: το 17% των χερσαίων και υδάτινων εκτάσεων, το 10% των θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών και κάθε περιοχή που χαρακτηρίζεται ιδιαίτερης σημασίας για τη

³⁹ Day, Laffoley & Zischka (2015).

βιοποικιλότητα της και τις υπηρεσίες του οικοσυστήματος θα βρίσκονται υπό τη διαχείριση ενός δίκαιου και αποτελεσματικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών και άλλων αποτελεσματικών μέτρων προστασίας και θα έχουν ενσωματωθεί στις ευρύτερες εκτάσεις και θάλασσες.⁴⁰

2.3.2 Το έργο και η σημασία των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών

Οι φορείς που διαχειρίζονται μια Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή μελετούν την περιοχή που βρίσκεται στη δικαιοδοσία τους, κατανοούν το οικοσύστημα και τη βιοποικιλότητά της και λαμβάνουν μέτρα για την προστασία και τη διατήρησή τους. Οι έρευνες και οι μελέτες που διενεργούνται υπό την αιγίδα τους είναι επαναλαμβανόμενες και αφορούν όλες τις διαστάσεις του περιβάλλοντος, της πανίδας και της χλωρίδας του. Περαιτέρω δημιουργούν εκπαιδευτικά προγράμματα, για να ενημερώσουν και να καταρτίσουν τους κατοίκους και τους επισκέπτες της περιοχής για τη σημασία που έχει το υγιές φυσικό περιβάλλον για τον άνθρωπο. Σε ό,τι αφορά τις τοπικές κοινωνίες για παράδειγμα το υγιές και κατάλληλα προστατευμένο θαλάσσιο περιβάλλον αποφέρει κέρδη μέσω της αλιείας και του τουρισμού. Στην εκπαίδευση εντάσσεται και η πολιτισμική διάσταση κάθε περιοχής, εφόσον κύριος στόχος είναι να διατηρηθεί το σύνολο της φυσικής, υλικής και πνευματικής κληρονομιάς του τόπου για τις επόμενες γενιές.

Το επόμενο βήμα, μετά τη διερεύνηση και τη μελέτη της ΘΠΠ είναι η αξιολόγηση της κατάστασης της περιοχής: εάν είναι υποβαθμισμένη και πόσο, εάν φιλοξενεί σπάνια ή απειλούμενα είδη πανίδας ή χλωρίδας, ποια είναι αυτά και τι πρέπει να γίνει για την προστασία τους κ.λπ. Στόχος της αξιολόγησης αυτής είναι να καταρτιστεί ένα σχέδιο διαχείρισης της περιοχής. Σε περιοχές όπου ο κίνδυνος καταστροφής του περιβάλλοντος κρίνεται υψηλός απαγορεύεται οιαδήποτε εκμετάλλευση από την αλιεία έως τον τουρισμό. Σε περιοχές όπου το οικοσύστημα αφήνει περιθώρια για ανθρώπινη δραστηριότητα, αυτή δεν παρεμποδίζεται, εφόσον βεβαίως ακολουθεί τις προδιαγραφές σεβασμού του περιβάλλοντος και τον σχεδιασμό για την προστασία και τη διατήρησή του.

Ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως Θαλάσσιας Προστατευόμενης Περιοχής αποδεικνύεται ευεργετικός τόσο για τη φύση όσο και για τον άνθρωπο. Τα θετικά ως

⁴⁰ Στο ίδιο.

προς την πρώτη είναι η αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και του τυχόν κατεστραμμένου οικοσυστήματος: η προστασία του από περαιτέρω κινδύνους: η συντήρησή του, η οποία επιτρέπει τη φυσική αναπαραγωγή της πανίδας και της χλωρίδας στο ενδεδειγμένο περιβάλλον τους. Σε ό,τι αφορά τον άνθρωπο υπάρχουν σαφώς οικονομικά οφέλη: η λήψη μέτρων για την αλίευση για παράδειγμα επιτρέπει τη διάσωση απειλούμενων ειδών ψαριών και τη βιώσιμη ανάπτυξή τους, ώστε να καλύπτουν στο διηνεκές λελογισμένη εκμετάλλευση με παράλληλη μείωση της ανάγκης για ιχθυοκαλλιέργειες. Δημιουργούνται θέσεις εργασίας και έσοδα από την ελεγχόμενη και ορθή τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Οι τοπικές κοινότητες αποκτούν κατάλληλες υποδομές για την αποφυγή καταστροφών από τις καιρικές συνθήκες και τη διασφάλιση καθαρού πόσιμου νερού. Επίσης οι ΘΠΠ εισπράττουν χρηματοδότηση από διάφορα εθνικά και διεθνή προγράμματα, μέρος της οποίας επενδύεται επιτόπια.

Τέλος η προστασία που παρέχεται ως προς την πολιτισμική διάσταση επιτρέπει τη διατήρηση των αξιών, των παραδόσεων και των ιδιαιτεροτήτων του τρόπου ζωής κάποιων κοινωνιών. Παράδειγμα για το τελευταίο αποτελεί το Εθνικό Θαλάσσιο Μνημείο Papahānaumokuākea στην περιοχή της Χαβάης των ΗΠΑ, που εκτείνεται σε περισσότερα από ενάμισι εκατομμύριο τετραγωνικά χιλιόμετρα στον Ειρηνικό Ωκεανό. Περιλαμβάνει νησιά και ατόλεις και προστατεύει 7.000 είδη εκ των οποίων το ένα τέταρτο είναι ενδημικά της περιοχής. Παράλληλα συνιστά την ενσάρκωση του ιδεώδους των γηγενών για τον δεσμό του ανθρώπου με τη φύση και είναι η περιοχή από όπου σύμφωνα με την κοσμογονία τους προέρχεται και στην οποία καταλήγει η ζωή.⁴¹ Ο χαρακτηρισμός της περιοχής ως προστατευόμενης επιτρέπει τη λελογισμένη προώθηση του τουρισμού: ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να απολαύσει ένα υγιές παρθένο περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται λειτουργικά ο τοπικός πολιτισμός με άξονα την αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με τη φύση.

Η διεθνής μελετητική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Η οικονομική διάσταση των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας» [“The Economics of Ecosystems and Biodiversity”, TEEB] έχει ως στόχο την προσέλκυση της διεθνούς προσοχής στα οικονομικά οφέλη της βιοποικιλότητας. Οι ειδικοί της εκτιμούν ότι η υποβάθμιση και η καταστροφή των ωκεανών και της βιοποικιλότητας έχει σημαντικό οικονομικό κόστος: επιπροσθέτως οι μελέτες τους συνδέουν την

⁴¹ Βλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Papah%C4%81naumoku%C4%81kea_Marine_National_Monument.

περιβαλλοντική υποβάθμιση και με την παγκόσμια φτώχεια. Εξ ου και σκοπός της είναι η συγκέντρωση ειδικών για τη μελέτη και την επιλογή κάθε δυνατής πρακτικής δράσης. Προφανώς είναι αδύνατο να εκφράσουμε ποσοτικά τα οφέλη από ένα υγιές θαλάσσιο περιβάλλον. Το ότι υπάρχουν όμως οφέλη και ότι αυτά είναι πολλαπλά και σημαντικά είναι αδιαμφισβήτητο.

2.3.3 Οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και ο τουρισμός

Ο στόχος για τον οποίο δημιουργήθηκαν οι ΘΠΠ ήταν η προστασία του περιβάλλοντος κυρίως από την ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα. Η αρχική αντίληψη ήταν ότι η ανθρώπινη παρέμβαση οδηγούσε στην υποβάθμιση και την καταστροφή του θαλάσσιου περιβάλλοντος (με την υπερεκμετάλλευση των πόρων και την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη των υποδομών του μαζικού τουρισμού) ή και των παράκτιων πολιτισμών, με αποτέλεσμα αυτή να απαγορευτεί τελείως. Με το πέρασμα των ετών όμως η αντίληψη αυτή άλλαξε, διότι διαπιστώθηκε ότι η πλήρης απαγόρευση της παραμικρής εκμετάλλευσης των περιοχών αυτών δεν απέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οι ειδικοί επομένως στράφηκαν στη λογική της ενεργού διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, η οποία επιτρέπει σε όλες τις πλευρές να επωφελούνται.

Η νέα αυτή αντίληψη επιτρέπει και την τουριστική εκμετάλλευση των ΘΠΠ· βεβαίως υπό όρους. Η καλύτερη προώθηση του τουρισμού στις εν λόγω περιοχές έχει ως κεντρικό άξονα το περιβάλλον. Παρέχει κίνητρα στον τουρίστα να «δραπετεύσει» από τα αστικά κέντρα για να βρεθεί σε περιοχές με καθαρά θαλάσσια νερά, με άγρια ομορφιά, για να επιδοθεί σε δραστηριότητες που τον φέρνουν σε επαφή με τη φύση και του θυμίζουν πώς πρέπει να συνδέεται μαζί της και ποια οφέλη του προσφέρει αυτή. Τον φέρνει επίσης σε επαφή με τον πολιτισμό κάθε περιοχής, τονίζοντας τη διάσταση της σύνδεσής του με το περιβάλλον και του επιτρέπει να βιώσει την κουλτούρα και τον τρόπο ζωής της τοπικής κοινωνίας.

Για τους λόγους αυτούς οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές είναι από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς του τουρισμού. Επιτρέπουν επιλογές που κυμαίνονται από τη χαλάρωση μέσω της απόλαυσης των τοπίων και της κολύμβησης σε παρθένα νερά, έως την παρατήρηση της άγριας ζωής από τα σκάφη και τη συμμετοχή σε οικοτουριστικές δραστηριότητες κάθε είδους.

Ο βιώσιμος τουρισμός, ο οικοτουρισμός, έχει πολλά να προσφέρει σε μια Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή:

- Προωθεί την περιοχή κάνοντάς τη γνωστή σε διεθνές επίπεδο
- Προσελκύει επισκέπτες που ενδιαφέρονται για τη φύση και την προστασία της και αποκομίζει έσοδα τα οποία επανεπενδύονται στις τοπικές κοινωνίες και φυσικά στη συντήρηση της περιοχής.
- Προσελκύει χρηματοδότηση, ώστε η προστασία του περιβάλλοντος να γίνεται πάντοτε με τα κατάλληλα μέσα.
- Υποκινεί πολιτική υποστήριξη για την προστασία των προστατευόμενων περιοχών και νομοθετήματα που την καθιστούν εφικτή και αποτελεσματική.⁴²

Συμπεραίνουμε ότι ο τουρισμός και οι ΘΠΠ έχουν τη δυνατότητα να συνεργαστούν με βασική προϋπόθεση τον αμοιβαίο αλληλοσεβασμό. Ο τουρισμός θα πρέπει να προσαρμοστεί στους κανόνες που έχουν οριστεί για την προστασία και τη διατήρηση κάθε περιοχής. Περαιτέρω οφείλει να διέπεται από πνεύμα συμβολής, διαχειριζόμενος το «αποτύπωμά» του και φροντίζοντας να μειώνει κατά το δυνατόν τις τυχόν αρνητικές συνέπειες της παρουσίας του. Είναι προφανές ότι η πλέον κατάλληλη μορφή τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε προστατευόμενες περιοχές είναι ο οικοτουρισμός, εν προκειμένω ο θαλάσσιος οικοτουρισμός.

⁴² Spenceley, Kohl, McArthur, Myles, Notarianni, Paleczny, Pickering & Worboys (2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Η Ελλάδα ως τουριστικός και ως οικοτουριστικός προορισμός

Η Ελλάδα συγκεντρώνει αρκετές αρετές ως τουριστικός προορισμός: φυσικός πλούτος, ιστορία και πολιτισμός. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, το οποίο δημοσιεύει ανά διετία την *Έκθεση Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας [Travel and Tourism Competitiveness Report]*⁴³ η Ελλάδα βρίσκεται στην 24η θέση μεταξύ 136 χωρών ως προορισμός διακοπών –με βελτίωση επτά θέσεων σε σχέση με την προηγούμενη κατάταξη. Κατά τους συντάκτες της έκθεσης αυτό οφείλεται «στις εξαιρετικές της προσπάθειες να αξιοποιήσει τους φυσικούς της πόρους [...] μέσω περιβαλλοντικής προστασίας [...]. Επίσης έγινε πιο ανταγωνιστική ως προς τις τιμές μειώνοντας το κόστος των καταλυμάτων, των καυσίμων και των εισιτηρίων [...]».⁴⁴

Η χώρα μας έχει αναπτύξει τον τουρισμό της γύρω από το τρίπτυχο «ήλιος, άμμος, θάλασσα» –τα 3S: Sun-Sand-Sea. Επακόλουθο αυτού του τύπου ανάπτυξης είναι η έμφαση στον μαζικό τουρισμό. Οι τουρίστες που επιλέγουν ελληνικούς προορισμούς είναι κυρίως Ευρωπαίοι (Γερμανοί, Βρετανοί), οι οποίοι προτιμούν για τις διακοπές τους έναν σχετικά κοντινό προορισμό που διαθέτει φυσική ομορφιά, ιδιαίτερο πολιτισμό και πληθώρα δραστηριοτήτων για να ψυχαγωγηθούν. Αυτός είναι και ο λόγος που η τουριστική περίοδος στην Ελλάδα είναι εποχική, κυρίως από τον Ιούνιο μέχρι τον Σεπτέμβριο.

Όπως και στον υπόλοιπο κόσμο έτσι και εδώ έκαναν την εμφάνισή τους τα αρνητικά του μαζικού τουρισμού, τόσο στον οικονομικό όσο και στον περιβαλλοντικό και τον πολιτιστικό τομέα. Ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα είναι η συγκέντρωση του κόσμου σε συγκεκριμένα νησιά. Λόγω αυτής δεν γίνεται σωστή διαχείριση σε φυσικούς πόρους, όπως είναι το νερό, στην ενέργεια, στη χρήση των παραλιών και δημιουργούνται προβλήματα στην τοπική κοινωνία λόγω αυξημένης κίνησης, υπάρχει ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης των αυτοκινήτων, ηχορύπανση από τη διασκέδαση των τουριστών. Η διαχείριση και η απομάκρυνση των αποβλήτων δεν οργανώνονται παντού σωστά και συχνά υπάρχει κορεσμός στη δυναμική των μέσων

⁴³ World Economic Forum (2017).

⁴⁴ Στο ίδιο: 11-12.

και των υποδομών μεταφοράς όπως τα λιμάνια και τα αεροδρόμια. Αρνητικές συνέπειες παρατηρούνται και στην κοινωνική-πολιτισμική διάσταση. Κάποιοι τουρίστες δεν σέβονται τα ήθη, τις αξίες και την καθημερινότητα των ανθρώπων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα και εντάσεις –χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα περιστατικών μέθης, απρεπειών σε δημόσιους χώρους και άλλων καταχρήσεων από το Φαληράκι της Ρόδου ή τα Μάλια της Κρήτης που απασχολούν συχνά τον Τύπο.

Έχοντας εισπράξει τις προαναφερθείσες αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού και συντασσόμενη με τις νέες τάσεις στην τουριστική βιομηχανία, η Ελλάδα άρχισε να αναπτύσσει εναλλακτικές μορφές τουρισμού μεταξύ των οποίων και τον οικοτουρισμό. Σε αυτή την επιλογή οδηγήθηκε και για λόγους ανταγωνιστικότητας, καθώς χώρες που είναι άμεσοι ανταγωνιστές της βρίσκονται πλεονεκτική θέση και ως προς τα οικονομικά πακέτα διακοπών και ως προς την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στράφηκε στην προσέλκυση τουριστών που επιδιώκουν περισσότερο τη γνωριμία με τον τόπο και την επαφή του ατόμου με τη φύση, μειώνοντας όσο είναι δυνατόν την έμφαση στους τουρίστες που βλέπουν την επίσκεψη στην Ελλάδα μόνο ως διαφυγή από την καθημερινότητά τους.⁴⁵

Το νέο ξεκίνημα προκλήθηκε αρχικά κυρίως από τους οικολόγους οι οποίοι επιχειρούν να στρέψουν την τουριστική ανάπτυξη προς το τετράπτυχο: «Περιβάλλον και καθαρή φύση, Εκπαιδευτικός τουρισμός, πολιτισμός και ιστορία, Οργάνωση σημαντικών εκδηλώσεων, Διασκέδαση και αναψυχή» [Environment and clean nature, Educational tourism, culture and history, Event and mega-event, Entertainment and fun –το μοντέλο 4E].

Η χώρα μπορεί να υποστηρίξει αυτό το μοντέλο –υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι θα αναπτύξει και τη λογική της αειφόρου ανάπτυξης– καθώς τη βοηθάει αρκετά ο φυσικός πλούτος, το κλίμα και ο πολιτισμός της. Η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να πρωταγωνιστήσει σε διεθνές επίπεδο στον συγκεκριμένο τομέα: τη διευκολύνει η διαδοχή ορεινών τοπίων και πεδιάδων στην ηπειρωτική χώρα, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, οι βιότοποι, τα σπήλαια, τα αιωνόβια δάση, η πλούσια πανίδα και χλωρίδα της, τα νησιά της. Η χώρα μας ξεχωρίζει επίσης για τους έντεκα υγροβιότοπους που έχει. Έχει υπογράψει τη συνθήκη Ramsar (την οποία επικύρωσε με το Ν.Δ.191/74) για τους υγροβιότοπους διεθνούς σημασίας βάσει της οποίας οι εν

⁴⁵ Γιαννόπουλος & Κοκκαλά (2017).

λόγω περιοχές χαρακτηρίζονται φυσικοί πόροι και προστατεύονται. Στους ελληνικούς υγροβιότοπους συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων: η λιμνοθάλασσα Κοτύχι και Στρομφυλίας, η λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, η Λίμνη Κερκίνη και το Δέλτα του Νέστου. Η Ελλάδα έχει επίσης Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, όπως το δάσος Δενδρόκεδρων στην Κυνουρία και το δάσος στην οξιά της Πέλλας. Έχει επίσης αναπτύξει ένα δίκτυο σταθμών παρατήρησης της ορνιθοπανίδας για τα πάνω από 450 είδη πουλιών, τα περισσότερα εκ των οποίων είναι ενδημικά.

Σε ό,τι αφορά τον πολιτισμό η κληρονομιά των αρχαίων Ελλήνων, οι βυζαντινοί ναοί, τα νεότερα μνημεία της χώρας όπως και η λαογραφία και οι παραδόσεις της συνθέτουν ένα πολύπτυχο που ήδη αποτελεί σημαντικό πόλο προσέλκυσης επισκεπτών. Η γραφικότητα των ορεινών χωριών και των νησιωτικών οικισμών, η ιδιαιτερότητα των μοναστηριών και των ξωκλησιών, η λαϊκή τέχνη, τα παραδοσιακά εδέσματα, τοπικά έθιμα, πανηγύρια και εορτασμοί, όλα αυτά εντάσσονται στο σκέλος της επαφής με τον πολιτισμό ενός τόπου, στοιχείο που οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού θεωρούν εκ των ων ουκ άνευ.

Η Ελλάδα ενδείκνυται και για τον θαλάσσιο οικοτουρισμό. Το θαλάσσιο περιβάλλον της είναι πλούσιο και η συχνή γειτνίασή του με το επίσης πλούσιο ανάγλυφο της χώρας επιτρέπει συνδυασμό οικοτουριστικών δραστηριοτήτων θάλασσας και βουνού. Οι θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα κυρίως στο Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου, στο Θαλάσσιο Πάρκο της Ζακύνθου, στα Δωδεκάνησα, στον Κορινθιακό Κόλπο, στον Αμβρακικό κόλπο αλλά και στον Σαρωνικό. Λόγω της εκτενούς ακτογραμμής και του πλήθους των νησιών μας ο ελληνικός θαλάσσιος οικοτουρισμός μπορεί να αναπτυχθεί σημαντικά.

3.2 Περιοχές θαλάσσιου οικοτουρισμού στην Ελλάδα

3.2.1 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου

Η Αλόννησος είναι νησί με έκταση 64,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα το οποίο ανήκει στο σύμπλεγμα των Σποράδων (μαζί με τη Σκόπελο, τη Σκιάθο, τη Σκύρο και 15 ακόμη μικρά ως επί το πλείστον ακατοίκητα νησιά). Η θέση της στο σύμπλεγμα παρέχει στον επισκέπτη εύκολη πρόσβαση στα νησάκια που την περιβάλλουν – Περιστερά, Κυρά Παναγιά, Γιούρα, Ψαθούρα, Πιπέρι, Σκάντζουρα–

συμπληρώνοντας το οικοσύστημα της.⁴⁶ Αυτά διακρίνονται για τα ορεινά τους σημεία αλλά και για τις σπηλιές τους.

Ως προς την πανίδα, η περιοχή είναι καταφύγιο της μεσογειακής φώκιας μονάχους μονάχους [*Monachus monachus*], του αιγαιόγλαρου [*Larus audouinii*], του γερακιού μαυροπετρίτη [*Falco eleonorae*], του θαλασσοκόρακα [*Phalacrocorax aristotelis*], του κόκκινου κοραλλιού [*Coralium rubrum*]. Χαρακτηρίζεται επίσης από πλούσια υποβρύχια πανίδα με αξιόλογο αριθμό βενθικών και πελαγικών ειδών. Στα δελφίνια της περιοχής συναντώνται κυρίως το κοινό δελφίνι [*Delphinus delphis*], το ρινοδέλφιο [*Tursiops truncatus*], ο φυσητήρας [*Physeter macrocephalus*], το ζωνοδέλφιο [*Stenella coeruleoalba*] και ο ζιφιός [*Ziphius cavirostris*].⁴⁷

Και η χλωρίδα όμως της Αλοννήσου προσελκύει το ενδιαφέρον, καθώς διατηρείται σχεδόν άθικτη λόγω των ελάχιστων ανθρώπινων παρεμβάσεων στο νησί. Τα δένδρα είναι κυρίως κωνοφόρα: υπάρχουν θάμνοι και χασμοφυτική χλωρίδα. Και στον υποβρύχιο κόσμο εντοπίζονται λιβάδια ποσειδωνίας [*Posidonia oceanica*]. Τα φύκια αυτά είναι σημαντικά για το θαλάσσιο περιβάλλον: βοηθούν το υπόστρωμα του βυθού, αποδεσμεύουν οξυγόνο στο νερό, προστατεύουν τις παραλίες από τα κύματα και παρέχουν καταφύγιο σε αρκετούς θαλάσσιους οργανισμούς.

Από πολιτισμική άποψη η Αλόννησος προσφέρει στον επισκέπτη τη δυνατότητα να θαυμάσει αρχαιολογικά ευρήματα από την προϊστορική εποχή, βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια και άφθονα λαογραφικά στοιχεία.

Η σπάνια ομορφιά των μικρών νησιών και της Αλοννήσου καθώς και η πανίδα της περιοχής οδήγησαν στη δημιουργία του Θαλάσσιου Πάρκου με κύριο στόχο την προστασία της φύσης και των ζώων, ιδιαίτερα της φώκιας *Monachus monachus*. Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου και Βόρειων Σποράδων (ΕΘΠΑΒΣ) ιδρύθηκε το 1992 με προεδρικό διάταγμα,⁴⁸ και είναι το πρώτο Θαλάσσιο Πάρκο στην Ελλάδα και το μεγαλύτερο στην Ευρώπη. Οι προσπάθειες για την προστασία της περιοχής είχαν αρχίσει από το 1970 και η πρώτη απόφαση για την προστασία της φώκιας πάρθηκε το 1986,⁴⁹ ενώ ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου ιδρύθηκε το 2003⁵⁰ και απαρτίζεται από εθνικούς, τοπικούς και διεθνείς φορείς, τοπικές επαγγελματικές ενώσεις και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Ο Φορέας Διαχείρισης

⁴⁶ Βλ. <https://alonissos.gr>

⁴⁷ Στο ίδιο.

⁴⁸ Διάταγμα, ΦΕΚ 519/Δ/28.05.1992 και Απόφαση 23537, ΦΕΚ 621/Δ/19.06.2003.

⁴⁹ Νόμος 1650/86, ΦΕΚ 160/Α.

⁵⁰ Βλ. παρ. 10 του άρθρου 15 του Νόμου 2742/199.

χρηματοδοτείται από το Επιχειρηματικό Πρόγραμμα Περιβάλλον (ΕΠΠΕΡ) και τα μέλη του έχουν εμπλουτιστεί με 11 επιστήμονες και τεχνικό προσωπικό.⁵¹

Το Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου δεν θεωρείται «κλειστή» περιοχή, πράγμα που σημαίνει ότι μπορεί να το επισκεφθεί οποιοσδήποτε, εφόσον βεβαίως έχει ενημερωθεί για τους κανόνες λειτουργίας του από τον Φορέα Διαχείρισης. Το Πάρκο ως προστατευόμενη περιοχή ενδείκνυται για θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να κολυμπήσει στο θαυμάσιο θαλάσσιο περιβάλλον, να παρατηρήσει την άγρια φύση και τα ζώα. Θα μπορεί να έρθει σε επαφή με τα δελφίνια και τις φώκιες και να κολυμπήσει μαζί τους, να τα ταΐσει. Από τις δραστηριότητες δεν θα μπορούσε να λείπει η κατάδυση. Ο βυθός του ΕΘΠΑΒΣ με την πλούσια χλωρίδα μοιάζει να μην έχει επηρεαστεί από ανθρώπινη δραστηριότητα με όλη τη μαγεία του άγριου και φυσικού περιβάλλοντος. Το σκηνικό εμπλουτίζεται από ναυάγια από τον 4ο και τον 5ο αιώνα και τα βυζαντινά χρόνια. Στο Θαλάσσιο Πάρκο υπάρχουν 14 συγκεκριμένα σημεία για καταδύσεις, οι οποίες διέπονται από συγκεκριμένους κανόνες.⁵²

Όπως έχουμε επισημάνει οι οικοτουριστικές δραστηριότητες πρέπει να επικεντρώνονται σε δύο στοιχεία: το άγριο περιβάλλον και την εκπαίδευση/επιμόρφωση. Η δεύτερη αυτή διάσταση καλύπτεται από τον Φορέα διαχείρισης, που εδρεύει στο Πατητήρι, και από τη μη κυβερνητική οργάνωση Mom.

Η Εταιρεία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας (Mom)⁵³ ιδρύθηκε το 1988 με σκοπό την προστασία, τη διατήρηση και την προβολή του παράκτιου και θαλάσσιου περιβάλλοντος της Ελλάδας δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη φώκια αλλά και στη διαχείριση των αποβλήτων στις παραλίες. Η Mom προσφέρει πληρέστατα εκπαιδευτικά προγράμματα για τις φώκιες *Monachus monachus* και ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους για το πώς μπορούν να προσεγγίσουν τα εν λόγω θηλαστικά χωρίς να τα βλάψουν.

Συμπερασματικά η Αλόννησος και το Θαλάσσιο Πάρκο της είναι μια από τις καλύτερες επιλογές για θαλάσσιο οικοτουρισμό στην Ελλάδα. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να συνδυάσει αρκετές δραστηριότητες είτε στην ίδια την Αλόννησο είτε σε κάποιο από τα μικρά νησάκια που την περιβάλλουν αλλά και να επιδοθεί σε

⁵¹ Βλ. www.natural-greece.gr.

⁵² Βάσει του ΦΕΚ 1741/3.8.2001.

⁵³ Βλ. www.mom.gr.

επιστημονική μελέτη, στοιχείο που προσελκύει οικοτουρίστες που συνδυάζουν τις διακοπές τους με τη μελέτη περιοχών με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

3.2.2 Αμβρακικός Κόλπος

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας κλειστός κόλπος μεταξύ της Στερεάς Ελλάδας και της Ηπείρου με έκταση περίπου 400 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Έχει την είσοδο του μεταξύ Ακτίου και Πρέβεζας και επικοινωνεί με το Ιόνιο Πέλαγος μέσω του πορθμού της Πρέβεζας. Αποκαλείται και «θάλασσα από λίμνες», καθώς συνθέτει στην ουσία ένα μωσαϊκό από λιμνοθάλασσες, παραποτάμιες ζώνες, καλαμώνες και αμμολωρίδες που χωρίζουν τις λιμνοθάλασσες από τον κόλπο. Οι τρεις μεγαλύτερες λιμνοθάλασσες είναι η λιμνοθάλασσα της Ροδιάς, η λιμνοθάλασσα Τσουκαλιό και η λιμνοθάλασσα Λογαρού. Προς το βόρειο τμήμα του βρίσκεται το Δέλτα των ποταμών Αράχθου και Λούρου.⁵⁴

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι δημιούργημα της φύσης το οποίο χρονολογείται πάνω από 10.000 χρόνια. Δημιουργήθηκε από τα νερά του Ιονίου Πελάγους που με τις ανυψώσεις τους διέρχονταν στο κοίλωμα. Εξαιτίας της σημαντικότητάς του συμπεριλήφθηκε στους 11 ελληνικούς υγροβιότοπους που προστατεύονται από τη σύμβαση Ramsar, σήμερα ωστόσο έχει χαρακτηριστεί και Τόπος Κοινοτικής Σημασίας.⁵⁵

Σε ό,τι αφορά τη χλωρίδα του, λόγω των γλυκών νερών που καλύπτουν μεγάλες επιφάνειες, αναπτύσσονται νούφαρα, ιτιές και ψαθιά. Αλλού φυτρώνουν θάμνοι και φρύγανα, ενώ διακρίνονται ακόμη τα ίχνη δασών όπου κάποτε άνθιζαν δένδρα όπως η μελικουκιά [*Celtis australis*], η κουτσουπιά [*Cercis siliquastrum*], η γκορτσιά [*Pyrus amygdaliformis*] και η δρυς [*Quercus*]. Στον υποβρύχιο κόσμο ο επισκέπτης συναντά υδρόβια λιβάδια με ζωστήρες [*Zostera*], τα οποία είναι τροφή για τα υδρόβια πτηνά αλλά εντυπωσιάζουν και με τις πράσινες αποχρώσεις τους.

Όσο αφορά την πανίδα της περιοχής είναι κυρίως ορνιθοπανίδα με περισσότερα από 290 είδη πτηνών εκ των οποίων τα 101 είναι απειλούμενα ή εξαφανιζόμενα.

⁵⁴ Βλ. www.wikipedia.com και <http://lsg.ucy.ac.cy/research/wetlands/amvrakikoskolpos/amvrakikioskolpos.htm>

⁵⁵ Πρόκειται για τα Sites of Community Importance (SCI), χαρακτηρισμός που προηγείται της ένταξης στο δίκτυο Natura 2000. Βλ. http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=432&language=elGR&SkinSrc=%5BG%5DSkins%2F_default%2FNo+Skin&ContainerSrc=%5BG%5DContainers%2F_default%2FNo+Container&dnnprintmode=true

Μεταξύ αυτών ο αργυροπελεκάνος [*Pelecanus crispus*], το πιο γνωστό πτηνό της περιοχής, ο κορμοράνος [*Phalacrocorax carbo*], ο ασημόγλαρος [*Larus argentatus*] και ο βουβόκυκνος [*Cygnus olor*]. Στα υδρόβια πτηνά συγκαταλέγονται οι νερόκοτες, οι πάπιες, οι νανοβουτήχτρες [*Tachybaptus ruficollis*] και τα φοινικόπτερα ή φλαμίνγκο. Στον Αμβρακικό κόλπο ο επισκέπτης συναντά και ρινοδέλφια όπως και θαλάσσιες χελώνες, να κολυμπούν αργά και ήρεμα σε ένα τόπο που μοιάζει ακίνητος στην πραγματικότητα όμως δεν είναι ποτέ στατικός.⁵⁶

Η περιοχή θεωρείται σπάνιου φυσικού και πολιτισμικού πλούτου, ο οποίος διατρέχει πολλούς κινδύνους. Έτσι το 2002 ιδρύθηκε ο Φορέας Διαχείρισης Υγροτόπων Αμβρακικού που άρχισε να λειτουργεί το 2003⁵⁷ και το 2008 ιδρύθηκε το Εθνικό Πάρκο Αμβρακικού.⁵⁸ Η περιοχή βεβαίως προστατεύεται και από τη σύμβαση Ramsar.⁵⁹ Σκοπός του Εθνικού Πάρκου είναι η προστασία από τη ρύπανση που προέρχεται από τα φυτοφάρμακα, τις δεξαμενές καυσίμων, τα λιπάσματα αλλά και τις κτηνοτροφικές μονάδες, τα σφαγεία και τα ελαιοτριβεία. Πέρα όμως από τη ρύπανση υπάρχει και εκτενές πρόβλημα στον υγρότοπο από την κατασκευή του φράγματος της ΔΕΗ στον Λούρο και τον Άραχθο καθώς και τη μη συχνή ανανέωση των νερών από το Ιόνιο.⁶⁰

Η περιοχή προσφέρεται για την παρατήρηση των υδρόβια πτηνών, της χελώνας και των δελφινιών. Είναι ενδεικτικό ότι έχουν οργανωθεί σύντομες κρουαζιέρες για την παρατήρηση των δελφινιών και την ομορφιά της άγριας ζωής.⁶¹

3.2.3 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου

Η Ζάκυνθος είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί των Επτανήσων και το ενδέκατο της χώρας, βρίσκεται στο Ιόνιο Πέλαγος και έχει έκταση 406 τετραγωνικά χλμ. και ακτογραμμή μήκους 123 χλμ. Μοιάζει με ένα ακανόνιστο τρίγωνο που έχει στη βάση του τον Κόλπο του Λαγανά και στην κορυφή του το Ακρωτήριο Σκινάρι. Ένα από τα

⁵⁶ Βλ. www.visarta.gr.

⁵⁷ Με τον Νόμο 3044 (ΦΕΚ Α'197) και την Υπουργική απόφαση 127381 (ΦΕΚ Α'1419).

⁵⁸ Με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 119989 (ΦΕΚ Δ'123) για τον «Χαρακτηρισμό των χερσαίων, υδάτινων και θαλάσσιων περιοχών του Αμβρακικού κόλπου ως Εθνικού Πάρκου και τον καθορισμό χρήσεων, όρων και περιορισμών».

⁵⁹ Βλ. <http://www.amvrakikos.eu/>

⁶⁰ Στο ίδιο.

⁶¹ Στο ίδιο.

πλεονεκτήματα της Ζακύνθου είναι η θέση της, από την οποία είναι εύκολα προσβάσιμη και η Πελοπόννησος και τα υπόλοιπα Επτάνησα.⁶²

Η φυσική ομορφιά της Ζακύνθου είναι χαρακτηριστική: το νησί είναι ορεινό και καλύπτεται από δάση με χαμηλά πευκόφυτα. Έχει επίσης πολλές λεμονιές, ελιές και συκιές. Το έδαφος προσφέρεται για την καλλιέργεια λουλουδιών όπως η βουκαμβίλια και τα τριαντάφυλλα. Έχει δε, όπως πολλές περιοχές της Ελλάδας, άφθονα βότανα.⁶³ Τις θάλασσες της Ζακύνθου επισκέπτονται δελφίνια, φώκιες *Monachus monachus* και η χελώνα *Carreta carreta*. Υπάρχουν επίσης αγριόκυκνοι, φοινικόπτερα και αποδημητικά πτηνά, βατράχια, νερόφιδα και νεροχελώνες.⁶⁴

Το νησί έχει και σημαντική πολιτιστική κληρονομιά. Ο τουρίστας μπορεί να επισκεφθεί εκκλησίες και μοναστήρια, όπως το καστρομονάστηρο στα Στροφάδια και τον ναό του Αγίου Νικολάου, στην ανατολική πλευρά του όρου Σκοπός, που θεωρείται σημαντικό βυζαντινό μνημείο. Υπάρχει ακόμη το παλιό αγγλικό υδραγωγείο και ο πύργος του Δομενεγίνη, στο Αργάσι, όπου πραγματοποιούνταν οι μυστικές συνεδριάσεις των ζακυνθινών μελών της Φιλικής Εταιρίας.⁶⁵

Για την προστασία του φυσικού πλούτου της Ζακύνθου και ειδικά της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*, η οποία ξεχειμωνιάζει, ζευγαρώνει και αναπαράγεται στην παραλία του Λαγανά, ιδρύθηκε το 1999 με προεδρικό διάταγμα το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου.⁶⁶ Είναι η πρώτη προστατευόμενη περιοχή που διοικείται από Φορέα Διαχείρισης. Το Θαλάσσιο Πάρκο έχει εκτός των άλλων στόχο την προστασία της μεσογειακής φώκιας, των πτηνών και της χερσαίας όσο και της παράκτιας χλωρίδας του νησιού. Επικεντρώνεται όμως κυρίως στην προστασία των ακτών ωτοκίας της χελώνας *Caretta caretta* εφαρμόζοντας μέτρα προκειμένου οι χελώνες να μην παρενοχλούνται στη φωλεοποίηση και τη γονιμοποίηση των αυγών τους και να μην παρεμποδίζεται η πορεία των νεοσσών προς τη θάλασσα. Γι' αυτόν τον λόγο όποιος θέλει να επισκεφτεί τις παραλίες πρέπει να συμβουλευτεί τον Φορέα Διαχείρισης, να ενημερώνεται από το διαδίκτυο ή από τους εθελοντές που βρίσκονται επιτόπου για τη δέουσα συμπεριφορά. Στην περιοχή της Δάφνης υπάρχει εκθεσιακό κέντρο αφιερωμένο στη θαλάσσια χελώνα *Carreta caretta*.⁶⁷

⁶² Βλ. <http://www.xn--mxajhhp2am.net/>.

⁶³ Βλ. www.nmp-zak.org/

⁶⁴ Στο ίδιο.

⁶⁵ Στο ίδιο.

⁶⁶ ΦΕΚ 906Δ .

⁶⁷ Βλ. www.nmp-zak.org/.

Ο Φορέας Διαχείρισης έχει σκοπό τη δημιουργία προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού, την επιστημονική μελέτη του προστατευόμενου είδους, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου αλλά και τη διαφύλαξη των παραδοσιακών χρήσεων, όπως η αλιεία, η βόσκηση και η γεωργία. Σε αυτό το πλαίσιο η ανάπτυξη θαλάσσιων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων είναι θεμιτή στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο. Παρέχεται η δυνατότητα για παρατήρηση της θαλάσσιας χελώνας, των δελφινιών, της μεσογειακής φώκιας, ενώ διαδεδομένες δραστηριότητες είναι οι καταδύσεις, η περιήγηση με μάσκα όπως εξάλλου και περιπατητικές διαδρομές για την απόλαυση του τοπίου και την επίσκεψη των μνημείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Οικοτουριστική επιχείρηση

Όπως έχει αναφερθεί και στο πρώτο κεφάλαιο, οι ορισμοί που έχουν δοθεί για τον οικοτουρισμό είναι αρκετοί. Στην ουσία αυτοί δεν αποκλίνουν ως προς βασικά στοιχεία, διαφοροποιούνται όμως ως προς κάποιες λεπτομέρειες. Το γεγονός αυτό επιτρέπει σε ταξιδιωτικούς πράκτορες να στηρίζονται σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού, για να διαφημίζουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν ως οικοτουριστικές. Το κατά πόσον αυτές είναι πράγματι τέτοιες δεν είναι πάντοτε εύκολο να προσδιοριστεί, καθώς δεν υπάρχει ένας ακριβής και ευρέως αποδεκτός κατάλογος των προσδιοριστικών χαρακτηριστικών μιας οικοτουριστικής δραστηριότητας και του τρόπου οργάνωσής της.

Στη διεθνή τουριστική βιβλιογραφία συναντούμε αρκετούς κώδικες ορθής συμπεριφοράς που αφορούν τόσο τις τουριστικές επιχειρήσεις όσο και τους οικοτουρίστες. Και πάλι βεβαίως, επειδή αυτοί έχουν συνταχθεί από μια συγκεκριμένη χώρα ή έναν φορέα, παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους. Ορισμένοι από τους πιο γνωστούς είναι οι ακόλουθοι:⁶⁸

- Global Code of Ethics for Tourism (World Tourism Organization)
- A Code of Ethics for Tourists (Ecumenical Coalition on Third World Tourism)
- Code of Conduct for Mediterranean Tourists (WWF Mediterranean Programme)
- Leave no Trace Land Ethics (US Forest Service)
- Travel Ethic for Environmental Responsible Travel (The National Audubon Society)
- A Code of Environmental Ethics for Nature Travel (Association TsuliTsuli, Costa Rica)
- Ecotravel Principles and Practices (Wildland Adventures)
- Gwaii Haanas Code of Conduct
- Antarctica Tour Operator and Visitor Guidelines (Society Expeditions)

⁶⁸ Σβορώνου (2003): 112-115.

- Talamanca Guidelines (Talamanca Association for Ecotourism and Conservation).
- Guide to Good Practice (The Countryside Commission).
- Dartmoor Area Tourism Initiative (Dartmoor Tourism Association).
- Guidelines for Visitors to Mesa Country (m Office of Public Relations, The Hopi Tribe)
- Code of Conduct for Industry.

Σε ό,τι αφορά πιο συγκεκριμένα τις επιχειρήσεις οικοτουρισμού οι τομείς στους οποίους δίνουν έμφαση οι περισσότεροι κώδικες, όπως εξάλλου και οι περισσότεροι ορισμοί του οικοτουρισμού, είναι οι ακόλουθοι:

- Η προετοιμασία των ταξιδιωτών. Θεωρείται βασικό κριτήριο η επιχείρηση να ενημερώνει και να προετοιμάζει κατάλληλα τους τουρίστες, ώστε η επίδρασή τους στη φύση να είναι η μικρότερη δυνατή. Σημαντική είναι επίσης η ενημέρωση των επισκεπτών για την εμπλοκή τους με την τοπική κοινωνία. Ο τουριστικός πράκτορας οφείλει να παρουσιάσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε προορισμού και να ενημερώσει για το εύρος των δραστηριοτήτων που αυτός προσφέρει. Το κριτήριο αυτό ίσως να είναι ένας λόγος να επιλέξει ο τουρίστας έναν ταξιδιωτικό πράκτορα, αντί να διοργανώσει μόνος του μια οικοτουριστική δραστηριότητα.
- Ο περιορισμός των αρνητικών επιδράσεων της ίδιας της επιχείρησης στη φύση. Να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να μειώσει όσο το δυνατό το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων με τη συμβολή των αρμόδιων φορέων διαχείρισης, όπου αυτοί υπάρχουν, η τήρηση περιβαλλοντικά ορθών πρακτικών σε όλα τα επίπεδα, από την ανακύκλωση και τη χρήση ειδικών λαμπτήρων μέχρι την εξοικονόμηση νερού και τη λελογισμένη χρήση καυσίμων.
- Αναλυτική ενημέρωση για τη μείωση της ρύπανσης. Οι οικοτουρίστες θα πρέπει να γνωρίζουν εκ προοιμίου διεξοδικά όλα όσα αναμένονται από αυτούς για να μην επιβαρυνθεί το περιβάλλον από την παρουσία τους. Επιπλέον θα πρέπει να γνωρίσουν ακριβώς τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν κατά

τη διάρκεια των δραστηριοτήτων προκειμένου να μη βλάψουν την άγρια ζωή με την οποία θα έρθουν ενδεχομένως σε επαφή.

- Προώθηση της εκπαίδευσης. Θα πρέπει και το προσωπικό της επιχείρησης να εκπαιδεύεται και να ενημερώνεται για τα μέτρα και να τα έχει αφομοιώσει για να μπορέσει να κατευθύνει τους συμμετέχοντες να αναπτύξουν και εκείνοι αίσθημα προστασίας τόσο του περιβάλλοντος όσο και του πολιτισμού.
- Συνδρομή στα προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος και της άγριας ζωής. Μερικά από τα κέρδη της εταιρείας θα πρέπει να προσφέρονται σε προγράμματα που στοχεύουν στη διασφάλιση και τη διατήρηση του φυσικού πλούτου.
- Οικονομική συμβολή στην τοπική κοινωνία. Κάθε επιχείρηση θα πρέπει να προσλαμβάνει (και) ντόπιους, οι οποίοι γνωρίζουν την περιοχή και τον πολιτισμό της.

Μπορούμε άραγε να συμπεράνουμε ότι εφόσον υπάρχουν οι προαναφερθείσες προδιαγραφές η επιχείρηση και οι δραστηριότητες που προτείνει είναι οικοτουριστικές και ο τουρίστας μπορεί να αποκληθεί οικοτουρίστας; Η απάντηση δεν είναι απλή: όλα εξαρτώνται από τον τρόπο εκτέλεσης των δραστηριοτήτων. Το ίδιο δε ισχύει και για τον τουρίστα –αυτός φέρεται να έχει ορισμένα επιθυμητά χαρακτηριστικά, χωρίς όμως η παρουσία ή η απουσία τους να είναι καθοριστικές.

Υπάρχει μία προσέγγιση που θεωρεί ότι κριτήριο οικοτουριστικής αντίληψης μπορεί να αποτελέσει η φέρουσα ικανότητα κάθε περιοχής. «Φέρουσα ικανότητα» μιας περιοχής είναι ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που αυτή μπορεί να φιλοξενήσει χωρίς να ζημιωθεί, χωρίς να υπάρξουν αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία της. Η λογική αυτή βεβαίως για να τηρηθεί προϋποθέτει ένα είδος κεντρικής οργάνωσης, πράγμα που φαντάζει δύσκολο, εάν όχι ανέφικτο, υπό τις ισχύουσες συνθήκες ειδικώς στην Ελλάδα, όπου σπανίως τηρούνται είτε από τις κεντρικές είτε από τις τοπικές αρχές όλοι οι κανόνες και οι ρυθμίσεις. Αυτός είναι ένας λόγος για τον οποίο προτιμούνται για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού οι προστατευόμενες περιοχές, χωρίς ωστόσο αυτό να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση.

Τέλος ένας ακόμη τρόπος για να διαπιστώσουμε εάν μια επιχείρηση είναι οικοτουριστική είναι να προσδιορίσουμε τον τύπο του οικοτουρισμού που προωθεί ή, με άλλα λόγια, πού τοποθετείται στο φάσμα των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

Το φάσμα αυτό καλύπτει όλα όσα εντάσσονται μεταξύ των δύο άκρων της οικοτουριστικής αντίληψης: από τη σκληροπυρηνική έως τη χαλαρή. Το φάσμα αυτό αφορά όλες τις διαστάσεις του θέματος –τη στάση των συμμετεχόντων απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος, τις επιπτώσεις των ενεργειών τους, τη συμμετοχή τους σε κάθε δραστηριότητα, τη στάση της επιχείρησης, τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας κ.ο.κ. Πρόκειται στην ουσία για μια κατηγοριοποίηση των τύπων του οικοτουρισμού βάσει του βαθμού έμφασής τους στις αρχές του. Τέτοιες κατηγοριοποιήσεις έχουν επιχειρήσει αρκετοί επιστήμονες.

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται η κατηγοριοποίηση των Laarman & Durst (1987). Σύμφωνα με αυτούς⁶⁹ στο ένα άκρο αυτού του φάσματος τίθεται η «σκληροπυρηνική» και στο άλλο η «ήπια» μορφή του οικοτουρισμού. Κάθε δραστηριότητα κατατάσσεται βάσει της φύσης της και του βαθμού συμμετοχής του οικοτουρίστα σε αυτή. Η φύση της οικοτουριστικής δραστηριότητας προσδιορίζεται από την εμπλοκή της με το φυσικό περιβάλλον και τον βαθμό δυσκολίας της. Στο φάσμα περιλαμβάνονται όλα τα είδη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τη διοργάνωση, την εκτέλεσή τους και τους οικοτουρίστες που συμμετέχουν. Το φάσμα περιλαμβάνει τις κάτωθι κατηγορίες:

- Τους σκληροπυρηνικούς του οικοτουρισμού [hardcore ecotourism]
- Τους αφοσιωμένους του οικοτουρισμού [dedicated ecotourism]
- Τους συμβατικούς του οικοτουρισμού [mainstream ecotourism]
- Τους περιστασιακούς του οικοτουρισμού [part-time ecotourism].

4.2 Ταξινόμηση των επιχειρήσεων θαλάσσιου οικοτουρισμού

4.2.1 Οι «σκληροπυρηνικοί» του οικοτουρισμού

Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες και οι επιχειρήσεις που εστιάζουν στην έρευνα και την παρατήρηση της άγριας ζωής. Με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες που προτείνουν παρέχουν σε ερευνητές αλλά και σε ανθρώπους που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τη διαδικασία της έρευνας τη δυνατότητα να μελετήσουν κάποια περιοχή. Η επαφή με τη φύση είναι μεγάλη και οι

⁶⁹ Laarman & Durst (1987), όπως αναφέρεται στο Orams (2003): 28.

υποδομές και οι παροχές περιορίζονται στα βασικά. Πρόκειται για την πιο «σκληρή» εκδοχή του οικουρισμού –στην ουσία πραγματοποιείται έρευνα τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τη δραστηριότητα και οι μετέχοντες θυσιάζουν τις ανέσεις τους προκειμένου να βιώσουν την εμπειρία. Σε αυτή την κατηγορία συναντούμε κυρίως μη κυβερνητικές οργανώσεις σε ρόλο του ταξιδιωτικού πράκτορα.

Λακαζέζα [www.lakazeza.gr]

Η Λακαζέζα είναι ένας οικισμός στον Κορινθιακό Κόλπο, ο οποίος απέχει 17 χιλιόμετρα από το Λουτράκι. Ιδρύθηκε από δύο ιταλούς επιστήμονες που ασχολούνται με την έρευνα των κητοειδών.

Η τοποθεσία, μέσα σε πευκοδάσος, επιτρέπει την πρόσβαση σε μικρούς κολπίσκους που δεν είναι πολυσύχναστοι. Προσφέρει διακοπές μακριά από τον έντονο ρυθμό της καθημερινότητας καλλιεργώντας έναν υγιή τρόπο συνύπαρξης με το περιβάλλον. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει δραστηριότητες που τον φέρνουν σε επαφή με τη φύση όπως καταδύσεις, snorkeling, κανό για επίσκεψη σε σπηλιές, παρατήρηση των δελφινιών με ιστιοπλοϊκό, παρατήρηση της ορνιθοπανίδας ή και των άστρων, πεζοπορία στο δάσος, αναρρίχηση, η ποδηλασία κ.ά.

Παράλληλα η Λακαζέζα μπορεί να θεωρηθεί και υπαίθριο ερευνητικό κέντρο. Οι ιδρυτές του οικισμού, βιολόγοι, φυσιολόγοι και ειδικοί που συνεργάζονται με το Πανεπιστήμιο του Τορίνου και το Ινστιτούτο Gaia, το οποίο χρηματοδοτεί την έρευνα του οικισμού, παρακολουθούν τα κητοειδή που κατοικούν στα νερά του Κορινθιακού Κόλπου, τη θαλάσσια οικολογία και μελετούν τα ασπόνδυλα. Στα νερά της περιοχής εντοπίζονται τέσσερα είδη κητοειδών: το κοινό δελφίνι, το ζωνοδέλφιο, το ρινοδέλφιο και ο γράμπος [*Grampus griseus*]. Τα παραπάνω είδη σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης [IUCN] έχουν κατηγοριοποιηθεί ως εξής: το κοινό δελφίνι ως απειλούμενο, το ζωνοδέλφιο και το ρινοδέλφιο ως ευάλωτα, ενώ για τον γράμπο δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία [data deficient]. Η έρευνα, που διεξάγεται από τους επιστήμονες του οικισμού, εστιάζει σε αυτά τα είδη με τη συλλογή στοιχείων τα οποία θα συντελέσουν στη λήψη μέτρων για την προστασία τους. Μελετώνται η συμπεριφορά, ο πληθυσμός και η κατανομή τους.

Πέρα από τα δελφίνια μελετούν και τη θαλάσσια οικολογία της περιοχής. Χαρακτηριστικό της είναι ότι διαθέτει αλιευτικούς πόρους που δημιουργούνται από τις θρεπτικές ουσίες που διέρχονται στα νερά μέσω των πολλών μικρών ποταμιών, ένα σπάνιο φαινόμενο για άλλες θαλάσσιες περιοχές στην Ελλάδα και εν γένει τα

νερά της Μεσογείου, όπου παρατηρείται έλλειψη αλιευτικών πόρων. Η έρευνα εστιάζεται στην ποσειδωνία που υπάρχει στις ακτές του οικισμού αλλά και στην κατηγοριοποίηση της βεντονίνης και της νεκτανίνης πανίδας. Η μέθοδος που χρησιμοποιείται για τη συλλογή των σχετικών πληροφοριών είναι η οπτική απογραφή στο φυσικό υπόστρωμα του βυθού αλλά και στα ναυάγια.

Εκτός από τη θαλάσσια έρευνα, το ερευνητικό κέντρο παρατηρεί και μελετά τα πολλά μυρμήγκια της περιοχής, με συλλογή πληροφοριών για τα είδη τους μέσω παρατήρησης, την ταξινόμησή τους και τη συναγωγή συμπερασμάτων για τη συμπεριφορά και τις σχέσεις που αναπτύσσουν τα είδη που συνυπάρχουν στην ίδια περιοχή.

Ο οικισμός Λακαζέζα προσφέρει επιλογές διαμονής: δωμάτια με εξωτερική υπηρεσία, μπανγκαλόου και σκηνές. Παρέχει πρωινό και δείπνο που ετοιμάζονται με παραδοσιακό τρόπο με πρώτες ύλες από το μποστάνι του οικισμού. Ο οικοτουρίστας έχει επίσης τη δυνατότητα να επισκεφθεί αρχαιολογικούς χώρους της ευρύτερης περιοχής, εκκλησίες και μοναστήρια και να έρθει σε επαφή με τις τοπικές κοινότητες και τις παραδόσεις τους.

Ionian Dolphin Project [www.ioniandolphinproject.org]

Το Ionian Dolphin Project είναι ένα πρόγραμμα του Tethys Research Institute⁷⁰ που μελετά τα δελφίνια στο ανατολικό Ιόνιο με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν και τη διατήρηση του πληθυσμού τους. Σύμφωνα με τους ειδικούς στα ελληνικά νερά φιλοξενούνται περισσότερα είδη κητοειδών σε σχέση με το σύνολο της Μεσογείου και καταβάλλονται προσπάθειες να αποφευχθεί η μείωση των ειδών. Η έρευνα πραγματοποιείται με φουσκωτό και με τη μέθοδο της φωτοαναγνώρισης και της παρατήρησης των σμηνών των δελφινιών, ώστε να διαγνωστούν οι τάσεις του πληθυσμού τους. Εκτός από τα ίδια τα δελφίνια οι μετέχοντες στο Ionian Dolphin Project εξετάζουν τους κινδύνους που διατρέχουν οι πληθυσμοί τους, το οικοσύστημα αλλά και την υπεραλίευση. Ενημερώνουν για τα συμπεράσματά τους τις αρμόδιες αρχές και τις οργανώσεις των αλιέων, προκειμένου να προωθούνται λύσεις προστασίας των κητοειδών χωρίς δυσμενείς επιπτώσεις στην

⁷⁰ Το Tethys Research Institute είναι ένας μη κερδοσκοπικός ερευνητικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1986 στην Ιταλία με σκοπό την προστασία και τη συντήρηση των θαλασσών και της βιοποικιλότητάς τους μέσω ερευνητικών δραστηριοτήτων, που επικεντρώνονται κυρίως στη Μεσόγειο.

αλιεία και να ελέγχεται η τήρηση των ισχυουσών διατάξεων. Το Ionian Dolphin Project διοργανώνει επίσης εκδηλώσεις για μαθητές, εθελοντές και όσους ενδιαφέρονται για το περιβάλλον και τα δελφίνια, στις οποίες παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερευνών, λεπτομέρειες για τα είδη των δελφινιών και μέτρα για την προστασία τους με άμεσο στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού. Επιπλέον έχουν εμπλουτίσει την επιστημονική βιβλιογραφία με τις μελέτες τους και έχουν συνδράμει σε διεθνείς συμφωνίες για τη διαχείριση της προστασίας της βιοποικιλότητας.

Οι περιοχές μελέτης τους είναι ο Αμβρακικός Κόλπος και το εσωτερικό Αρχιπέλαγος του Ιονίου, περιοχές που διαφέρουν ως προς τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους και τους κινδύνους για τα δελφίνια από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Στο αρχιπέλαγος του Ιονίου εστιάζουν στην προστασία του κοινού δελφινιού και στην προσπάθεια κατανόησης των κινδύνων που αντιμετωπίζει το είδος καθώς ο πληθυσμός του έχει μειωθεί από εκατό πενήντα άτομα σε δεκαπέντε. Το Ionian Dolphin Project μετά από εκτεταμένες έρευνες κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτή η μείωση του πληθυσμού οφείλεται στην υπεραλίευση. Στον Αμβρακικό Κόλπο οι μελέτες εστιάζονται στα ρινοδέλφια. Τα στοιχεία που έχει συλλέξει το IDP δείχνουν ότι τα ρινοδέλφια που εμφανίζονται στον Αμβρακικό έχουν διαφορετική συμπεριφορά και δεν συσχετίζονται με άτομα που εντοπίζονται παραδείγματος χάριν στο Αρχιπέλαγος του Ιονίου, όπου ο αριθμός τους είναι μεν μικρός αλλά σταθερός.

Στην έρευνα μπορεί να συμμετάσχουν άνθρωποι που ενδιαφέρονται να μάθουν περισσότερα για τα δελφίνια και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να συμβάλουν στην προστασία τους, αλλά και επιστήμονες που θέλουν να μελετήσουν τις δύο περιοχές μαζί τους ειδικευμένους ερευνητές του IDP. Μέσα από την παρατήρηση των δελφινιών όλοι οι μετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να βοηθήσουν στην προστασία του είδους στις περιοχές μελέτης και να ακολουθήσουν ένα επιστημονικά καταρτισμένο πρόγραμμα διαχείρισης των πηγών. Εκτός από τη δραστηριότητά τους στην παρατήρηση και φωτογράφιση κατά τη διάρκεια του ταξιδιού έχουν την ευκαιρία να προσφέρουν και στο ερευνητικό κέντρο με τη συλλογή και την ταξινόμηση των πληροφοριών που έχουν συγκεντρώσει.

Στο ταξίδι οι μετέχοντες έρχονται σε επαφή με τα ρινοδέλφια και τα κοινά δελφίνια και οι ερευνητές τους εξηγούν τα πάντα για αυτά, για τη συμπεριφορά και τα ειδικά χαρακτηριστικά τους. Έτσι αποκτούν συνείδηση για τις επιπτώσεις που έχει

η ανθρώπινη δραστηριότητα στο θαλάσσιο περιβάλλον και στην πανίδα και τη χλωρίδα του και ενστερνίζονται συμπεριφορά ορθής διαχείρισης και προστασίας του.

Οι μετέχοντες φιλοξενούνται στο ερευνητικό κέντρο που εδρεύει στη Βόνιτσα. Το κτίριο ακολουθεί ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές προδιαγραφές ως προς την ηλεκτροδότηση, την ύδρευση και τη χρήση των μηχανημάτων. Η ευθύνη της διατροφής ανήκει στους επισκέπτες στους οποίους συστήνεται να εφοδιάζονται από την τοπική αγορά και να προτιμούν τα τοπικά προϊόντα. Παρακινούνται επίσης να έρχονται σε επαφή με τους ντόπιους, να γνωρίσουν την κουλτούρα και την ιστορία του τόπου και να μετέχουν στις ψυχαγωγικές τους δραστηριότητες.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής των επισκεπτών υπάρχει χρόνος που διατίθεται για ξεκούραση, κολύμβηση, επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και σε μοναστήρια.

Northern Aegean Dolphin Project

[<https://www.northernaegeandolphinproject.com/>]

Το Northern Aegean Project είναι ένα ερευνητικό πρόγραμμα που εγκαινιάστηκε το 2013 από τη μη κερδοσκοπική μη κυβερνητική περιβαλλοντική οργάνωση Mom. Σκοπός του είναι η έρευνα και η προστασία των κητοειδών που ζουν στην περιοχή του Θαλάσσιου Πάρκου της Αλοννήσου. Η περιοχή μελέτης καλύπτει 1517 τετραγωνικά μίλια του Θαλάσσιου Πάρκου και η μελέτη των κητοειδών γίνεται με τη μέθοδο της φωτοταυτοποίησης. Πρόκειται για μέθοδο που χρησιμοποιείται για τη μελέτη των πληθυσμών και των τάσεων: τα κητοειδή φωτογραφίζονται και ακολούθως ταυτοποιούνται βάσει σημαδιών που φέρει κάθε άτομο του πληθυσμού. Τα μέρη του σώματος που φωτογραφίζονται για να μελετηθούν τα δελφίνια είναι τα πτερύγια και η πλάτη τους.

Στο πρόγραμμα μετέχουν άτομα που ενδιαφέρονται να έρθουν σε επαφή με τα δελφίνια και να βοηθήσουν στην έρευνα. Η έρευνα πραγματοποιείται με το καΐκι IFAW-Odysssea, ένα ξύλινο σκάφος μήκους 13 μέτρων, που πληροί όλες τις προδιαγραφές ασφάλειας. Το «πλήρωμα» κάθε ταξιδιού πρέπει να είναι τουλάχιστον τρία άτομα, έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα παρατήρησης από την πλώρη και τις πλευρές του πλοίου. Στόχος του ταξιδιού παρατήρησης είναι η πλευση παράλληλα με το σμήνος των δελφινιών, όταν το εντοπίσουν, με ταχύτητα οκτώ κόμβων, ώστε οι εθελοντές να μπορέσουν να φωτογραφίσουν τα ενδεδειγμένα σημεία του σώματος των δελφινιών και να υπολογίσουν και να καταγράψουν τον χρόνο, την απόσταση και

τις συντεταγμένες του κοπαδιού, το μέγεθός του και ει δυνατόν την ηλικία των ατόμων. Όλα αυτά επιδιώκεται να γίνουν σε διάστημα το πολύ μιας ώρας, ώστε να μην ενοχληθούν τα δελφίνια. Κάθε ταξίδι ωστόσο παρέχει την ευκαιρία στους μετέχοντες, πριν και μετά τον εντοπισμό των δελφινιών, να απολαύσουν τα νερά της περιοχής κολυμπώντας, να ξεκουραστούν και να χαλαρώσουν.

Μετά το πέρας της παρατήρησης τα μέλη της ομάδας επιχειρούν να αντιστοιχίσουν τις φωτογραφίες που έχουν τραβήξει με συγκεκριμένα δελφίνια από τη διαδικασία αναγνώρισης και ταξινόμησης των ατόμων του πληθυσμού που έχει πραγματοποιηθεί στην αρχή της έρευνας («διαδικασία λήψης»). Κάθε επόμενη φωτογράφιση και ταυτοποίηση με τα ήδη αναγνωρισμένα άτομα αποκαλείται «διαδικασία ανάκτησης». Σε επόμενη φάση με τη βοήθεια ενός μοντέλου γίνεται η επεξεργασία όλων των πληροφοριών και των στοιχείων που έχουν συλλεχθεί και εξάγονται συμπεράσματα για το μέγεθος του σμήνους, το ποσοστό επιβίωσης των ατόμων κ.ά.

Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα φιλοξενούνται σε κτίριο ιδιοκτησίας της ΜΚΟ, που βρίσκεται κοντά στο ερευνητικό κέντρο και στο λιμάνι της Αλοννήσου. Ετοιμάζουν οι ίδιοι τα γεύματά τους με προϋπολογισμό που τους χορηγεί η Mom, η οποία τους παροτρύνει να εφοδιάζονται από την τοπική αγορά, να προτιμούν τα τοπικά προϊόντα και να δημιουργούν σχέσεις με τους ντόπιους. Όταν οι καιρικές συνθήκες δεν επιτρέπουν την παρατήρηση των δελφινιών, οι μετέχοντες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, να περιηγηθούν στα γραφικά μονοπάτια, να έρθουν σε επαφή με τον τοπικό πολιτισμό και να απολαύσουν το τοπίο και τη θάλασσα.

4.2.2 Οι «αφοσιωμένοι» του οικοτουρισμού

Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις που ελκύουν ανθρώπους οι οποίοι ενδιαφέρονται για τον οικοτουρισμό και θέλουν μέσα από τις οικοτουριστικές δραστηριότητες να αποκομίσουν όσα περισσότερα μπορούν. Οι οικοτουρίστες και αυτής της κατηγορίας δεν επιδιώκουν πολλές παροχές και ανέσεις· τους ενδιαφέρει η άμεση επαφή με τη φύση. Οι ταξιδιωτικοί πράκτορες που δραστηριοποιούνται σε αυτήν την κατηγορία του οικοτουρισμού ειδικεύονται συνήθως στην παρατήρηση των δελφινιών με σκάφη τα οποία συνοδεύονται από βιολόγο.

Mystic-blue [<http://www.mystic-blue.org/>]

Η εταιρεία δραστηριοποιείται κυρίως στις Κυκλάδες και στα Δωδεκάνησα διοργανώνοντας ταξίδια για ιστιοπλοΐα, καταδύσεις και παρατήρηση της άγριας ζωής. Απαρτίζεται από μια μικρή ομάδα ανθρώπων που είναι αφοσιωμένοι στη θάλασσα και στην προστασία της. Στα μέλη της συγκαταλέγεται βιολόγος, περιβαλλοντολόγος και έμπειροι δύτες οι οποίοι προσφέρουν ένα ταξίδι-εμπειρία στον χώρο του οικοτουρισμού, πλήθος δραστηριοτήτων και την ανάλογη εκπαίδευση.

Στην επιλογή της ιστιοπλοΐας, το ιστιοπλοϊκό σκάφος Tahita επισκέπτεται ερημικά μέρη με καταπράσινα νερά και σπάνια είδη ζώων. Οι συμμετέχοντες μπορούν να απολαύσουν τον πλου, να περιηγηθούν τον βυθό με μάσκα ή απλώς να κολυμπήσουν. Το ταξίδι ξεκινά από ένα νησί του Ιουνίου, των Δωδεκανήσων ή των Κυκλάδων, ανάλογα με την επιλογή, και ακολουθούν επισκέψεις σε γειτονικά νησιά με πολιτισμικό πλούτο, ενδιαφέροντες αρχαιολογικούς χώρους ή αξιοθέατα μοναστήρια και ερημικές παραλίες. Το βράδυ οι επιβάτες απολαμβάνουν την κουζίνα και τη διασκέδαση που παρέχει κάθε νησί.

Στην επιλογή των δραστηριοτήτων κατάδυσης η εκκίνηση γίνεται από ένα νησί, όπου οι επιβάτες εφοδιάζονται με τα απαραίτητα, και αρχίζει η επίσκεψη των βυθών. Οι διοργανωτές επιλέγουν προορισμούς με βυθό πλούσιο τόσο σε χλωρίδα όσο και σε αρχαιολογικά ευρήματα. Επισκέπτονται επίσης σπήλαια και απομονωμένες νησίδες. Και σε αυτή την επιλογή οι επιβάτες επισκέπτονται τους κοντινούς οικισμούς για να έρθουν σε επαφή με τους κατοίκους και να δοκιμάσουν τοπικά προϊόντα. Από τα ταξίδια αυτά δεν λείπουν βεβαίως η κολύμβηση, το snorkeling και η χαλάρωση.

Η τρίτη επιλογή που προσφέρει η Mystic-blue είναι η παρατήρηση της άγριας ζωής. Και για αυτή προτιμώνται νησιά στα οποία μπορεί ο επισκέπτης να παρατηρήσει κητώδη όπως τα δελφίνια ή σπάνια είδη πουλιών, ενδιαφέροντες αρχαιολογικούς χώρους και τη συνολική άγρια ομορφιά τοποθεσιών από τις οποίες απουσιάζει τελείως η ανθρώπινη δραστηριότητα. Και πάλι οι οικοτουρίστες που φιλοξενούνται στο σκάφος γευματίζουν σε παραδοσιακές ταβέρνες και απολαμβάνουν τη νυχτερινή ζωή των νησιών.

Εκτός από τα έτοιμα «πακέτα» ταξιδιών η εταιρεία παρέχει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διοργανώσουν το δικό τους οικοτουριστικό ταξίδι επιλέγοντας ή συνδυάζοντας δραστηριότητες όπως παρατήρηση δελφινιών, ταυτοποίηση της μεσογειακής φώκιας, παρατήρηση ορνιθοπανίδας, καθαρισμό παραλιών, πεζοπορία σε μονοπάτια.

Η Mystic-blue ακολουθεί αυστηρούς κανόνες για τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ανθρώπινης παρουσίας στο περιβάλλον. Το πλήρωμα και οι συμμετέχοντες ακολουθούν «κανόνες ορθής συμπεριφοράς» για ένα βιώσιμο ταξίδι. Στο σκάφος υπάρχουν ειδικοί κάδοι ανακύκλωσης. Χρησιμοποιούν όσο το δυνατόν περισσότερο βιολογικά και βιοαποικοδομήσιμα προϊόντα, προκειμένου να μην αποβληθούν στη θάλασσα επεξεργασμένα υλικά. Ζητείται από τους επιβάτες να τηρήσουν αυτούς τους κανόνες και να διαχειριστούν το νερό και το ηλεκτρικό ρεύμα με τη μεγαλύτερη δυνατή φειδώ. Η εταιρεία χρησιμοποιεί ένα μεταχειρισμένο σκάφος, το οποίο συντηρείται προσεκτικά, με ηλεκτρικό εξωλέμβιο προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τα καύσιμα. Υπάρχει επιπλέον μια ανεμογεννήτρια 350Watt για να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η χρήση κινητήρα.

Σε ό,τι αφορά τις καταδύσεις, επειδή τα στελέχη της Mystic-blue γνωρίζουν πόσο ευαίσθητο είναι το θαλάσσιο περιβάλλον, δίνουν έμφαση και λαμβάνουν υπ' όψιν όλους τους παράγοντες, όταν σχεδιάζουν τις υποβρύχιες διαδρομές. Σε όσους μετέχουν στις καταδυτικές δραστηριότητες παραδίδονται σεμινάρια από βιολόγους για τη βιοποικιλότητα, τη θαλάσσια οικολογία και τον τρόπο διατήρησής τους και το πώς να συμπεριφέρονται στο βυθό –να μην αγγίζουν για παράδειγμα τα φυτά ή να συλλέγουν κοχύλια. Σεμινάρια παρακολουθούν και οι δύτες-συνοδοί προκειμένου να μπορούν να εντοπίζουν το επίπεδο των αρνητικών συνεπειών της κατάδυσης και να ενημερώνουν τους επιστήμονες για κάθε παρατήρησή τους. Σε όλα τα σεμινάρια υπάρχει οπτικό υλικό, όπως φωτογραφίες, με σκοπό να μεγιστοποιείται η ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων για την προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Στα ταξίδια παρατήρησης της άγριας ζωής η εκπαίδευση γίνεται μέσα από το ίδιο το ταξίδι. Η επαφή των συμμετεχόντων με τη φύση τους ευαισθητοποιεί, καθώς ενημερώνονται και από τους βιολόγους για τα είδη με τα οποία έρχονται σε επαφή. Πραγματοποιούνται επίσης επισκέψεις στα εθνικά θαλάσσια πάρκα της Αλοννήσου και της Ζακύνθου, όπου οι μετέχοντες παρακολουθούν λεπτομερείς παρουσιάσεις από ειδικούς.

Η δέσμευση των ανθρώπων της Mystic-blue στην προστασία του θαλάσσιου πλούτου δεν περιορίζεται στις οικοτουριστικές δραστηριότητες: ασχολούνται με τον καθαρισμό των ακτών και των θαλασσών, προσφέρουν τη βοήθεια τους και το σκάφος τους στις μη κυβερνητικές οργανώσεις και διοργανώνουν σεμινάρια για το κοινό με σκοπό την αφύπνιση της οικολογικής συνείδησης. Το σκάφος επίσης, όταν

δεν είναι ναυλωμένο, παρέχεται για έρευνα ή στο πανεπιστήμιο για ερευνητικές ή εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Η εταιρεία προσφέρει επίσης στις τοπικές κοινότητες. Οι διοργανωτές προσπαθούν να επισκέπτονται νησιά με μικρό πληθυσμό, που δεν έχουν τακτική συγκοινωνία με τα πλοία της γραμμής. Προτείνουν στους συμμετέχοντες να αγοράζουν τοπικά προϊόντα, προτιμούν τις οικογενειακές ταβέρνες και τα παραδοσιακά καταλύματα. Συμβουλεύουν τους οικοτουρίστες να μετέχουν, όπου είναι δυνατό, στην καθημερινότητα της περιοχής με βοήθεια σε καθημερινές εργασίες ή διασκέδαση με τους κατοίκους του νησιού. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ένας ξεναγός παρουσιάζει στους επισκέπτες την τοπική διάλεκτο, τα έθιμα και την παράδοση κάθε τόπου.

Natural Greece [http://www.natural-greece.gr]

Η εταιρία Natural Greece ειδικεύεται σε οικοτουριστικά ταξίδια κυρίως στο Αιγαίο. Διοργανώνει περιηγήσεις για παρατήρηση ορνιθοπανίδας, εκδρομές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες με άμεση συμμετοχή των εθελοντών-τουριστών. Πλαισιώνεται από επιστήμονες και επαγγελματίες του χώρου και συνεργάζεται με ΜΚΟ, όπως ο Αρχέλων, η Mom, και με άλλες αντίστοιχες εταιρίες, όπως είναι η Mystic-blue. Είναι δε μέλος της International Ecotourism Society⁷¹ και της οργάνωσης Responsible Travel.

Τα ταξίδια που οργανώνει η εταιρεία στο πλούσιο φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας παρέχουν τη δυνατότητα συμμετοχής σε πλήθος δραστηριοτήτων. Κάθε δραστηριότητα πλαισιώνεται από έμπειρο προσωπικό, ενώ σε πιο εξειδικευμένα ταξίδια συνεργάζεται με σχετικές μη κυβερνητικές και άλλες οργανώσεις για την εξειδικευμένη εκπαίδευση των μετεχόντων. Η εταιρεία τηρεί κάθε διαδικασία προστασίας του περιβάλλοντος και μείωσης των αρνητικών συνεπειών της ανθρώπινης παρουσίας. Συμβάλλει επίσης οικονομικά στην προστασία του περιβάλλοντος: παρέχει το 10% των κερδών της στην Καλλιστώ (Περιβαλλοντική οργάνωση για την άγρια ζωή και τη φύση), στη Mom (Εταιρεία για τη μελέτη και την προστασία της φώκιας) και στον Σύλλογο προστασίας της θαλάσσιας χελώνας,

⁷¹ Η The International Ecotourism Society [TIES] είναι μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1990 με σκοπό την προώθηση του οικοτουρισμού. Συνδέεται με πολλούς οργανισμούς, ταξιδιωτικούς πράκτορες και ταξιδιώτες από όλον τον κόσμο και παρέχει υποστήριξη, κατευθύνσεις και εκπαίδευση σε θέματα οικοτουρισμού.

Αρχέλων. Τα θαλάσσια οικοτουριστικά ταξίδια επικεντρώνονται κυρίως στην παρατήρηση των δελφινιών και της μεσογειακής φώκιας, με την τήρηση κάθε κανόνα προκειμένου να μην ενοχληθούν τα θαλάσσια θηλαστικά και να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα της περιοχής· τονίζεται έτσι και προς τους μετέχοντες αλλά και προς τους ντόπιους η σημασία που έχει η ορθή συμπεριφορά απέναντι στο οικοσύστημα.

Στα ταξίδια παρατήρησης των δελφινιών στην Αλόνησο οι εθελοντές-οικοτουρίστες καταλύουν στο νησί –όπου έχουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν την τοπική κουζίνα και να έρθουν σε επαφή με τους ντόπιους– και περνούν την ημέρα τους στο σκάφος συνεργαζόμενοι με τους ερευνητές για τη συλλογή πληροφοριών για τα τέσσερα είδη δελφινιών της περιοχής. Παρέχεται πρωινό και γεύμα, ενώ μετά τη διεξαγωγή της έρευνας γίνεται διάλεξη από τους βιολόγους, οι οποίοι παρουσιάζουν τη ζωή των δελφινιών, ταυτοποιούν τα είδη αναφέροντας τους κινδύνους που τα απειλούν και εξηγούν τις μεθόδους έρευνας και προστασίας. Η κολύμβηση με τα δελφίνια απαγορεύεται ρητά, επιτρέπεται όμως η απλή κολύμβηση και η παρατήρηση του βυθού με μάσκα και αναπνευστήρα.

Στα ταξίδια για την προστασία των χελωνών οι εθελοντές βοηθούν στη συλλογή πληροφοριών, στην ασφαλή μετακίνηση των νεογνών και την προστασία και καθαριότητα των παραλιών όπου αναπαράγονται οι χελώνες. Επιπλέον έχουν τη δυνατότητα χαλάρωσης, θαλάσσιων δραστηριοτήτων και επαφής με την τοπική κοινωνία. Η εθελοντική εργασία με τις χελώνες ξεκινά από τη Γλυφάδα της Αττικής, όπου εδρεύει η οργάνωση Αρχέλων, και έχει ως δεύτερο προορισμό τις ακτές της Πελοποννήσου. Διεκπεραιώνεται με τη συνοδεία βιολόγων της οργάνωσης, η οποία και αναλαμβάνει την εκπαίδευση των συμμετεχόντων και την ενημέρωσή τους για τη βιοποικιλότητα, τη μέθοδο προστασίας και περισυλλογής πληροφοριών για τις χελώνες.

Το Natural Greece προσφέρει πακέτο οικοτουριστικού προϊόντος το οποίο παρέχει όσα ζητούν οι οικοτουρίστες: τη μετακίνηση από τον τόπο άφιξης, τα καταλύματα, ένα ή δύο γεύματα και μια αμοιβή για τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που βοηθούν στην υλοποίηση του ταξιδιού. Δεν μπορούν να ενταχθούν στη «σκληροπυρηνική» εκδοχή του οικοτουρισμού, διότι προσφέρουν κάποιες ανέσεις· επειδή όμως προϋποθέτουν άμεση συμμετοχή ανήκουν σαφώς στην κατηγορία των «αφοσιωμένων».

Sea eco-trip [<http://www.sea-ecotrips.gr>]

Εταιρεία που οργανώνει ταξίδια στα νησιά του Αιγαίου, μια περιοχή που συνδυάζει τον φυσικό πλούτο με το ιδιαίτερο τοπίο, την πλούσια πανίδα και χλωρίδα αλλά και την πολιτιστική κληρονομιά. Απαρτίζεται από έμπειρους βιολόγους, οικολόγους και ωκεανογράφους, για τους οποίους ο οικοτουρισμός έχει γίνει τρόπος ζωής. Τα ταξίδια έχουν σκοπό τη μετατροπή του σκάφους σε ερευνητικό κέντρο και των επιβατών σε ερευνητές σε συνδυασμό ωστόσο με διασκέδαση και χαλάρωση. Μέσα από την ιστιοπλοΐα με καταμαράν προσπαθούν να παρουσιάσουν τη βιοποικιλότητα των νησιών, τη στάση που πρέπει να έχει ο άνθρωπος απέναντί της και τους τρόπους συνύπαρξης και συνεργασίας με αυτή.

Σε κάθε ταξίδι υπάρχει στο πλοίο ένας βιολόγος, ο οποίος εκπαιδεύει τους επιβαίνοντες για τα δελφίνια, για τη χλωρίδα του βυθού των περιοχών που επισκέπτονται και για τη συμπεριφορά που πρέπει να έχουν απέναντι στο περιβάλλον. Οι μετέχοντες παρατηρούν τα δελφίνια που κολυμπούν δίπλα στο σκάφος με κιάλια και έχουν τη δυνατότητα ακούσουν τον τρόπο που αυτά επικοινωνούν μέσω υδρόφωνου. Στο τέλος κάθε μέρας οι τουρίστες παρακολουθούν τα βίντεο με την παρατήρηση και συζητούν για την ταυτοποίηση των κητοειδών, την επικοινωνία τους και τις μεθόδους έρευνας. Οι φωτογραφίες και τα βίντεο που συγκεντρώνονται σε κάθε ταξίδι τεκμηριώνουν την έρευνα και διατηρούνται ως αρχείο για την περαιτέρω πληροφόρηση.

Οι περιηγήσεις αφορούν απόμερα νησιά που διακρίνονται για την άγρια ομορφιά τους και την απουσία ανθρώπινης δραστηριότητας. Το σκάφος είναι εξοπλισμένο με τα απαραίτητα, εάν κάποιος θέλει να κάνει snorkeling ή κατάδυση. Από το ταξίδι δεν λείπει η επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και σε μέρη όπου οι συμμετέχοντες θα γνωρίσουν την τοπική κοινωνία. Και όποιος δεν ενδιαφέρεται τόσο για την έρευνα μπορεί απλώς να απολαύσει την ιστιοπλοΐα και την κολύμβηση σε δυσπρόσιτα σημεία.

Στο οικοτουριστικό πακέτο περιλαμβάνονται η ενοικίαση του σκάφους, η αμοιβή του βιολόγου καθώς και το πρωινό. Οι συμμετέχοντες φιλοξενούνται σε δωμάτια σε κάθε νησί που επισκέπτονται και δειπνούν σε επιλεγμένα τοπικά εστιατόρια που εστιάζουν στην παραδοσιακή κουζίνα αναδεικνύοντας τα τοπικά προϊόντα. Το σκάφος φιλοξενεί κυρίως τον βιολόγο που συνοδεύει το πλήρωμα και τον καπετάνιο. Όποιος έχει την επιθυμία για ξεκούραση κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μπορεί να χρησιμοποιήσει τις καμπίνες του σκάφους. Η εταιρεία δεν προσφέρει πολλές ανέσεις, προάγει όμως την ουσιαστική συμμετοχή στις θαλάσσιες

οικοτουριστικές δραστηριότητες με βάση την εκπαίδευση και την ενημέρωση ώστε οι συμμετέχοντες μετά το πέρας του ταξιδιού να έχουν αποκτήσει ουσιαστικές αντιλήψεις για την ενδεδειγμένη συμπεριφορά προς το περιβάλλον και τη σημασία που έχει η ουσιαστική αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με τον φυσικό πλούτο.

4.2.3 Οι «συμβατικοί» του οικοτουρισμού

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι ταξιδιωτικοί πράκτορες που απευθύνονται σε όσους επιδιώκουν μια θαλάσσια οικοτουριστική δραστηριότητα, όχι τόσο για την ίδια όσο ως ευκαιρία να έχουν μια ευχάριστη εμπειρία στη φύση. Στην Ελλάδα υπάρχουν εν πολλοίς δυο κατηγορίες: η πρώτη περιλαμβάνει κατάδυση, παρατήρηση της άγριας ζωής αλλά και έναν βαθμό περιπέτειας με μια μικρή εκπαίδευση των συμμετεχόντων και οικολογικές συνθήκες λειτουργίας. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες που διοργανώνουν ταξίδια στη φύση με κύριο σκοπό την περιπέτεια.

Blutopia [<http://www.blutopia.gr>]

Πρόκειται για το πρώτο ιδιωτικό θαλάσσιο πάρκο της χώρας. Ιδρύθηκε από τον Σάββα Χατζηνικολάου το 2007 στη Ρόδο, στη δυτική πλευρά του νησιού, κοντά στη νησίδα Μακρύ. Το Πάρκο χαρακτηρίζεται για τη βιοποικιλότητά του: δελφίνια, τόνοι, τσιπούρες και πολλά άλλα είδη ψαριών, καστανά φύκια και αρκετά άλλα είδη άλγης και πλήθος ασπόνδυλων, καβούρια, κόκκινοι αστακοί, γαρίδες, θαλάσσια σκουλήκια και σαλιγκάρια. Στόχος του ιδρυτή του ήταν να δημιουργήσει έναν χώρο όπου ο επισκέπτης απολαμβάνει το τοπίο, διασκεδάζει και παράλληλα εκπαιδεύεται για τον πλούτο και την ανάγκη προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος μέσα από τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες. Μαθαίνει ποια είναι η πρότερη συμπεριφορά απέναντι στη φύση και τι πρέπει να πράττει για να μειώσει κατά το δυνατόν τις αρνητικές συνέπειες της ανθρώπινης παρουσίας.

Οι δραστηριότητες που προσφέρονται στους επισκέπτες περιλαμβάνουν ξενάγηση και ενημέρωση για το πάρκο και τον τρόπο λειτουργίας του, εκδρομή συνοδεία θαλάσσιου βιολόγου στα ιχθυοτροφεία του πάρκου με τη δυνατότητα περιήγησης του βυθού με μάσκα και συνοδό, παρατήρηση δελφινιών με δυνατότητα κολύμβησης και κυρίως καταδυτικές δραστηριότητες. Οι καταδύσεις οργανώνονται σε συγκεκριμένα σημεία της Ρόδου: στο ίδιο το Θαλάσσιο Πάρκο αλλά και σε σημεία

όπου ο βυθός έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σε σπηλιές (στη Λίνδο, στην Κρητηνία, στην Πεντάνησο) ή σε ναυάγια. Πραγματοποιούνται επίσης σε πολλές από τις μικρές νησίδες της περιοχής αλλά και στη Σύμη και τη Χάλκη. Η Blutoria διαθέτει και σχολή εκπαίδευσης στις καταδύσεις και χρησιμοποιεί έμπειρους δύτες που συνοδεύουν τους επισκέπτες στις εκστρατείες τους. Οι καταδύσεις στο πάρκο παρέχουν τη δυνατότητα να συνυπάρξουν οι τουρίστες με πλήθος θαλάσσιων ειδών.

Κατά την περιήγηση του πάρκου με σκάφος ο συνοδός βιολόγος ενημερώνει τους επισκέπτες για τη χλωρίδα, την πανίδα και την ιδιαιτερότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Οι δε επισκέπτες μπορούν να μετάσχουν σε εργασίες όπως το τσίγμα των ψαριών στο ιχθυοτροφείο ή το ψάρεμά τους. Κατά την παρατήρηση των δελφινιών χρησιμοποιείται υδρόφωνο για τον εντοπισμό και την παρακολούθησή τους.

Όλες οι δραστηριότητες διεξάγονται είτε ομαδικά είτε ιδιωτικά (για παράδειγμα για μία οικογένεια)· μπορεί όμως να προγραμματιστούν και για ομάδα επισκεπτών (π.χ. επαγγελματική, φιλική κ.λπ.). Όλες είναι ημερήσιες· το πάρκο δεν προσφέρει διαμονή ή περαιτέρω εκπαίδευση. Είναι μια καλή επιλογή για όποιον θέλει να έρθει σε μια πρώτη επαφή με τον θαλάσσιο οικότουρισμό το διάστημα των διακοπών του.

Trekking [www.trekking.gr]

Ταξιδιωτικός πράκτορας που διοργανώνει από το 1986 δραστηριότητες στη φύση σε πολλές περιοχές στην Ελλάδα. Με την ίδρυση της Lead Αειφόρος Ανάπτυξη ΑΕ το 1997 η εταιρεία κατοχύρωσε το εμπορικό της σήμα, το οποίο δίνει σε άλλες εταιρείες, με αποτέλεσμα να υπάρχει σήμερα ένας όμιλος από 11 επιχειρήσεις σε όλη τη χώρα.

Οι περιοχές στις οποίες δραστηριοποιείται είναι η Εύβοια, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, το Ιόνιο, η Πελοπόννησος, η Στερεά Ελλάδα και η Σαντορίνη και οι δραστηριότητες, που είναι γενικώς υπαίθρου αλλά και θαλάσσης, προσαρμόζονται ανάλογα με το τι έχει να προσφέρει κάθε περιοχή. Ο τουρίστας μπορεί να συμμετάσχει σε πεζοπορία, τοξοβολία, ιππασία αλλά και σε rafting, ή δραστηριότητες με καγιάκ ή κανό. Οι εκδρομές μπορεί να είναι μονοήμερες ή και πακέτα, στα οποία συνδυάζονται πολλές διαφορετικές δραστηριότητες.

Στις μονοήμερες εκδηλώσεις η επιχείρηση παρέχει τον απαραίτητο εξοπλισμό για κάθε δραστηριότητα, έμπειρους οδηγούς, εκπαιδευτές (όπου είναι αναγκαίοι) και τη δυνατότητα να ζήσει ο τουρίστας την περιπέτεια μέσα στη φύση. Τα πακέτα της

Trekking προσφέρουν συνδυασμό δραστηριοτήτων που μπορούν να πραγματοποιηθούν στην ίδια περιοχή, πράγμα που είναι δυνατό σε πολλά σημεία της Ελλάδας με τη γειννίαση βουνού και θάλασσας. Οι συμμετέχοντες έχουν πρόσβαση σε παραδοσιακά καταλύματα με γεύματα μαγειρεμένα από ντόπιους με τοπικά προϊόντα. Όλες οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι προσεκτικά σχεδιασμένες, ποιοτικές και έχουν ως γνώμονα τη μείωση των αρνητικών συνεπειών για το περιβάλλον. Στόχος της εταιρείας είναι να φέρει τους ανθρώπους σε επαφή με τη φύση, για να αντιληφθούν στην πράξη τη σημασία της και τις θετικές και τις αρνητικές συνέπειες των ενεργειών τους για αυτή.

Eco action [www.ecoaction.gr]

Επιχείρηση με κύριο αντικείμενο δραστηριότητες σε ορεινές περιοχές και ποτάμια. Από το 2002 έχει επεκτείνει τις υπηρεσίες της και σε πολλά νησιά. Επικεντρώνει τη δράση της σε περιοχές με ελάχιστη ή και μηδαμινή ανάπτυξη, οι οποίες χαρακτηρίζονται για την άγρια ομορφιά τους. Παραδείγματα δραστηριοτήτων που προσφέρει η Ecoaction είναι πεζοπορία σε σχεδιασμένα μονοπάτια, σε διαδρομές που περιλαμβάνουν και αρχαιολογικά αξιοθέατα, σε μοναδικά φυσικά τοπία, rafting, καγιάκ, κανό, παρατήρηση της άγριας ζωής σε προστατευόμενες περιοχές και σε υδροβιότοπους· οργανώνει επίσης επισκέψεις σε μέρη με ιδιαίτερη λαογραφική παράδοση ή γαστρονομικό ενδιαφέρον.

Οι δραστηριότητες, που συνδυάζουν την περιπέτεια, τη διασκέδαση αλλά την ανάδειξη των πολιτιστικών χαρακτηριστικών των περιοχών, είναι μονοήμερες ή κάποιας χρονικής διάρκειας ως πακέτα στα οποία περιλαμβάνεται και διαμονή. Τα καταλύματα που επιλέγονται είναι παραδοσιακά και προσφέρουν τοπική κουζίνα. Σε κάθε δραστηριότητα παρέχεται ο απαραίτητος εξοπλισμός και οι τουρίστες συνοδεύονται από έμπειρους οδηγούς.

Safari Adventures [www.safariadventures.gr]

Επιχείρηση που δραστηριοποιείται κυρίως στην Κρήτη, με έμφαση στο Ρέθυμνο και τα Χανιά, διοργανώνει όμως δραστηριότητες και στη Ρόδο, τη Σαντορίνη, την Κω και την Κέρκυρα. Προγραμματίζει χερσαίες και θαλάσσιες περιηγήσεις, ομαδικές ή ιδιωτικές, σε προορισμούς που δεν είναι αναπτυγμένοι, έχουν ξωτική, άγρια ομορφιά και αρκετά μακριά από τον μαζικό τουρισμό και τη νοοτροπία του. Όλες πραγματοποιούνται υπό την καθοδήγηση έμπειρων συνοδών, οι

οποίοι είναι εκπαιδευμένοι και παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες. Μέσα από τις περιηγήσεις, οι οποίες πραγματοποιούνται με σκάφη ή τζιπάκια, αναδεικνύονται πέραν του φυσικού περιβάλλοντος και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των περιοχών, η τοπική κουζίνα, λαογραφικά στοιχεία και η νοοτροπία των ντόπιων.

Οι περιηγήσεις είναι μονοήμερες, εκτός εάν ζητηθεί από τους μετέχοντες κάτι διαφορετικό. Οι θαλάσσιες επισκέψεις πραγματοποιούνται σε προορισμούς που είναι παρθένοι και δεν έχουν καμία επαφή με τον μαζικό τουρισμό. Σε όλες τις δραστηριότητες που προτείνει η Safari Adventures λαμβάνονται μέτρα για τη μείωση των αρνητικών συνεπειών στο περιβάλλον. Επιπλέον η επιχείρηση προσφέρει μέρος των κερδών της σε πρωτοβουλίες προστασίας του περιβάλλοντος και διαθέτει τα σκάφη ή τα τζιπάκια, όποτε της ζητείται συνδρομή για την προστασία του φυσικού πλούτου. Συνεργάζεται δε μόνο με τοπικές επιχειρήσεις και στις ιδιωτικές περιηγήσεις επιλέγονται μόνο τοπικά προϊόντα.

4.2.4 Οι «περιστασιακοί» του οικοτουρισμού

Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες που διοργανώνουν ημερήσιες ξεναγήσεις για την παρατήρηση της θαλάσσιας πανίδας ή περιηγήσεις με οικολογικό χαρακτήρα σε σχετικά παρθένες περιοχές τις οποίες δεν προσεγγίζει ο μαζικός τουρισμός. Σε τέτοια πρακτορεία απευθύνονται κυρίως όσοι θέλουν να προσθέσουν στις διακοπές τους μια οικοτουριστική δραστηριότητα, είτε από προσωπικό ενδιαφέρον είτε επειδή η περιοχή είναι γνωστή και για αυτή τη διάσταση.

Άγγελοι των Θαλασσών

Ιδιωτικός οργανισμός που ιδρύθηκε από τον Νικόλαο Βογιατζάκη. Δραστηριοποιείται στην παρατήρηση των δελφινιών στον Κορινθιακό Κόλπο με ιδιόκτητο σκάφος. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού παρουσιάζεται ένα βίντεο με πληροφορίες για τα τέσσερα είδη δελφινιών που επισκέπτονται την περιοχή και για όσα πρέπει να γνωρίζουν όσοι έρχονται σε επαφή με αυτά τα θαλάσσια θηλαστικά. Στο σημείο παρατήρησης των δελφινιών η μηχανή του σκάφους σταματά να λειτουργεί και οι επιβαίνοντες επιχειρούν να εντοπίσουν τα δελφίνια με υδρόφωνα και υποβρύχιες κάμερες παρακολουθώντας από απόσταση για να μην τα ενοχλήσουν. Ακολουθεί επίσκεψη στα ακατοίκητα νησάκια Αλκυονίδες, ώστε οι τουρίστες να απολαύσουν τη θάλασσα. Την ημερήσια αυτή εκδρομή δεν συνοδεύει βιολόγος,

συχνά όμως μεταξύ των επιβατών υπάρχουν επιστήμονες που ασχολούνται με τα δελφίνια. Διοργανώνονται επίσης εκθέσεις με τις φωτογραφίες που τραβούν οι επισκέπτες και σκοπό να αφυπνιστεί η συνείδηση του κοινού για την προστασία των κητοειδών και του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Οι διοργανωτές επισημαίνουν επίσης στους τουρίστες και άλλα στοιχεία που αφορούν την περιοχή, όπως τον αρχαιολογικό χώρο του Ηραίου, από τον οποίο διαπλέει το σκάφος.

Daphne's Club [www.daphnesclub.com]

Οικογενειακή επιχείρηση στο Ξυλόκαστρο που παρέχει οικολογικά διαμερίσματα και ακολουθεί πολιτική φιλική προς το περιβάλλον. Βρίσκεται κοντά στην παραλία και παρέχει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να επιδοθούν σε ποικιλία δραστηριοτήτων: κρουαζιέρα για την παρατήρηση των δελφινιών, καταδύσεις, κατάβαση φαραγγιών, θαλάσσιο καγιάκ, ιστιοπλοΐα, ποδηλασία, παρατήρηση πουλιών, αλλά και σεμινάρια για πλήθος θεμάτων, επισκέψεις σε κοντινά αξιοθέατα και επαφή με τις τοπικές παραδόσεις. Οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται υπό την καθοδήγηση έμπειρων ανθρώπων και με τη συνεργασία εξειδικευμένων επιχειρήσεων (για την ιστιοπλοϊκή βόλτα με τους Alkyon Sailing και Earth & Water, για τις καταδύσεις με την Tech Diving Team κ.λπ.).

Manthos [http://www.zantemanthos.gr/gr]

Συγκρότημα τριών κτιρίων με χωρητικότητα άνω των 35 ατόμων στον Λαγανά της Ζακύνθου, πολύ κοντά στην παραλία του Αγίου Σώστη. Εκτός από τις υπηρεσίες διαμονής και εστίασης προσφέρει και περιηγήσεις στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο της Ζακύνθου με σκοπό την παρατήρηση της θαλάσσιας χελώνας *Caretta Caretta*. Χρησιμοποιεί ιδιόκτητο σκάφος με γυάλινο πυθμένα, ο οποίος επιτρέπει στους τουρίστες την παρατήρηση του βυθού, και πραγματοποιεί επισκέψεις στις σπηλιές του Κεριού, που προσφέρονται για snorkeling, και στο Μαραθωνήσι.

Κλείνοντας πρέπει να επισημάνουμε ότι ευκαιρίες για θαλάσσιο οικοτουρισμό προσφέρουν επίσης φορείς και οργανώσεις με περιβαλλοντικό προφίλ (όπως για παράδειγμα ο Αρχέλων), οι οποίες αναζητούν εθελοντές και προσελκύουν συνήθως νέους από πολλές χώρες. Καθώς όμως δεν πρόκειται για τουριστικές επιχειρήσεις, δεν εξετάζονται αναλυτικά εδώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Οι επιχειρήσεις θαλάσσιου οικοτουρισμού στην Ελλάδα: σύνοψη

Η ανάπτυξη του τουρισμού στη μαζική του μορφή έφερε την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων σε πολλά σημεία του πλανήτη και οδήγησε πολλούς ανθρώπους ανά τον κόσμο να στραφούν σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Μία από αυτές είναι και ο οικοτουρισμός.

Ο οικοτουρισμός είναι ο τύπος εκείνος του τουρισμού που χρησιμοποιεί κάθε πτυχή του φυσικού περιβάλλοντος –όπως τον ήλιο, τη θάλασσα, τα ποτάμια, τις λιμνοθάλασσες, τα βουνά, τη χλωρίδα και την πανίδα–, αλλά και τα κοινωνικο-πολιτισμικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου –ήθη, τις διατροφικές συνήθειες, λαογραφικές παραδόσεις και αρχαιολογικά ή θρησκευτικά μνημεία– με σκοπό να παράσχει στον τουρίστα το αίσθημα ότι ανακαλύπτει σφαιρικά και πλήρως τον τόπο που επισκέπτεται.

Το κύριο χαρακτηριστικό των ταξιδιών που εντάσσονται στο πλαίσιο του οικοτουρισμού είναι η ποικιλομορφία τους: συνδυάζουν την περιήγηση στο φυσικό περιβάλλον με την ενσωμάτωση του τουρίστα στην κοινωνία και στο πολιτισμικό περιβάλλον του τόπου. Και η βασική εστίασή τους είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η εκπαίδευση όλων των συμμετεχόντων για τη σημασία της.

Ο οικοτουρισμός δεν αντιμετωπίζει το φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό των περιοχών όπου δραστηριοποιείται ως πηγές απλώς και μόνο εσόδων· προσπαθεί απεναντίας με τη συνδρομή όλων των υποκειμένων του –τουριστικούς πράκτορες, φορείς, οργανώσεις, τοπικές κοινότητες αλλά και τους ίδιους τους τουρίστες– να δημιουργήσει συνεργασίες από τις οποίες θα επωφελούνται όλοι. Είναι ο τουρισμός που δημιουργεί έσοδα μειώνοντας όσο είναι δυνατό τις αρνητικές συνέπειές του στο περιβάλλον.

Σε διεθνές επίπεδο ο οικοτουρισμός έχει αναπτυχθεί αρκετά τις τελευταίες δεκαετίες και συνεχίζει να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, υποβοηθούμενος από τη μεγεθυνόμενη συνειδητοποίηση των αρνητικών επιδράσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας στη φύση και στο κλίμα. Οι δημοφιλέστεροι οικοτουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως είναι ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νότια Αφρική, τα νησιά Γκαλαπάγκος κ.ο.κ.

Ανάπτυξη του οικοτουρισμού παρατηρείται και στην Ελλάδα, ειδικά τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η γεωγραφική της μορφολογία, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, το πλήθος των νησιών και οι παρθένες περιοχές της ηπειρωτικής χώρας προσφέρονται και με το παραπάνω για οικοτουριστικές δραστηριότητες. Και όσο και εάν πολλές περιοχές έχουν παραδοθεί στον μαζικό τουρισμό, με αποτέλεσμα να υφίστανται όλες τις αρνητικότητές του, υπάρχουν ακόμη τόποι που μπορούν να προσελκύσουν και τους πιο απαιτητικούς οικοτουρίστες· αρκεί να γίνουν αντικείμενο ορθής και λελογισμένης εκμετάλλευσης.

Στη χώρα μας δεν υπάρχουν ακόμη πολλοί επιχειρηματίες-ταξιδιωτικοί πράκτορες που να ειδικεύονται γενικά στον οικοτουρισμό και ειδικότερα στον θαλάσσιο οικοτουρισμό. Όπως επισημάνθηκε στο τέταρτο κεφάλαιο η πλειονότητα των επιχειρήσεων που προσφέρουν οικοτουριστικές δραστηριότητες στην Ελλάδα ανήκουν στην κατηγορία των «συμβατικών»: προτείνουν είτε μονοήμερες περιηγήσεις με κύριο θέμα την παρατήρηση των θαλάσσιων θηλαστικών που εντοπίζονται στα ελληνικά νησιά ή διοργανώνουν οικοτουριστικές διακοπές διάρκειας επτά ημερών. Επιπλέον πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις –στον βαθμό που δεν διοργανώνουν τις δραστηριότητές τους βάσει όλων των κύριων χαρακτηριστικών του θαλάσσιου οικοτουρισμού– θα μπορούσαν να ενταχθούν στη γενικότερη κατηγορία των επιχειρήσεων που προτείνουν δραστηριότητες φύσης. Κυριαρχούν επειδή προς το παρόν απευθύνονται σε ευρύτερο κοινό, ανθρώπους που επιδιώκουν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με την άμεση επαφή με τη φύση και να μάθουν κάποια στοιχεία για το θαλάσσιο οικοσύστημα. Το κοινό τους είναι κυρίως Έλληνες, αν και προσελκύουν και αλλοδαπούς τουρίστες που επισκέπτονται προστατευόμενες περιοχές.

Οι επιχειρήσεις που απευθύνονται στους αφοσιωμένους θαλάσσιους οικοτουρίστες είναι λιγότερες. Προσελκύουν και αυτές κυρίως Έλληνες, ανθρώπους που ενδιαφέρονται για την προστασία του περιβάλλοντος και επιδιώκουν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με τις περιβαλλοντικές τους ευαισθησίες, την επιθυμία τους να προσφέρουν και την ανάγκη τους να μάθουν περισσότερα για τη φύση, την πανίδα και τη χλωρίδα και την αρμονική τους συνύπαρξη με τον άνθρωπο. Δεν προσελκύουν ακόμη αλλοδαπούς τουρίστες, διότι δεν διαφημίζονται επαρκώς και δεν συνεργάζονται άμεσα με αντίστοιχες επιχειρήσεις του εξωτερικού.

Τέλος οι επιχειρήσεις που προσελκύουν τους σκληροπυρηνικούς του θαλάσσιου οικοτουρισμού είναι λίγες και προσφέρουν υπηρεσίες κυρίως σε

αλλοδαπούς· συχνά δε πρόκειται για προγράμματα που υποστηρίζονται από μη κυβερνητικές οργανώσεις προστασίας του περιβάλλοντος ή της πανίδας. Δύο τέτοιες οικοτουριστικές πρωτοβουλίες, η Lakakeza και το Ionian Dolphin Project, συνεργάζονται με μη κυβερνητικές οργανώσεις της Ιταλίας, για τις οποίες πραγματοποιούν έρευνα με αντάλλαγμα την οικονομική ενίσχυσή τους. Το ίδιο ισχύει και με το Northern Aegean Dolphin Project, το οποίο υποστηρίζεται από τη μη κυβερνητική οργάνωση Mom. Αυτές είναι και οι μόνες που μπορούν να θεωρηθούν ακραιφνώς οικοτουριστικές, καθώς ασπάζονται και τηρούν κάθε πτυχή του οικοτουρισμού.

Το κόστος συμμετοχής σε οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι γενικώς αυξημένο. Αυτό οφείλεται στο ότι λαμβάνονται μέτρα για τη μείωση των αρνητικών συνεπειών της ανθρώπινης παρουσίας στο περιβάλλον, παρέχεται ενημέρωση και εκπαίδευση από ειδικούς και απαιτούνται υποδομές που να είναι κατά το δυνατόν περιβαλλοντικά φιλικές· εάν δε συνυπολογίσουμε τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές που ισχύουν σήμερα στην Ελλάδα αντιλαμβανόμαστε γιατί οι τιμές είναι υψηλότερες κατά μέσον όρο σε σχέση με άλλες κατηγορίες τουρισμού.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στην Ελλάδα επικρατούν κυρίως οι απλές μορφές του θαλάσσιου οικοτουρισμού. Οι επιχειρήσεις προτείνουν έναν συνδυασμό οικοτουριστικών δραστηριοτήτων κυρίως με καλοκαιρινές διακοπές και τηρούν τις απλούστερες προδιαγραφές του. Οι πιστοί του οικοτουρισμού ενδεχομένως να τις ενέτασσαν περισσότερο στον τουρισμό φύσης και περιπέτειας. Προσπάθειες προσέλκυσης περισσότερο «αφοσιωμένων» του οικοτουρισμού δεν έχουν αποδώσει μέχρι στιγμής. Οι δε «σκληροπυρηνικοί» του θαλάσσιου οικοτουρισμού αρκούνται στις ΜΚΟ που, έχοντας αναγνωρίσει τον πλούτο των ελληνικών θαλασσών, έχουν επενδύσει σε αυτόν. Είναι αξιοσημείωτο για την εικόνα του θαλάσσιου οικοτουρισμού της χώρας ότι οι πιο ουσιαστικές εκδοχές του –εκείνη των σκληροπυρηνικών και εκείνη των αφοσιωμένων– αναπτύσσονται κυρίως στις θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας.

5.2 Παράγοντες που αναστέλλουν την ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού

Όπως προαναφέρθηκε η Ελλάδα διαθέτει πλούσιο περιβάλλον, κατάλληλο για δραστηριότητες θαλάσσιου οικοτουρισμού. Δεν διαθέτει όμως τις προδιαγραφές για την ανάπτυξη του.

Ένας από τους ανασταλτικούς παράγοντες είναι ότι δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος το οποίο να τηρείται ουσιαστικά. Το θαλάσσιο περιβάλλον είναι αρκετά εύθραυστο, χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και απαιτεί μέτρα προστασίας τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται. Στην Ελλάδα ωστόσο δεν υπάρχει συστηματικός έλεγχος για την εφαρμογή ή μη των μέτρων. Ακόμη και στις προστατευόμενες περιοχές οι αρμόδιοι φορείς δεν επιτηρούν τους επισκέπτες πόσο μάλλον επιβάλλουν την τήρηση των κανονισμών. Στην προσέγγιση για παράδειγμα των θαλάσσιων θηλαστικών δεν πραγματοποιείται έλεγχος εάν τηρούνται όλα όσα προβλέπονται: ο τρόπος προσέγγισης, οι περίοδοι που αυτή επιτρέπεται, η απόσταση των παρατηρητών από τα θηλαστικά κ.λπ. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το προσωπικό δεν είναι επαρκές, απουσιάζει η οργάνωση και δεν υπάρχει συνεργασία των οργανώσεων και των διάφορων φορέων με τις αρχές και μεταξύ τους. Αποτέλεσμα είναι το περιβάλλον να υποβαθμίζεται.

Ανασταλτικός παράγοντας είναι και η έλλειψη γνώσεων για τον οικοτουρισμό. Όσο και εάν οι περισσότεροι γνωρίζουν αρκετά για τις θάλασσες και τον τουρισμό, οι γνώσεις για τον οικοτουρισμό και τον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του είναι λιγοστές. Τι σημαίνει οικοτουριστική δραστηριότητα, ποιες είναι οι προϋποθέσεις για την οργάνωση και τη διεξαγωγή της, ποιες προδιαγραφές θεωρούνται καθοριστικές για να είναι πραγματικά οικοτουριστική κ.ο.κ. είναι πράγματα που λίγοι γνωρίζουν ή ενδεχομένως επιδιώκουν να μάθουν. Το αποτέλεσμα είναι να θεωρούν και να προβάλλουν ως «οικοτουριστικές» δραστηριότητες που στην πραγματικότητα δεν είναι. Η μη τήρηση των προδιαγραφών απογοητεύει τους ενημερωμένους επισκέπτες και υπονομεύει την εμπιστοσύνη τους στον ελληνικό οικοτουρισμό. Η απουσία πλαισίου και κανόνων λειτουργίας ως ελάχιστες προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί μια επιχείρηση οικοτουριστική –και η απουσία ελέγχων ότι το πλαίσιο και οι κανόνες τηρούνται διαχρονικά– συντελούν στο να μπορεί κάθε ένας να βαφτίσει κάποια επιχείρηση ή κάποια δραστηριότητα «οικοτουριστική»: ένα σκάφος όμως που περιηγείται την περιοχή στην οποία υπάρχουν δελφίνια δεν είναι θαλάσσιος οικοτουρισμός.

Ανασταλτικά λειτουργεί και η απουσία κινήτρων για να ασχοληθούν νέοι άνθρωποι με τον οικοτουρισμό. Όπως έχει αναφερθεί, από τη διεθνή εμπειρία είναι διαπιστωμένο ότι ο οικοτουρισμός αποφέρει κέρδη τόσο στην επιχείρηση όσο και στην τοπική κοινωνία. Αυτό όμως γίνεται σταδιακά, σε πλήρη αντίθεση με το εύκολο και γρήγορο κέρδος του μαζικού τουρισμού. Η επένδυση στον οικοτουρισμό αποδίδει

σε βάθος χρόνου, αποδίδει όμως και σε επίπεδο κερδών και σε επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος. Για να υπάρξει επομένως επένδυση, πρέπει να υπάρξουν κίνητρα. Διαφορετικά το κόστος ίδρυσης μιας τέτοιας επιχείρησης δοθείσης και της υψηλής φορολογίας που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα λειτουργούν αποτρεπτικά για όσους ενδεχομένως θα ενδιαφέρονταν να επενδύσουν σοβαρά στον οικοτουρισμό.

Η έλλειψη υποδομών στους θαλάσσιους προορισμούς που θα μπορούσαν να προσελκύσουν οικοτουρισμό λειτουργεί και αυτή ανασταλτικά. Το οδικό δίκτυο δεν βελτιώνεται, οι μετακινήσεις από το ένα σημείο στο άλλο απαιτούν πολλές φορές πολύ περισσότερο χρόνο από τον αναγκαίο. Λείπουν τα καταλύματα που πληρούν τις προδιαγραφές για να θεωρηθούν οικοτουριστικά –στην καλύτερη περίπτωση τα περισσότερα από αυτά είναι απλώς «φιλικά προς το περιβάλλον». Απλές οικολογικές πρακτικές όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση νερού, η λελογισμένη χρήση καυσίμων σπανίζουν στους προορισμούς που προσφέρονται για θαλάσσιο οικοτουρισμό. Και αυτό λειτουργεί αποτρεπτικά για τους ενημερωμένους επισκέπτες.

Σημαντικός παράγοντας είναι τέλος και η προώθηση του θαλάσσιου οικοτουρισμού. Οι λιγιστές επιχειρήσεις και δραστηριότητες θαλάσσιου οικοτουρισμού της χώρας δεν διαφημίζονται επαρκώς· ούτε έχουν αναπτυχθεί οι απαραίτητες διασυνδέσεις με φορείς οικοτουρισμού στο εξωτερικό προκειμένου να προσελκύονται περισσότεροι αλλοδαποί επισκέπτες. Η διαφήμιση για τις θαλάσσιες οικοτουριστικές δυνατότητες στη χώρα μας αρκείται σε όσα μεταφέρονται «από στόμα σε στόμα». Και όσο και εάν οι ικανοποιημένοι επισκέπτες θεωρούνται «η καλύτερη διαφήμιση» για έναν προορισμό, αυτοί δεν αρκούν για να δώσουν ώθηση στην ουσιαστική ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού της Ελλάδας.

5.3 Προτάσεις για την ενίσχυση του θαλάσσιου οικοτουρισμού

Ο θαλάσσιος οικοτουρισμός έχει συναντήσει ανασταλτικούς παράγοντες σε κάθε χώρα όπου έχει τελικά αναπτυχθεί. Τα προσκόμματα, οι ελλείψεις και οι δυσκολίες αντιμετωπίστηκαν με μελέτες και σχεδιασμό πιλοτικών προγραμμάτων, την εφαρμογή τους και ακολούθως τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων που υποκινούν την ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Αυστραλία, όπου πλέον αποτελεί κύρια πηγή εσόδων του τουρισμού της χώρας –οι προορισμοί της είναι από τους πλέον ανταγωνιστικούς οικοτουριστικούς προορισμούς διεθνώς.

Σε αυτό το πνεύμα παρατίθενται ακολούθως ορισμένα βήματα που θα συντελούσαν στο να διαμορφωθεί και στην Ελλάδα ένα πλαίσιο πρόσφορο στην ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού.

Πρώτον, είναι αναγκαία η ενεργή δράση των κρατικών φορέων για τον έλεγχο της προστασίας του περιβάλλοντος. Θα πρέπει να υπάρξουν επαρκώς στελεχωμένοι φορείς ελέγχου για την τήρηση των κανόνων ειδικά στις προστατευόμενες περιοχές. Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να γνωρίζουν κάθε λεπτομέρεια τον τρόπο διεξαγωγής των θαλάσσιων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Στις περισσότερες από αυτές για παράδειγμα χρησιμοποιούνται σκάφη, τα οποία όσο και εάν βελτιώσουν τον τρόπο λειτουργίας τους αφήνουν πάντοτε τα ίχνη τους στο θαλάσσιο περιβάλλον. Εάν οι αρμόδιοι φορείς γνωρίζουν τον τρόπο διεξαγωγής κάθε δραστηριότητας θα έχουν πληρέστερη εικόνα για τις αρνητικές επιδράσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον με αποτέλεσμα να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία και τη διατήρησή του. Αυτόν τον ρόλο μπορούν να τον αναλάβουν και οι φορείς διαχείρισης, στους οποίους όμως θα πρέπει να ανατεθεί ο έλεγχος των θαλάσσιων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Καθώς βρίσκονται στην περιοχή όπου διεξάγονται οι οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι οι ενδεδειγμένοι αρμόδιοι για να εκπονήσουν ένα πλαίσιο για τους κανόνες και για να ελέγχουν την τήρησή τους.

Δεύτερον, ωφέλιμη και μακροπρόθεσμα αποδοτική θα ήταν η υποχρεωτική πιστοποίηση των οικοτουριστικών επιχειρήσεων. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε στους αλλοδαπούς τουρίστες να έχουν μια εγγύηση ότι η επιχείρηση που επιλέγουν τηρεί όλες τις προδιαγραφές και έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τις θαλάσσιες οικοτουριστικές υπηρεσίες που επιθυμούν. Η πιστοποίηση έχει ως προϋπόθεση τον καθορισμό και την τήρηση συγκεκριμένων προδιαγραφών, πράγμα που δεν θα άφηνε περιθώρια σε οιονδήποτε να χρησιμοποιεί το επίθετο «οικοτουριστικός» χωρίς να είναι πραγματικά. Οι πιστοποιημένες επιχειρήσεις θα πρέπει να ελέγχονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και σε περίπτωση που υστερούν σε κάποια από τις απαραίτητες προδιαγραφές να τους δίδεται το περιθώριο να διορθώσουν/βελτιώσουν τις πρακτικές τους. Οι αρχές του θαλάσσιου οικοτουρισμού, στις οποίες αναφερθήκαμε σε αυτή την εργασία, έχουν διατυπωθεί σε διάφορα κείμενα (ορισμένα από τα οποία αναφέρονται στο τέταρτο κεφάλαιο). Αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη σύνταξη μιας ελληνικής εκδοχής τους, την οποία οι αρμόδιες αρχές μπορούν να προωθήσουν ως δεσμευτική για κάθε επιχείρηση που επιδιώκει να ασχοληθεί με τον θαλάσσιο οικοτουρισμό.

Τρίτον, η εισαγωγή του οικοτουρισμού ως μάθημα στις τουριστικές σχολές θα ήταν ένα βήμα που θα βοηθούσε μακροπρόθεσμα την ανάπτυξή του στη χώρα. Επιπλέον θα εξασφάλιζε την ορθή και επιστημονική εκπαίδευση των επιχειρηματιών που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με αυτόν. Και θα παρείχε την ευκαιρία κατανόησης όλων των διαστάσεων της πολύπλευρης αυτής αντίληψης για τον τουρισμό με αποτέλεσμα την καλύτερη και πληρέστερη εφαρμογή των αρχών του.

Τέταρτον, είναι σκόπιμη η μελέτη και η αξιολόγηση του περιβάλλοντος στις περιοχές που προσφέρονται για ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού. Αυτά μπορούν να ανατεθούν σε ειδικευμένους φορείς ή σε πανεπιστήμια με σκοπό να τεκμηριωθεί η σημερινή εικόνα κάθε περιοχής, το μέγεθος της αντοχής της για οικοτουριστικές δραστηριότητες –η φέρουσα ικανότητά της–, ακόμη και το είδος των δραστηριοτήτων που μπορεί να εξυπηρετήσει καλύτερα. Τα συμπεράσματα των μελετών και των αξιολογήσεων αυτών θα πρέπει να αποτελούν τη βάση του οικοτουριστικού σχεδιασμού κάθε περιοχής.

Πέμπτον, εφόσον οι αρμόδιοι επιδιώκουν την ανάπτυξη του θαλάσσιου οικοτουρισμού της χώρας, θα μπορούσαν να καθορίσουν ειδικό φορολογικό καθεστώς για τις σχετικές επιχειρήσεις. Με αυτόν τον τρόπο τα έξοδα λειτουργίας τους θα μειώνονταν και θα είχαν τη δυνατότητα να κοστολογούν λιγότερο τις παροχές τους στους τουρίστες. Έτσι η Ελλάδα θα μπορούσε ενδεχομένως να γίνει πιο ανταγωνιστική στη διεθνή αγορά του οικοτουρισμού προσελκύοντας περισσότερους αλλοδαπούς που αναζητούν θαλάσσιες οικοτουριστικές δραστηριότητες.

Έκτον, το μάρκετινγκ του θαλάσσιου οικοτουρισμού πρέπει να αναπτυχθεί. Να δημιουργηθεί ένα δίκτυο επικοινωνίας των οικοτουριστικών επιχειρήσεων μεταξύ τους και με αντίστοιχες επιχειρήσεις του εξωτερικού. Να υπάρξουν διασυνδέσεις με ξένες ΜΚΟ και άλλους φορείς που ενδιαφέρονται για τον οικοτουρισμό με στόχο την άντληση χρηματοδότησης για αντίστοιχες δραστηριότητες στην Ελλάδα. Να διαφημιστούν οι ελληνικοί οικοτουριστικοί προορισμοί, θαλάσσιοι και άλλοι, ώστε να αρχίσουν να αποκτούν σταθερή και κυρίως ικανοποιημένη πελατεία.

Περαιτέρω βεβαίως να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι, για να αποδώσουν οι εκστρατείες μάρκετινγκ και διαφήμισης, το «προϊόν» πρέπει να είναι υψηλών προδιαγραφών. Η καθιέρωση και η εφαρμογή των προτάσεων που παρουσιάστηκαν εδώ θα συνδράμει πράγματι στο να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, για να μπορέσει η Ελλάδα να αποκτήσει μια θέση στον χάρτη των θαλάσσιων οικοτουριστικών προορισμών.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

- Αβδελλή Θ. (2004). «Σύγχρονος τουρισμός και εναλλακτικές τουριστικές συμπεριφορές», <http://www.oikologos.gr>.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2013). *Οικονομική του τουρισμού. Εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Προπομπός.
- Βενετσανοπούλου, Μ.Γ. (2006). *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, Αθήνα: Interbooks.
- Γιαννόπουλος, Κ. & Χ. Κοκκαλά (2017). *Το μοντέλο Ήλιος-Θάλασσα*. Αθήνα: Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Εσπερινό ΓΕΛ Παλλήνης, Α΄ Τάξη (2013). «Ο τουρισμός και οι επιπτώσεις τους στην τοπική κοινωνία», Ερευνητική έκθεση στο πλαίσιο του μαθήματος Ερευνητική Εργασία (Project) [<http://lyk-esp-pallin.att.sch.gr/project-ierapetritis/tourismos-epiptwseis-stin-topiki-koinonia.pdf>]
- Κακούρος, Π. (συντονιστής έκδοσης) (2002). *Τουρισμός σε Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα*. Πρακτικά Συμποσίου, Σητεία, Κρήτη, 15 & 16 Οκτωβρίου 2001. Θέρμη: Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων.
- Κάτζη, Χ. (2013). «Αειφόρος ανάπτυξη και εκπαίδευση», στο Χ. Κάτζη & Α. Ζαχαρίου (επιμ.), *Η εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη ως παιδαγωγικό πλαίσιο στη δημοτική και προδημοτική εκπαίδευση*, Frederick Research Center.
- Κοκκώσης, Χ., Π. Τσάρτας & Ε. Γκρίμπα (2011). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού. Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού*, Αθήνα: Κριτική Κομίλης, Π. (2007). *Οικοτουρισμός: Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης*, β' έκδοση, Αθήνα: Προπομπός.
- Κούτουλας, Δ. (χ.χ.). «Εισαγωγή στον τουρισμό και την τουριστική οικονομία», σημειώσεις μαθήματος.
- Λύτρας, Π.Ν. (1993). *Τουριστική ψυχολογία*, Αθήνα: Interbooks.
- Μανώλογλου, Σ. Μ. (2017α). *Ο ρόλος των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (Marine Protected Areas) στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού*, Αθήνα: Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet- Εθνικό και Καποδιστριακό

Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Μανώλογλου, Σ. Μ. (2017β). *Ο τομέας της ιδιωτικής θαλάσσιας περιήγησης (yachting) στην Ελλάδα. Τάσεις και προοπτικές ανάπτυξης*, Αθήνα: Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Μυλωνόπουλος, Δ. & Π. Μοίρα (2010). «Το θεσμικό πλαίσιο της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα. Η περίπτωση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου», *Περιβάλλον και Δίκαιο*, 2010/3: 429-438.
- Παναγιώτου, Ι. (χ.χ.). «Αειφόρος Ανάπτυξη και εκπαίδευση», www.moec.gov.cy/dkre/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_vivlio.pdf
- Παρδάλη, Α., Β. Κούνουπας & Ι. Λαΐνος (χ.χ.) «Συγκρότηση ανταγωνιστικών επιχειρηματικών συστάδων στον θαλάσσιο τουρισμό (yachting) με στόχο τη βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών [http://www.pcci.gr/everipimages/E16_F2623.Yachtingclusters.pdf]
- Σβορώνου, Ε. (2003). *Μέθοδοι διαχείρισης του οικοτουρισμού και του τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές*, Αθήνα: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων-WWF.
- Σδρόλιας, Λ. (χ.χ.) «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», στο <http://slideplayer.gr/slide/11498412/>
- Σιταράς, Θ. & Χ. Τζένος (2007). *Εισαγωγή στη θεωρία του τουρισμού*, Αθήνα: Interbooks.
- Σωτηριάδης, Μ. & Ι. Φαρσάρη (2009). *Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού. Σχεδιασμός Management και Marketing*, Αθήνα: Interbooks.
- Τσελέντης, Β. & Σ. Μανώλογλου (χ.χ.) χειρόγραφες σημειώσεις.
- Υπουργείο Ανάπτυξης & Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (2000). *Σχεδιασμός δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού Μέρος Α και Μέρος Β*, Αθήνα.

2. Ξενόγλωσση

- Badalamenti, F., A.A. Ramos, E. Voultziadou, J.L. Sanchez Lizaso, G. D'Anna, C. Pepitone, J. Mas, J.A. Ruiz Fernandez, D. Whitmarsh & S. Riggio (2000). "Cultural and socio-economic impacts of Mediterranean marine protected

- areas”, *Environmental Conservation*, 27(2): 110-125.
- Ballantine, J.L. & P.F.J. Eagles (1994). “Defining Canadian ecotourists”, *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (4): 210-214.
- Bien, A. (2015). *A simple User’s Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism*, 3rd edition, Center for Ecotourism and Sustainable Development.
- Bruce, D.M., M.J. Jackson & A.S. Cantalops (2001). “PREPARE: A model to aid the development of policies for less unsustainable tourism in historic towns”, *Tourism and Hospitality Research*, 3 (1): 21-36.
- Cater, C. & E. Cater (1999). *Marine ecotourism: new depths*. Reading: University of Reading.
- Cater, C. & E. Cater (2007). *Marine Ecotourism: Between the Devil and the Deep Blue Sea*, CABI.
- Center on Ecotourism and Sustainable Development (2006). *Cruise Tourism in Belize: Perceptions of Economic, Social & Environmental Impact*, CESD.
- Colangelo, J. (2015). “Diving Beneath the Surface: A Phenomenological Exploration of Shark Ecotourism and Environmental Interpretation from the Perspective of Tourists” Master of Arts Thesis, University of Ottawa.
- Commonwealth Department of Environment and Heritage (2003). *The benefits of Marine Protected Areas*, based on material supplied by R. Kenchington, T. Ward & E. Hegerl., Commonwealth of Australia.
- Day, J.C., D. Laffoley & K. Zischka (2015). “Marine protected area management”, στο G.L. Worboys, M. Lockwood, A. Kothari, S. Feary & I. Pulsford (επιμ.) *Protected Area Governance and Management*, Canberra: ANU Press.
- Diaz, R.J. & R. Rosenberg (2008). “Spreading Dead Zones and Consequences for Marine Ecosystems”, *Science* 321(5891): 926-929.
- Dorobantu, M.R. (2012). “Considerations about Ecotourism and Nature-Based Tourism. Realities and Perspectives”, *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 1: 215-221.
- Drumm, A. & A. Moore (2005). *Ecotourism Development. A Manual for Conservation Planners and Managers*, τόμ. 1: *An Introduction to Ecotourism Planning*. The Nature Conservancy.
- Garcia-Saez, C. (2005). “Marine Protected Areas, Local Communities and Tourism: The Challenges”, Symposium and Workshop of the North American Marine Protected Area Network, Loreto, Mexico.

- Garrod, B. (2003). "Defining marine ecotourism: A Delphi study", στο B. Garrod & J.C. Wilson (επιμ.), *Marine Ecotourism: Issues and Experiences*, Clevedon UK: Channel View Publications.
- Garrod, B. & J.C. Wilson (επιμ.) (2003). *Marine Ecotourism: Issues and Experiences*, Clevedon UK: Channel View Publications.
- Gaymans, H.-Valley Hikes (1996). "Five Parameters of Ecotourism", στο E. Malek-Zadeh (επιμ.), *The Ecotourism Equation: Measuring the Impacts*, Yale School of Forestry and Environmental Studies.
- Ham, S.H. (2003): "Ecotourism-Making a Difference by Making Meaning", Keynote Address to the Ecotourism Association of Australia, November.
- Higham, J. & M. Lück (2007). "Ecotourism: pondering the paradoxes", στο J. Higham (επιμ.), *Critical Issues in Ecotourism: Understanding a complex tourist phenomenon*, UK & USA: Butterworth-Heinemann.
- Honey, M. (1999). *Ecotourism and sustainable development. Who owns Paradise?*, Island Press.
- Hoyt, E. (2005). "Sustainable Ecotourism on Atlantic Islands, with special reference to whale watching, Marine Protected Areas and Sanctuaries for Cetaceans", *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 105B (3): 141-154.
- Jha, S. (2014). "Ecotourism and Majuli : Prospects and Problems", *International Journal of Research*, 1 (5): 46-53.
- Kiper, T. (2013). "Role of Ecotourism in sustainable development", στο M. Ozyavuz (επιμ.), *Advances in Landscape Architecture*, IntechOpen.
- Kuenzi C. & J. McNeely (2008) "Nature-Based Tourism", στο O. Renn & K.D. Walker (επιμ.), *Global Risk Governance. International Risk Governance Council Bookseries*, 1, Dordrecht: Springer.
- Larkin, P.A. (1996). "Concepts and issues in marine ecosystem management", *Reviews in Fish Biology and Fisheries*, 6 (2): 139-164.
- Lertcharoenchoke, N. (1999). "Alternative Tourism", *ABAC Journal* 19, 2: 23-32.
- Lindberg, K. (1991). "Policies for Maximizing Nature Tourism's Ecological and Economic Benefits", International Conservation Financing Project Working Paper, World Resources Institute.
- Liu Y.M., Y.D. Dong & J. Wu (2014). "Study on Dynamics of Eco-tourism System",

- Advanced Materials Research*, 919-921: 2170-2173.
- Malek-Zadeh, E. (επιμ.) (1996). *The Ecotourism Equation: Measuring the Impacts*, Yale School of Forestry and Environmental Studies.
- Maple, L.C., P. Eagles & H. Rolfe (2010). “Birdwatcher’s specialization characteristics and national park tourism planning”, *Journal of Ecotourism*, 9 (3): 219-238.
- Ministry of Environment and Forests (2011). *Guidelines for Ecotourism In and Around Protected Areas*, New Delhi: Government of India.
- Orams, M.B. (2003). “Types of Ecotourism”, στο D.B. Weaver, (επιμ.) (2003). *The Encyclopedia Of Ecotourism*, CABI.
- Perkins, H.E. & D.A. Grace (2009). “Ecotourism: Supply of nature or tourist demand?”, *Journal of Ecotourism*, 8 (3): 223-236.
- Peyron, M. (2003). “Promotion and Protection: eco-tourism in the Moroccan Middle Atlas”, Sustainable Technology for Rural Tourism Development. 2nd International Workshop on Cultural Impact on Technology Development in European & Islamic countries, Al Akhawayn University, Ifrane, Morocco.
- Poyyamoli, G. (2009). “Marine Ecotourism for Sustainable Development in the Third World- Potentials and Constraints”, *Tourisme & Territoires / Tourism & Territories*, 202-237.
- Quérou, N. & A. Tomini (2017). “Marine Ecosystem Considerations and Second-Best Management”, *Environmental and Resource Economics*, 1-21.
- Sander, B. (2012). “The Importance of Education in Ecotourism Ventures. Lessons from Rara Avis ecolodge, Costa Rica”, *International Journal of Sustainable Society* 4 (4): 389-404.
- Shuman, G.S., G. Hodgson & R.F. Ambrose (2004). “Managing the marine aquarium trade: is eco-certification the answer?”, *Environmental Conservation*, 31 (4): 339-348.
- Singh, S., T.R. Dash & I. Vashko (2016). “Tourism, ecotourism and sport tourism: the framework for certification”, *Marketing Intelligence & Planning*, 34 (2): 236-255.
- Spenceley, A., J. Kohl, S. McArthur, P. Myles, M. Notarianni, D. Paleczny, C. Pickering & G.L. Worboys (2015). “Visitor management”, στο G.L. Worboys, M. Lockwood, A. Kothari, S. Feary & I. Pulsford (επιμ.) *Protected Area Governance and Management*, Canberra: ANU Press.

- Tao, C.-H., P.F.J. Eagles & S.L.J. Smith (2004). "Implications of alternative definitions of ecotourists", *Tourism Analysis*, 9: 1-13.
- Tao, C.-H., P.F.J. Eagles & S.L.J. Smith (2010). "Profiling Taiwanese Ecotourists Using a Self-definition Approach", *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (2): 149-168.
- Tisdell, C.A. (1998). "Ecotourism: Aspects of its sustainability and compatibility with conservation, social and other objectives", Working papers on economics, ecology and the environment. Working Paper No. 26, Department of Economics, University of Queensland.
- Tisdell, C. & C. Wilson (2002). "Ecotourism for the survival of sea turtles and other wildlife", *Biodiversity and Conservation*, 11: 1521-1538.
- Tisdell, C. & C. Wilson (2003). "Does Ecotourism Contribute to Sea Turtle Conservation? Is the Flagship Status of Turtles Advantageous?", Working Papers on Economics, Ecology and Environment, St. Lucia Qld: The University of Queensland School of Economics.
- Tungchawal, K. (2001). "Sustainable Ecotourism in the Village of Khiriwong and the KhaoLuang National Park, Thailand", Research paper, The Graduate College University of Wisconsin-Stout.
- Weaver, D.B. (επιμ.) (2003). *The Encyclopedia Of Ecotourism*, CABI.
- Wood, M.E. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*, United Nations Publication.
- Wood, M.E., W. Norman, E. Frauman & L. Toepper (1996). "The Green Evaluation Program: Preliminary Results from a Pilot Ecotourism Monitoring Program for Nature Tour Operators", στο E. Malek-Zadeh (επιμ.), *The Ecotourism Equation: Measuring the Impacts*, Yale School of Forestry and Environmental Studies.
- World Economic Forum (2017). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*, Geneva: World Economic Forum
- Yacob, M.R., A. Shuib, M.F. Mamat & A. Radam (2007). "Local Economic Benefits of Ecotourism Development in Malaysia: The case of Redang Island Marine Park", *International Journal of Economics and Management*, 1: 365-386.
- Yacob, M.R., A. Radam & A. Shuib (2009). "A contingent valuation study of marine parks ecotourism: the case of Pulau Payar and Pulau Redang in Malaysia", *Journal of Sustainable Development*, 2 (2): 95-105.
- Ziffer, K.A. (1989). "Ecotourism: the uneasy alliance", Working paper series,

3. Ηλεκτρονική

<http://kayakinggreece.com/>
<http://sea-u.com/el/snorkeling/>
<http://traveltips.usatoday.com/positive-negative-effects-tourism-63336.html>
<http://www.amvrakikos.eu/>
<http://www.bluedolphintours.com.au/tours/whale-watching-tours-hervey-bay/>
<http://www.blutopia.gr>
<http://www.busseltonjetty.com.au/underwater-observatory/>
<http://www.ecotourism.org/>
<http://www.mystic-blue.org>
<http://www.natural-greece.gr>
<http://www.nmp-zak.org/>
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S096456911500099X>
<http://www.sea-ecotrips.gr>
<http://www.srqmagazine.com/articles/146/Kayak-Coasting>
<http://www.telegraph.co.uk/travel/safaris-and-wildlife/Whale-watching-Trip-of-a-Lifetime/>
<http://www.underwater.gr/wp-content/uploads/2013/06/milo.jpg>
<http://www.visitningaloo.com.au/things-to-see-do/whale-watching>
<https://alonissos.gr/>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Kayaking>
https://en.wikipedia.org/wiki/Whale_watching
<https://quizlet.com/91450059/seven-characteristics-of-ecotourism-flash-cards>
https://www.quicksilver-cruises.com/obr_activities/uwobserv/index.html
https://www.researchgate.net/.../281278638_fig2_Fig-2-
www.alonissos-park.gr
www.daphnesclub.com
www.ecoaction.gr
www.ioniandolphinproject.org
www.lakazeza.gr
www.ncu.org.cy/induction/files/booklet_chapter-1Chrysanthi.pdf

www.safariadventures.gr

www.trekking.gr

www.zantemanthos.gr